

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**YAŞLILARA YÖNELİK TUTUMLARIN AÇIKLANMASINDA
ÖZGECİLİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ:
KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa ÖZGÖL

**TRABZON
Ocak, 2019**

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**YAŞLILARA YÖNELİK TUTUMLARIN AÇIKLANMASINDA
ÖZGECİLİK VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ:
KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA**

Mustafa ÖZGÖL

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Yüksek Lisans Unvanı
Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Fatma ALTUN**

**TRABZON
Ocak, 2019**

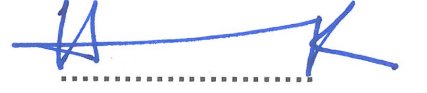
Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 09 / 01 / 2019

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Fatma ALTUN

.....

Üye : Prof. Dr. Hikmet YAZICI

.....

Üye : Doç. Dr. Müge YILMAZ

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU

Enstitü Müdür V.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

Mustafa ÖZGÖL

.../01/2019

ÖN SÖZ

Sizce son yüzyılın en dikkat çeken gelişmeleri, olayları nedir? Böyle bir soru ile karşılaştığınız zaman vereceğiniz yanıtlar genellikle diğer bireylerin cevapları ile benzerlik gösterecektir. Detaylarda farklılıklar olsa bile verilecek cevaplar, sanayi ve teknolojiye baş döndüren bir hızda gerçekleşen gelişmeler, birçok insanın ölümüne yol açan savaşlar, insanların faydacı (pragmatist) bir yapı ile beraber bencilleşmesi, insanların birbirine zarar verme davranışının ulaşmış olduğu boyutlar, dünyanın çok küçüldüğü ve meydana gelen hadiselerden anında haberdar olunabildiği, dünya nüfusunun artık dünyanın sınırlarını zorlayacak bir şekilde artıyor olması gibi içerikleri barındıracaktır. Günümüzün en karakteristik özelliklerinden birisi yukarıda sıralanan cevaplardan birisi olan nüfus artışı ile doğru orantılı olarak artan yaşlı nüfustur. Toplumların yaşayan tarihleri olarak görülen yaşlı bireylere sunulacak hizmetlerin kalitesinde en önemli etkenlerden birisi ilgili alanlarda görev yapan personelin onlara yönelik tutum ve davranışlarıdır. Bu anlamda çalışma yaşlılara yönelik tutum üzerinde etkili olduğu düşünülen özgecilik ve kişilik özellikleri ekseninde yaşlılara hizmet sunan kurum ve kuruluşlarda görev alma ihtimali yüksek olan üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını etkileyen değişkenleri ortaya koymak için gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle bu süreçte sabırlı ve anlayışlı tutumu ile beni çalışmaya teşvik etmesi, birçok lisansüstü öğrencisinin danışmanı ile ilgili en çok şikâyetçi olduğu konulardan birisi olan çalışmayla ilgili geribildirim verme hususundaki kendimi şanslı hissettiren tavrı, akademik katkılarının yanı sıra nazik ve naif tutumu, insani duruş ve karakteri ile bana öğrettiklerinden dolayı tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatma ALTUN'a saygı ve teşekkürü bir borç bilirim. Dersine ilk girdiğim andan itibaren akademik yolculuğumda kendisini rol-model almaya karar verdiğim, öğrencisine kendisini değerli hissettiren tavrı, tutumu ve davranışıyla birlikte şahsiyeti, akademik kimliği ile kendisinden daha öğreneceğim çok şey olan Prof. Dr. Hikmet YAZICI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. KTÜ'de ilk tanıştığım ve diyaloga girdiğim, her gidiş gelişte ayrı bir iyi yönünü keşfettiğim, derslerine devam ettikçe akademik kazanımların yanı sıra öğrencilere karşı nasıl davranmam gerektiği konusunda kendisinden çok şey öğrendiğim, anlayışlı ve sevecen tavrıyla kendisine daima saygı duyacağım Prof. Dr. Hatice ODACI'ya minnet ve şükranlarımı arz ederim. Derslerdeki anlatım tarzı ve farklılığı ile bende farkındalık uyandıran, öğrencisini araştırmaya sevk eden yapısıyla kendimi geliştirmeme katkı sağlayan Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'e teşekkür ederim. Lisansüstü eğitim sürecinde kendilerinden ders alıp çok şey öğrendiğim Doç. Dr. Vesile OKTAN ve Dr. Öğr. Üyesi Zehra Nesrin BİROL'a, eğitim sürecindeki diğer konularda çokça yardımlarını gördüğüm başta

Arş. Gör. Dr. Ayşe KALYON olmak üzere Eğitim Bilimleri Bölümü araştırma görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

Bir bakıma ikinci evim olan iş ortamında kendileri ile tanıştığım, akademik çalışmalarımdeki katkılarının yanı sıra dostlukları ile bana çalışma hayatında da samimi arkadaşlıkların, kardeşliklerin kurulabileceğini gösteren, dostlarım oldukları için kendimi şanslı hissettiğim Dr. Öğr. Üyesi Mesut ÖZTÜRK ve Arş. Gör. İsmail SARİKAYA'ya şükranlarımı sunarım. Tez yazma süreci başta olmak üzere sıkıştığım her an bana yardımları dokunan, mesai arkadaşlığının en güzel örneklerinden birini birlikte yaşadığımız, çalışma arkadaşlarım olan Bayburt Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü araştırma görevlileri ve hocaları ile desteklerini arkamdan hiç esirgemeyen diğer bölüm hocaları ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim. Kurum arkadaşlarıma yönelik en özel teşekkür ise bu süreçte aramızdan ayrılmış olan Esmâ ADIGÜZEL'e; mesleğe birlikte başladığımız, kaygılarımı dile getirdiğim her an beni rahatlatan yapısı ile ilk acemiliğimi atmamı sağlayan, iyi bir mesai arkadaşı olmasıyla birlikte aynı zamanda çok iyi bir insan olan kıymetli hocamı rahmetle yad ediyor mekanının cennet olmasını diliyorum.

Fikirleri ve etkileyici şahsiyeti ile akademik yolculuk hayalimi fiiliyata dönüştürmemi sağlayan, her fırsatta çalışmanın bir erdem ve akademisyenliğin dünyadaki en güzel meslek olduğunu vurgulayarak bu alandaki çalışmalarım konusunda beni şevklendiren, resmi olarak emekli olmasına rağmen halen aşkla yaptığı çalışmaları ile *“akademisyenliğin emekliliği olmaz”* sözünün cisim bulmuş hali olan saygıdeğer büyüğüm, kıymetli hocam Prof. Dr. Necmettin TOZLU başta olmak üzere üzerimde emeği olan bütün hocalarıma saygılarımı sunar, teşekkür ederim.

Mekanları güzelleştirenler insanlardır sözünün hayatımda tecelli etmiş hali olan, lisans eğitimim ile birlikte kurmuş olduğumuz güzel dostluk ve kardeşlik ile birçok hatırayı birlikte depolamama imkan veren, bana güvenerek her zaman arkamda duran yapıları ile kendimi güçlü ve güvende hissetmemi sağlayan Bilal TEMEL ve Tunahan FİLİZ başta olmak üzere Ahmet Ali ÇELİK, Ramazan ŞİMŞEK ve diğer bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ve son olarak canım ailem; her türlü maddi imkânsızlıklara rağmen desteklerini benden hiç esirgemeyen, eğitim hayatımda beni hep cesaretlendiren, üzerimdeki emekleri ile övgülerin en büyüğünü hak eden canım annem Emine ve babam Aziz ÖZGÖL'e, bana karşı sevgi ve saygı dolu sözcüklerini hiç esirgemeyen, dünyanın en iyi ve şanslı abisi duygusunu yaşamamı sağlayan canım kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim. Hayat yolculuğunu birlikte arşınladığımız, her bocalayıpta elimden tutup beni ayağa kaldıran, tez yazma sürecindeki çekilmez hallerimde bile sabırlı ve anlayışlı tavrı ile beni kendisine bir kez daha hayran bırakan, hayattaki en büyük hazinem, eşim Hatice'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	5
1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	8
2.1. Yaşlanma.....	8
2.2. Yaşlılık.....	9
2.3. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus Gelişimi.....	10
2.4. Yaşlı Bireylerin Karşılaştığı Genel Sorunlar.....	11
2.5. Yaşlılara Yönelik Hizmet Veren Meslek Kolları.....	11
2.6. Yaşlılara Yönelik Tutum.....	13
2.6.1. Yaşlılara Yönelik Tutumu Etkileyen Faktörler.....	14
2.7. Kişilik.....	16
2.7.1. Psikodinamik Kuramlar.....	17
2.7.2. İnsancıl / Varoluşsal Kuramlar.....	19
2.7.3. Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar.....	20
2.7.4. Ayırıcı Özellik Kuramları.....	20
2.7.5. Beş Faktör Kişilik Kuramı.....	22
2.7.5.1. Duygusal Dengelilik.....	24
2.7.5.2. Dışadönüklük.....	24

2.7.5.3. Deneyime Açıklık.....	24
2.7.5.4. Yumuşak Başlılık (Uyumluluk).....	25
2.7.5.5. Sorumluluk (Öz-Disiplin).....	25
2.8. Özgecilik.....	25
2.8.1.Olumlu Sosyal Davranış	26
2.8.2.Yardım Etme.....	26
2.8.3.Özgeciliğin Tanımı	27
2.8.4.Özgeciliğe Kuramsal Bakış	28
2.8.5.Özgeciliği Etkileyen Faktörler.....	30
2.9. Literatür Taramasının Sonucu	32
3. YÖNTEM.....	34
3.1. Çalışma Modeli.....	34
3.2. Çalışma Grubu	34
3.3. Verilerin Toplanması.....	36
3.3.1.Veri Toplama Araçları	36
3.3.1.1. Bilgi Formu	36
3.3.1.2. Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği.....	36
3.3.1.3. Özgecilik Ölçeği.....	37
3.3.1.4. On-Maddeli Kişilik Ölçeği.....	37
3.3.2.Veri Toplama Süreci	37
3.4. Verilerin Analizi.....	38
4. BULGULAR	40
4.1. Öğrencilerin Özgecilik Düzeyleri ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Yaşlılara Yönelik Tutum Puanları Arasındaki İlişkiler	40
4.2. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Aile Türü ve En Uzun Süre Yaşanılan Coğrafi Bölgeye Göre İncelenmesi.....	43
4.3. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni ile İlişkisi	45
4.4. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre İncelenmesi	45
4.5. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının En Uzun Süre Yaşadıkları Yerleşim Birimine Göre İncelenmesi	46
4.6. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Anne-Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi	47
4.7. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre İncelenmesi	47

4.8. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının 65 Yaş ve Üzeri Bireylerle Yaşama Durumlarına Göre İncelenmesi	48
4.9. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Huzurevi/Yaşlı Bakım Merkezlerini Ziyaret Sıklıklarına Göre İncelenmesi	48
4.10. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Yaşlılık Dönemine İlişkin Algıladıkları Bilgi Seviyelerine Göre İncelenmesi	49
4.11. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Bölümlerine Göre İncelenmesi	49
5. TARTIŞMA	51
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	61
6.1. Sonuçlar	61
6.2. Öneriler	62
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	62
6.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	62
7. KAYNAKLAR	63
8. EKLER.....	75
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	87

ÖZET

Yaşlılara Yönelik Tutumların Açıklanmasında Özgecilik ve Kişilik Özelliklerinin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Çalışma

Nüfus içerisindeki oranı her geçen gün artan yaşlı bireylere hizmet sunan kurum ve kuruluşlarda görev yapan personelin onlara yönelik tutumları, yaşlı bireylere sunulacak hizmetin kalitesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu durum yaşlılara yönelik tutum ile ilişkili olan değişkenlerin belirlenmesi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Değişkenlerin tespit edilmesi hizmet kalitesinin artmasına imkân vermekle birlikte yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetlerinin de yükselmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada özgecilik ve beş faktör kişilik özelliklerinin, yaşlı bireylerle ilgili işlerde çalışma potansiyeli olan öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarını (YYT) açıklamadaki rolü incelenmektedir. Bununla beraber öğrencilerin aile türleri ve en uzun süre yaşadıkları coğrafi bölgenin etkileşimi, cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, aile aylık gelirleri, en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimi, 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumları, yaşlılığa ilişkin bilgi seviyeleri ve bölümleri ile yaşlılara yönelik tutum arasındaki ilişkinin düzeyi belirlenmeye çalışılmaktadır. Çalışma nicel araştırma yaklaşımı içerisindeki ilişkisel tarama ve nedensel karşılaştırmalı araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini Bayburt Üniversitesi'nin psikolojik danışmanlık ve rehberlik (PDR) ile yaşlı bakım, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin ise PDR ve hemşirelik programında öğrenim gören 1419 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından hazırlanan Bilgi Formu, Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği, On-Maddeli Kişilik Ölçeği ve Özgecilik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, çok değişkenli regresyon, Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı, iki yönlü ANOVA, t-testi ve tek yönlü ANOVA analizi teknikleri kullanılmıştır.

Çalışmanın sonucunda özgecilik, kişilik özellikleri, yaş ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma değişkenlerinin PDR, Hemşirelik ve yaşlı bakım programı öğrencilerinin YYT puanlarını farklı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Bununla beraber aile türü ile en uzun süre yaşanan coğrafi bölgenin etkileşimi, cinsiyet, huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklıklarına ve yaşlılık dönemine ilişkin algılanan bilgi seviyelerine göre öğrencilerin YYT puanlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sınıf düzeylerine göre ise hemşirelik bölümü öğrencilerinde anlamlı düzeyde farklılık bulunurken PDR ve yaşlı bakım programı öğrencilerinde ise anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin en uzun süre

yaşadıkları yerleşim birimi, anne-babalarının eğitim düzeyi, ailelerinin aylık geliri ile 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumuna göre ise anlamlı farklılığın bulunmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılara Yönelik Tutum, Kişilik Özellikleri, Özgecilik, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Hemşirelik, Yaşlı Bakım.

ABSTRACT

The Role of Altruism and Personality Traits in Explaining Attitudes towards Elderly People: A Comparative Study

The attitudes of the personnel working in the institutions and organizations providing services to the elderly individuals, who are increasing day by day in the population, have a decisive effect on the quality of the service to be offered to the elderly individuals. This situation necessitates the determination of the variables that have an effect on the attitude towards the elderly. Determining the related variables will increase the service quality and will increase the life satisfaction of the elderly individuals.

The aim of study is explaining the role of altruism and five-factor personality traits in explaining the attitudes to elderly of students who have the potential to work with the elderly. In addition, it is tried to determine the level of relationship between some variables (the family types and the interaction of the geographic region where they live for the longest period, their gender, class levels, family monthly income, the place where they live for the longest time, living with individuals 65 years and older, the level of knowledge about the elderly, departments) with attitude towards the elderly. The study was conducted using correlational screening and causal comparative research methods in the quantitative research approach. The sample of the study consists of 1419 university students studying psychological counseling and guidance, elderly care and nursing program of Bayburt and Karadeniz Technical University. The data of the study were collected by using the personal information form prepared by the researcher, the Attitude Toward the Elderly Scale, the Ten-item Personality Scale and the Altruism Scale. In the analysis of the data, descriptive statistics, multivariate regression, Pearson moment product correlation coefficient, two-way ANOVA, t-test and one-way ANOVA techniques were used.

As a result of the study, it was observed that the variables of altruism, personality traits, age and the want to work with the elderly after graduation explain at different levels the attitude of the PDR, Nursing and elderly care program students towards the elderly. In addition to this, a significant difference was found in the attitudes of students towards the elderly according to the interaction between the family type and the geographic region, the level of knowledge of students perceived about aging and the frequency of visiting the nursing home/elderly care centers. According to the grade levels, despite there is a significant difference in nursing students, there wasn't significant difference in psychological counseling and guidance and elderly care program students. It was determined that there

was no significant difference between the students' living place, their parents' education level, their families' monthly income and their age of 65 years and above.

Keywords: Attitudes towards Elderly, Personality Traits, Altruism, Psychological Counseling and Guidance, Nursing Program, Elderly Care.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Çalışma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler.....	35
2.	Bağımlı Değişkene İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri	38
3.	YYT ile Değişkenler Arasındaki İlişkiler	40
4.	Bölüm Bazlı Çok Değişkenli Regresyon Model Özeti.....	41
5.	Yaşlılara Yönelik Tutumun Yordanmasına İlişkin Bölüm Bazlı Çok Değişkenli Regresyon Analizi	42
6.	Öğrencilerinin YYT Puanlarının Aile Türü ve En Uzun Süre Yaşadıkları Coğrafi Bölgeye Dayalı Betimsel İstatistikleri	43
7.	Öğrencilerin YYT Puanlarının Aile Türleri ve En Uzun Süre Yaşadıkları Coğrafi Bölgeye Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları.....	44
8.	Öğrencilerin YYT Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin t-Testi Sonuçları	45
9.	Yaşlı Bakım Programı Öğrencilerinin YYT Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin t-Testi Sonuçları	46
10.	PDR ve Hemşirelik Öğrencilerinin YYT Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	46
11.	Öğrencilerin YYT Puanlarının En Uzun Süre Yaşadıkları Yerleşim Birimine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	47
12.	Öğrencilerin YYT Puanlarının Anne-Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	47
13.	Öğrencilerin YYT Puanlarının Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	48
14.	Öğrencilerin YYT Puanlarının 65 Yaş ve Üzeri Bireylerle Yaşama Durumlarına Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin t-Testi Sonuçları.....	48
15.	Öğrencilerin YYT puanlarının Huzurevi/Yaşlı Bakım Merkezlerini Ziyaret Sıklıklarına Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	49

16.	Öğrencilerin YYT Puanlarının Yaşlılık Dönemine İlişkin Algıladıkları Bilgi Seviyelerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	49
17.	Öğrencilerin YYT Puanlarının Bölümlerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Beş faktör kuramına göre kişilik sisteminin işleyişi.....	23
2.	Latane ve Darley'in yardım etme modeli.....	27
3.	Öğrencilerin YYT puanlarının aile türü ve en uzun süre yaşanan coğrafi bölgeye göre farklılıkları.....	44

KISALTMALAR LİSTESİ

- PDR** : Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
WHO : Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
YYT : Yaşlılara Yönelik Tutum

1. GİRİŞ

Günümüzün en karakteristik özelliklerinden birisi yaşlı nüfusunda görülen artıştır. Bunun en temel nedenlerinden birisi gelişen sağlık imkânlarının da sonucu olarak doğum ve ölüm oranının azalmasıdır. Yaşlı bireylerin nüfusunun artışı, yaşlıların günümüz sosyolojik yapıları içerisinde nasıl bir rolünün olacağı, geçmişte var olan saygın statülerinin korunup korunamayacağı, ihtiyaçlarının neler olup bunların nasıl gerçekleştirileceği gibi daha pek çok soruyu beraberinde getirmiştir. Bu sorulara verilecek işlevsel cevaplar ve beraberinde atılan/atılacak adımlar yaşlıların yaşam kaliteleri ve memnuniyetlerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir toplulukta yaşlıların huzur içinde hayatlarını devam ettirmeleri, yaşlılar için sevindirici bir durum olmasının yanı sıra, genç kuşakların geleceğe umutlu bir şekilde bakabilmeleri açısından da önemlidir (Demir-Çelebi ve Yukay-Yüksel, 2014). Bu sebeple bahsi geçen husus bütün yaş grubundaki bireyleri ilgilendiren bir konu haline gelmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü kronolojik yaşı 65 ve üzerinde olan bireyleri "yaşlı birey" olarak (World Health Organization [WHO], 2013), bireyin çevresel koşullara uyum sağlama yeteneğinin azalmasını ise "yaşlılık" olarak tanımlamaktadır (WHO, 1998). 65 yaşına ulaşabilen her bireyin karşılaşacağı yaşlılık, yaşamın diğer dönemlerine benzer olarak doğal ve bütün insanlar için geçerli olmakla birlikte bireylerin kalıtsal özelliklerine, beslenmelerine, çevre şartlarına ve kültürel çabalarına bağlı olarak erken ya da geç, sorunlu ya da az sorunlu olur (Yılmaz ve Özkan, 2010). Yaşlılık ile beraber ortaya çıkan doğal sorunlardan bazıları yaşlı bireylerin daha sık hastalanıp kronik rahatsızlıklarla hayatını sürdürmek zorunda kalmalarıdır. Yaşlılar görme, işitme, uyku, yürüme bozuklukları, alzheimer ve demans gibi kronik rahatsızlıklar (Kurt, Yücel-Beyaztaş ve Erkol, 2010), öğrenme ve hatırlama güçlüğü, depresyon, anksiyete, kişilik değişikliği ve alınganlık gibi ruhsal hastalıkların (Bölükbaş ve Arslan, 2003) yanı sıra ekonomik, sosyal uyum, özbakım, kuşaklararası mesafe ve çatışma, yaşlı istismarı ve ihmali (Kurt, 2008), emekliliğe uyum sağlama, yalnızlık ve sosyal izolasyon problemleriyle (Mancılık, 2015) de karşılaşabilmektedirler. Bu sorunlara ilave olarak yaşlılar, diğer bireylerin kendilerine yönelik bakış açıları doğrultusunda yeni dünya düzeni içerisinde kendilerini konumlandırma problemi ile de baş etmeye çalışmaktadır.

Yaşlıların statüsü ile ilgili yapılan çalışmalarda (Achenbaum, 2005) günümüzde yaşanan toplum içerisindeki konum probleminin önceki yüzyıllarda sorun olarak görülmediği belirtilmektedir. Örneğin antik çağlardaki toplulukların inanç kalıpları ve toplumsal düzenlerinde, yaşlı bireylerin aile içerisinde saygın bir yerinin olduğunu ispatlayan güçlü kanıtlar vardır (Tufan, 2016). Yine son üç bin yıldaki büyük dinlerin ahlak görüşlerinde de

yaşlı bireyler saygın bir yere sahip olup bir bilgelik deposu olarak tasvir edilmektedir (Cicero, 1989). Bununla beraber gençler, yaşlı bireylerin akıl hocalığı kapasitesine saygı duymakta ve tecrübelerinden aktardıklarına güvenmekteydi (Achenbaum, 2005). Bahsi geçtiği üzere geleneklerine bağlı olan toplumsal yapılarda yaşlı birey, statüsü yüksek bir konuma sahipti. Ancak sanayideki hızlı gelişmeler ve kentleşme sonucunda sosyal ve ekonomik yapıda meydana gelen köklü değişimlerle beraber geniş ailelerin çekirdek aile yapısına dönüşmesi, kadınların çalışma hayatında daha aktif olarak rol almaları, kültür ve değerlerdeki değişimler yaşlıların aile içerisindeki eski rolünü kaybetmesine sebep olmaktadır (Mancılık, 2015). Bunun sonucunda ortaya çıkan yeni sistemde yaşlıların eskiden sahip olduğu itibar ve statü zayıflamıştır. Buna ilave olarak teknolojik gelişmeler sebebiyle çalışma hayatından soyutlanan yaşlı bireyler, tecrübelerinin fazla değer görmediği ve gençliğin hâkimiyetinde bir ortamda kendilerini konumlandırmaya çalışmaktadırlar. Eskiden söz sahibi olan yaşlılar artık sosyolojik yapı içerisinde yük olarak görülebilmekte (Konak ve Çiğdem, 2005) ve bakımları huzurevlerine bırakılabilmektedir (Can, 2013).

Toplum içerisindeki statüsü değişime uğrayan yaşlıların gerek sağlık gerek bakım ve barınma ihtiyaçları, dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede aile içinde yapılamamakla (Angel ve Settersten, 2011) beraber devlet kurumlarının veya özel kuruluşların sunduğu hizmetler ile giderilmeye çalışılmaktadır (URL-1, 2018; URL-2, 2018; URL-3, 2018). Bu kurum ve kuruluşlarda görev yapan personel sayısı günden güne artmaya devam etmektedir (Tanman-Zıplar, 2015). Yaşlılığın getirdiği sorunlarla baş etmeye çalışan yaşlı bireylerin, ihtiyaçlarını gidermek için başvurduğu bu kurum ve kuruluşlarda görev yapan personelin davranış stillerinden de etkileneceği açıktır. Tutumların davranışların niteliğini belirlediği gerçeğini düşünecek olursak tam bu noktada yaşlıların yaşam kalitesini arttırmak için, diğer insanların özellikle de yaşlılarla ilgili hizmet kollarında görev yapan veya yapma potansiyeli olan bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarının belirlenip ve bunların etkilendiği faktörlerin anlaşılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde yaşlıların yaşam kalitesi arttırılabilecek ve özsaygılarını kaybederek yaşam memnuniyetlerini düşüren olumsuz yaşantıların nedenleri ortaya koyulup bazı önlemler alınabilecektir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında diğer bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarını etkileyen sebeplerin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Sosyo-kültürel yapı (Çamur-Duyan, Tuncay, Özdemir ve Duyan, 2016; Yılmaz ve Özkan, 2010), din, ideolojik yapı, tarihsel etki (Johnson, 2005), alınan mesleki eğitim (King, Barbara ve Bowers, 2014), yaşlı bireylerle yaşantılar (Bakırhan, Özkeskin, Aktar-Reyhanoğlu ve Gülpınar, 2017; Mansfield-Green, Morrisseau, Valliant ve Caswell, 2015) ve cinsiyet (Zambrini, Moraru, Hanna, Kalache ve Nunez, 2008) tutumları etkileyen unsurlardan bazılarıdır.

Bu değişkenlerin yanı sıra bazı çalışmalarda yaşlılara yönelik olumsuz tutumların nedenleri de araştırma konusu yapılmıştır (zdemir, 2009). İlgili çalışmalarda yaşlılara yönelik olumsuz tutumların sebebinin, nüfuslarının artışına paralel olarak hastanelerde yaşlı hasta sayısındaki artış ile sağlık alanındaki kaynak yetersizliğinin (Ter Meulen ve Ubachs-Moust, 2005, s. 658) ve yaşlıların sağlık ve bakım problemlerinin artması sebebiyle yük olarak görülüp yaşlılarla ilgili işlerin istenmeyen bir çalışma alanı olarak algılanmasının (Neville ve Dickie, 2014) olabileceği belirtilmektedir. Bunların yanı sıra özellikle son yıllarda yapılan sınırlı sayıda çalışmada (Aguiyi, ve Okhakhume, 2012; Arslan, 2016; Diren, 2018; Mansfield-Green vd., 2015; Yazdanian, Alavi, Irajpour ve Keshvari, 2016) kişilik özellikleri ile yaşlılara yönelik tutum arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Söz konusu çalışmalarda yaşlılara yönelik tutum ile ilişkili bulunduğu için kişilik özellikleri bu çalışmada da incelenen değişkenler arasına dahil edilmiştir.

Bireylerin diğer insanlar ile olan ilişkilerinde belirleyici olan değişkenlerden birisi kişilik özellikleridir. Kişilik bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2016, s. 23). Kuramsal yaklaşımlar kişiliğe farklı açılardan yaklaşmışlardır. Literatürde kişilik kuramları psikodinamik, insancıl/varoluşsal, davranışçı/bilişsel (ğrenme) ve ayırıcı özellik kuramları şeklinde sınıflandırılmaktadır (Feist ve Feist, 2008). Her bir kuramcının kişilikle ilgili ortaya koyduğu çalışmalar bu sınıflamaya göre alt başlıklar halinde ele alınmaktadır. Mevcut çalışmada araştırma grubunun kişilik özelliklerini ortaya koyabilmek adına son dönemde çalışmalarda sıklıkla kullanılan ve ayırıcı özellik kuramları içerisinde değerlendirilen beş faktör kişilik kuramı esas alınmıştır. Bireylerin bireysel farklılıklarının dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı, bu kodların konuşma diline kelimeler halinde yansıtılacağı ve bu kelimelerden yola çıkarak bireyin kişilik yapısını kapsayabilecek bir sınıflamanın oluşturulabileceği temel varsayımından yola çıkarak oluşturulan beş faktör kişilik kuramına (Sevi, 2009; Somer ve Goldberg, 1999) ait model sözcüksel ve istatistiksel yaklaşımın birleşimine dayanmaktadır (Larsen ve Buss, 2010, s. 78). Kuramda kişilik özellikleri dışadönüklük, duygusal dengelilik, deneyimlere açıklık, sorumluluk ve yumuşak başlılık şeklinde beş alt boyut ile ifade edilmektedir. Alınan düşük puanlar neticesinde her bir alt boyuta ait zıt yapılar da mevcuttur. Kuramın ortaya koyduğu alt boyutlar incelendiği zaman yaşlılara yönelik tutumun özellikle merhameti temsil eden yumuşak başlılık, vazife şuurunu temsil eden sorumluluk ve diğer insanlar ile olumlu ilişkilerin kurulmasında büyük pay sahibi olan duygusal dengelilik ile doğrudan ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Yine bireylerin yeni yaşantılara açık olmasını ifade eden dışadönüklük ve deneyimlere açıklık alt boyutları ile de ilişkili olabileceği öngörülmektedir.

Beşer ilişkilerde karşımıza çıkan ve ilişkilerin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesini kolaylaştıran en önemli etmenlerden birisi de zgeciliktir (Tekeş ve Hasta, 2015). Özgecilik,

bir başkasının faydasına yönelik, bencil olmayan ilgi olarak tanımlanmaktadır (Bernstein, Roy, Srull ve Wickens, 1991'den akt., İşmen ve Yıldız, 2005). Özgeciliği diğer olumlu sosyal davranışlardan ayıran en temel özellik özgecilikte bireyin niyetinin önemli olmasıdır. Özgecilik, sırf bir başkasının refahını arttırmak adına çıkar ilişkisi gözetmeksizin bireyin ortaya koyacağı davranış biçimi olarak tanımlanabilir. Kavram olarak yapılan inceleme sonucunda özgecilik düzeylerinin bireyin yaşlılara yönelik tutumlarını etkileyeceği ve yaşlının refahını, yaşam kalitesini yükseltmek için onlara sunulan hizmetlerde önemli bir rolünün olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de son yıllarda yaşlılara yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların sayısı ortaya çıkan ihtiyaç doğrultusunda artmaktadır. Bununla beraber sağlık sektörü başta olmak üzere bütün bireylere hizmet kurumlarından faydalanan yaşlı birey sayısı da nüfuslarına paralel olarak artmaya devam etmektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda mevcut çalışmada yaşlılarla ilgili işlerde görev yapma potansiyeli olan hemşirelik ve yaşlı bakım programı öğrencileri ile son dönemdeki gelişmeler neticesinde yaşlılarla ilgili işlerde çalışma sıklığı artan rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları, demografik değişkenlerin yanı sıra kişilik özellikleri ve özgecilik düzeylerine göre incelenmektedir. Bir diğer ifadeyle kişilik özelliklerinin ve özgecilik düzeylerinin yaşlılara yönelik tutumu ne kadar etkilediği araştırmanın temel sorularından birisidir. Yaşlılara yönelik tutumları etkileyen değişkenlerin ortaya konulması sunulacak hizmetin kalitesinin ve doğal olarak yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetinin yükselmesini sağlayabilecektir. Bununla beraber çalışmanın, yaşlılara yönelik hizmet kollarında görev yapacak personelin istihdam politikalarına da katkı sağlaması öngörülmektedir. Aynı zamanda ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin kendilerini daha iyi tanımlayıp yaşlılarla ilgili işlere yönelme konusunda daha sağlıklı kararlar vermelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; yaşlılara yönelik hizmet kollarında görev yapma potansiyeli olan üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının açıklanmasında özgeciliğin, kişilik özelliklerinin, yaşlarının ve mezuniyet sonrası işlerde çalışma isteği durumlarının rolünü belirleyip karşılaştırmalı bir şekilde ortaya koymaktır. Bu temel amacın yanı sıra çalışmanın alt amaçları;

1. Öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarını aile türleri ve en uzun süre yaşadıkları coğrafi bölgenin etkileşimine göre incelemek.
2. Öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarını bazı değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, aile aylık geliri, en uzun süre yaşanan yerleşim birimi, 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumu, yaşlılığa ilişkin bilgi seviyesi, bölüm) göre incelemek.

1.2. Araştırmanın Hipotezleri

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler sınanmıştır.

1. Öğrencilerin özgeciliik düzeyleri, kişilik özellikleri, yaşları ve mezuniyet sonrası işlerde çalışma isteği durumları yaşlılara yönelik tutumlarını anlamlı düzeyde açıklar.
2. Öğrencilerin aile türleri ve en uzun süre yaşadıkları coğrafi bölgenin etkileşimi ile yaşlılara yönelik tutumları arasında anlamlı düzeyde ilişki vardır.
3. Öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları incelenen demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, aile aylık geliri, en uzun süre yaşanan yerleşim birimi, 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumu, yaşlılığa ilişkin bilgi seviyesi, bölüm) göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Yaşadığımız dönem içerisinde dünyada en çok dikkat çeken konulardan birisi, ölüm yaş oranının yükselmesi ile birlikte dünya nüfusu içerisindeki yaşlı bireylerin sayısının her geçen gün artmaya devam etmesidir. Gerek sayılarının artması gerek sanayi ve teknolojiye gelişmeler sonucunda ortaya çıkan sosyolojik durum nedeniyle yaşlı bireylerin toplum içerisindeki konumu ve insanların onlara yönelik algıları değişmektedir. Bu değişimler yaşlı bireylerin aile içerisinde barınıp, bakımlarının sağlıklı bir şekilde yapılmasının zorlaşmasına neden olmaktadır. Yaşlılığın getirmiş olduğu doğal sorunlar ile mücadele etmeye çalışırken bir de bu problemler ile karşılaşan yaşlı bireylerin bakım, barınma vs. ihtiyaçları dünyanın birçok yerinde devlet kurumları veya özel kuruluşlar tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlarda yaşlılara yönelik hizmetleri sunmak üzere istihdam edilen personel sayısı ve çeşitliliği günden güne artmaya devam etmektedir. Hayatının son dönemlerinde, bu kurum ve kuruluşlara başvurarak ihtiyaçlarını gidermeye çalışan yaşlı bireylerin yaşam kalitesini ve memnuniyetini üst seviyede tutabilmek için bahsi geçen personelin yaşlılara yönelik tutumları, ortaya koyacakları performans, tavırları, davranış stilleri vs. büyük bir önem arz etmektedir.

İlgili kurum ve kuruluşlarda çalışma potansiyeli olan bireylerin yaşlılara yönelik tutumları, ortaya koyacakları performansı, olumlu ya da olumsuz davranışlarını vs. etkileyeceğinden yaşlılara sunacakları hizmetin kalitesi hakkında fikir verebilir. Olumlu ve olumsuz tutumların tespit edilip, bu tutumları etkileyen değişkenlerin belirlenmesi yaşlı bireylerin bahsi geçen hizmetlerden en güzel şekilde faydalanmalarını sağlayıp yaşam kalitelerini arttırmak ya da ileride yaşanabilecek tatsız olayların önüne geçebilmek için fırsat

da sağlayacaktır. Ayrıca çalışmada, yaşlılara yönelik tutumlarla ilişkili olduğu düşünülen kişilik özellikleri ve özgecilik düzeyleri temel değişkenler olarak ele alındığından hangi özelliklere sahip bireylerin yaşlılara ilişkin daha olumlu tutumlara sahip olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde çalışmanın, iş istihdamı esnasında yaşlı bakım hizmeti veren kurumlarda çalışacak personellerin kişilik ölçütlerinin daha sağlıklı bir şekilde belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda yaşlılara yönelik tutumları ve bu tutumları etkileyen değişkenleri belirlemeyi hedeflemesi bu çalışmanın temel gerekçelerinden birisidir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçlarının, yaşlılara hizmet veren kurumlarda çalışma potansiyeli olan rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı, yaşlı bakım programı ve hemşirelik lisans programı öğrencilerinin aldıkları eğitimlerin bu yöndeki etkililiğinin incelenmesine, gerekli revizyonların yapılmasına da katkı sağlayacak olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma Bayburt Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ve Yaşlı Bakım programı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Hemşirelik ve Yaşlı Bakım programı öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri kişilerin bildirimleri ve öz değerlendirmeleri ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın verileri “Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği”, “Özgecilik Ölçeği” ve “On-Maddeli Kişilik Ölçeği” isimli ölçme araçlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmanın örneklem grubu veri toplama araçlarını içten ve samimi bir şekilde cevaplamışlardır.

1.6. Tanımlar

Yaşlı Birey: 65 yaş ve üzeri bireylerdir (WHO, 2013).

Yaşlılık: Bireyin çevresel koşullara uyum sağlama yeteneğinin azalmasıdır (WHO, 1998).

Tutum: Bireyin yaşantıları yolu ile organize ettiği, ilgili olduğu nesnelere ve durumlara gösterdiği tepkileri şekillendiren zihinsel ve sinirsel bir hazır olma halidir (Allport, 1935'ten akt., Bordens ve Horowitz, 2008, s. 157).

Özgecilik: Bireyin kendi iyiliği riske girse bile başkalarına faydalı olmak için yaptığı planlı eylemlerdir (Monroe, 1996, s. 4, 6-7).

Kişilik: Bireyin fiziksel ve toplumsal çevrelerle etkileşim tarzını oluşturan, ayırt edici ve belirleyici düşünce, duygu ve davranış örüntüleridir (Nolen-Hooksema, Fredrickson, Loftus ve Wagenaar, 2009, s. 462).

Beş Faktör Kişilik Modeli: Kişiliğin beş genel boyutunu (duygusal denge, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk) ve bunların içerdiği özgül kişilik özelliklerini hiyerarşik bir sıralama içerisinde veren kurama ait modeldir (Sevi, 2009).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Yaşlanma

Yaşlanma, bilişsel aktivitelerde, bedensel yapıda, toplumsal ve duygusal tepkilerde gittikçe artan bir kötüleşme ve sonunda ölüme sebep olan normal bir gelişim süreci olarak tanımlanır (Bakırcıoğlu, 2012, s. 1011). Literatüre bakıldığında yaşlanmanın farklı türleri olduğu görülmüştür. Bu türler kronolojik, biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve toplumsal yaşlanmadır.

Kronolojik yaşlanma genel olarak bireyin doğumuyla başlayıp yaşın ilerlemesi ile geçen zaman olarak ifade edilmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 18; Hooyman, Kawamoto ve Kiyak, 2015, s. 5; Terzi, 2015, s. 24). Kronolojik yaşlanma, yaş kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmasına rağmen gelişim psikologları kronolojik yaşın kişinin psikolojik gelişimi ile çok alakalı olmadığını ifade etmektedirler. Bu sebeple doğumdan itibaren geçen zamanın pek çok durum ve yaşantının kaba bir işareti olduğu belirtilmektedir (Terzi, 2015, s. 24).

Diğer bir yaşlanma türü olan biyolojik yaşlanma hastalık olmaksızın (Kalınkara, 2014, s. 103), zamana bağlı olarak kişinin fizyolojisi ve anatomisindeki değişimler ile ortaya çıkan durum olarak ifade edilmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 19). Bakırcıoğlu (2012, s.142) tarafından ise sağlık sorunları gibi sebeplerden kaynaklanmayıp genetik olarak programlanmış ve önlenemeyen doğal yaşlanma süreci olarak da tanımlanmaktadır. Sonuç olarak biyolojik yaşlanma, kişinin hayat tarzına, genetik yapısına ve tıbbi öyküsüne bağlı olan beden yaşıdır. Biyolojik yaşlanma veya fizyolojik değişimler akciğer, kalp ve dolaşım sistemi gibi organ sistemlerinin etkinliğinin azalmasına sebep olur (Hooyman vd., 2015, s. 6). Kronolojik yaşın belirlenmesi bütün insanlarda aynı olmasına rağmen biyolojik yaş bireyden bireye değişkenlik gösterebilir (Terzi, 2015, s. 24). Konuyu zihnimizde canlandırmak adına sağlıklı bir yaşam tarzı benimseyip buna dikkat ederek hayatını sürdüren bir birey ile bunun aksine, sahip olduğu kötü alışkanlıklarla beraber hayatını devam ettiren bir kişinin durumunu ele alabiliriz. Bu bireylerin kronolojik yaşı aynı olmasına rağmen biyolojik olarak organlarının işlevlerinde, bedensel dış görünüşlerinde vs. farklılıkların boyutu gözle görülecek derecede olmaktadır.

Yaşlanmanın diğer bir türü olan psikolojik yaşlanma ise kişinin kronolojik yaşının ilerlemesine bağlı olarak öğrenme, problem çözme, algılama gibi bellek gücü ile kişilik edinme alanlarında uyum gösterme kapasitelerindeki değişimleri kapsar (Hooyman vd., 2015, s. 6; Kalınkara, 2014, s. 104). Diğer bir ifade ile kişinin zihinsel yetenek ve işlevlerindeki azalma ile beraber, davranışsal uyum yeteneğinde yaşa bağlı olarak meydana

gelen değişikliklerdir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 19). Bireyler psikolojik yaş bakımından öğrenme, duygularını kontrol etme, mücadele gücü gibi özellikler açısından kronolojik olarak yaşlılarından daha iyi olabilirler (Terzi, 2015, s. 25). Günlük hayatımızda karşılaştığımız 65 yaş ve üzeri tanıdıklarımızı incelediğimizde hayatının her anını stres, psikolojik baskılar ile geçiren bir kişinin kronolojik olarak aynı yaşta olmasına rağmen huzur dolu bir hayatı olan yaşıtına göre psikolojik olarak daha fazla yıpranmış olduğunu rahat bir şekilde fark edebiliriz.

Yaşlanmanın sosyolojik tarafını oluşturan sosyolojik yaşlanma, kişinin hayatını sürdürdüğü toplum içerisinde yaşla ilgili değer ve normlar (Kalınkara, 2014, s. 106), yerine getirilmesi beklenen rollere uyma davranışını ne derece sergileyebildiği (Hooyman vd., 2015, s. 6; Terzi, 2015, s. 25), kişinin kayıplarla başa çıkması, emeklilik ve ölüme yaklaşım tarzı (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 20) ile değerlendirilmektedir. Sosyolojik yaşlanma, sosyalizasyon sürecinde gerçekleşmektedir. Sosyalizasyon, kişinin etrafındaki insanlarla iletişim kurduğu ve toplumun değerlerini, normlarını, beklenen rolleri öğrendiği, toplumsal hayata ilişkin tutumlarını ve düşüncelerini geliştirdiği bir süreçtir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 20).

Literatürde yaşlanmanın alt bir türü olarak ele alınan toplumsal yaşlanma, doğumda beklenen hayat süresi ve toplumun ortalama yaş göstergeleri bakımından değerlendirilmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 20). Bir toplum içerisinde 65 yaş üstü kişi sayısının genel nüfus içerisindeki oranına göre toplumlar için genç, olgun, yaşlı tanımlamaları yapılabilmektedir. 65 yaş üstü birey sayısının toplam nüfus içerisindeki oranı %4'ten az ise "genç toplum"; %4 - %7 aralığında ise "olgun toplum"; %7 - %10 arasında ise "yaşlı toplum"; %10'un üzerinde ise "çok yaşlı toplum" olarak tanımlanmaktadır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 21; Kalınkara, 2014, s. 110). Ayrıca yeni doğmuş olan bir bebeğin beklenen hayat süresi, toplumda yaşlılığın değerlendirilmesinde sık sık kullanılmaktadır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 21).

2.2. Yaşlılık

Yaşlılık, birbiriyle etkileşime giren genetik, yaşam tarzı, kronik hastalıklar ve benzeri birçok değişkeni içinde barındıran karmaşık bir süreçtir (Mazzeo vd., 1998; F. Soyuer ve A. Soyuer, 2008). Bu süreç yaşamın diğer dönemlerine benzer olarak, doğal ve bütün insanlar için geçerli olmakla birlikte bireylerin kalımsal özelliklerine, beslenmelerine, çevre şartlarına ve kültürel çabalarına göre erken ya da geç, sorunlu ya da az sorunlu olur (Yılmaz ve Özkan, 2010). WHO (1998) yaşlılığı, çevresel koşullara uyum yeteneğinin azalması olarak tanımlarken, ülkemizde ise kişilerin ruhsal ve fiziksel güçlerini bir daha eski haline dönmeyecek şekilde yavaş yavaş kaybetme durumu olarak tanımlanmaktadır

(Hablemitoğlu ve Özmete, 2010, s. 17). Bununla beraber sözlük anlamında da ilerlemiş yaşın belirtilerini gösterme, yaşlı olma hali olarak da kullanılmaktadır (Beğer ve Yavuzer, 2012). Yaşlı birey ise takvim yaş sınıflandırmasına göre WHO tarafından 65 yaş ve üzeri, Birleşmiş Milletler tarafından ise 60 yaş ve üzeri olarak tanımlanmıştır (WHO, 2013). Beslenme, ilaç, sağlık, eğitim, bilgi ve ekonomik refahtaki önemli gelişmeler (Vos, Ocampo ve Cortez, 2008, s. 1), doğum oranlarının azalıp yaşam beklentisinin yükselmesi sonucunda (Kalache, Barreto ve Keller, 2005) gelişmiş ve gelişmekte olan ölkelerin birçoğunda yukarıda tanımlı verilen yaşlı bireylerin nüfus oranı hızla artmaktadır (United Nations, 2007).

2.3. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus Gelişimi

Literatüre bakıldığında yaşam beklentisinin tarihsel artışının, insanlığın büyük başarılarından birisi olduğuna vurgu yapıldığı görölmektedir. Araştırmacılar insanlık tarihinin ilk dönemlerinde, ortalama yaşam beklentisinin muhtemelen 20-35 yıl arasında değiştiğini, 1900 yılına gelindiğinde sanayileşmiş ölkelerde 45-50 yıl arasında olduğunu, bir yüzyıl sonrasında ise dünya genelinde yaklaşık olarak 65’e yükseldiğini vurgulayarak yaşam beklentisindeki artışın çoğunun yirminci yüzyılda meydana geldiğine dikkat çekmektedirler (Vos vd., 2008, s. 11, 12). Dünya Sağlık Örgütü’nün yayınladığı raporda da tarihte ilk kez dünya nüfusunun çoğunun 60 yaş ve ötesini yaşadığına dair verilere rastlandığı bildirilmektedir (WHO, 2015, s.3).

2016 yılının verilerine bakıldığında dünya nüfusunun %8.7’sini yaşlı bireylerin oluşturduğu görölmektedir. Monako %31.3 ile en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ölkelerken bu ölkeli sırasıyla %27.3 ile Japonya ve %21.8 ile Almanya takip etmektedir. 167 ölkenin verileri ile oluşturulan bu sıralamada Türkiye ise 66. sırada yer almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2017). Dünya içerisindeki genel durumu verilen yaşlı bireylerin nüfus artış hızının ölkemizde diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu, 2014 yılı yaşlı nüfus oranının %8 olduğu belirtilmektedir. Nüfus projeksiyonlarına bakıldığında Türkiye’deki yaşlı bireylerin genel nüfus içerisindeki oranının 2023 yılı itibariyle %10.2’ye yükselerek ölkemizin “ok yaşlı” nüfuslu ölkeler arasına gireceği, 2050 yılına gelindiğinde %20.8, 2075 yılında ise %27.7’ye yükseleceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2015, s. 1).

Verilen bu istatistiki bilgiler işığında Türkiye nüfusunun hızla yaşlanmakta olduğu söylenebilir. Bu durumun doğal sonucu olarak yaşlı bireylerin özellikleri, sorunları, diğer insanlar ile ilişkileri, diğer bireylerin yaşlı bireyler hakkındaki tutumları konularında yapılan akademik çalışmaların önemi de artmaktadır. Bu yaş grubundaki bireylerin karşılaştığı sorunları ve diğer bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarının bilinmesi yaşlıların refahına yönelik yapılması gerekenler hakkında ilgilileri fikir sahibi yapacaktır.

2.4. Yaşlı Bireylerin Karşılaştığı Genel Sorunlar

Yaşı ilerleyen bireyler, gerek kendisi ve çevresiyle alakalı gerek yaşam sürecinin doğal sonuçları olarak birçok problemle karşılaşabilmektedirler. Yaşlılık döneminde insanlar daha sık hastalanmakta, kronik rahatsızlıklarla hayatını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bu hastalıkların başında alzheimer, görme bozuklukları, demans, işitme bozuklukları, idrar kaçırma, uyku bozuklukları, yürüme bozuklukları ve sık düşme gelirken (Kurt vd., 2010), karşılaşılan ruhsal rahatsızlıklardan bazıları ise öğrenme ve hatırlama güçlüğü, depresyon, anksiyete, performans kaybı, kişilik değişikliği ve alınganlıktır (Bölükbaş ve Arslan, 2003). Bu hastalıkların yanı sıra yaşlılar ekonomik sorun, toplumla sosyal uyum problemi, bakım sorunu, kuşaklararası mesafe ve çatışma sorunu, yaşlı istismarı ve ihmali (Kurt, 2008), emekliliğe uyum sağlama sorunu, yalnızlık ve sosyal izolasyon problemleriyle (Mancılık, 2015) de karşılaşabilmektedirler. Yaşlılıkla birlikte birçoğuyla yüzleşmek zorunda kalınan bu sorunlar, bireyin yaşam memnuniyetini ve yaşam kalitesini doğal olarak olumsuz olarak etkilemektedir. Literatürde yaşam memnuniyeti, bireyin hayatını bütün olarak olumlu bir şekilde değerlendirmesi anlamında kullanılırken yaşam kalitesi ise kişinin hayattaki pozisyonunu, yaşadığı yer ve hedefleri, standartları, beklentileri ve kaygıları ile ilişkili olarak değer ve kültürel sistemleri kapsamında algılaması olarak geçmektedir (Kurt vd., 2010). Yapılan çalışmalar (Altun ve Yazıcı, 2015) yaşam memnuniyeti ile depresyon gibi rahatsızlıklar arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple yaşlılara verilecek kaliteli hizmet onların yaşam memnuniyetini arttırmakla kalmayıp karşılaşmaları olası sorunların önüne de geçilmesine yardımcı olacaktır.

2.5. Yaşlılara Yönelik Hizmet Veren Meslek Kolları

Birçok alanda olduğu gibi yaşlılara yönelik hizmet kollarında da meslekler ihtiyaçlar neticesinde ortaya çıkmakta ve bu doğrultuda personel istihdamı gerçekleşmektedir. Özellikle sağlık sektöründe yaşlılarla ilişkili birçok meslek dalı vardır. Tıp fakültelerinden mezun olan bireyler branşlarına göre yaşlılarla az ya da çok karşılaşabilmektedir. Yine sağlık bilimleri fakülteleri ile sağlık hizmetleri meslek yüksekokullarının ilgili bölümlerinden mezun bireyler yaşlılara yönelik iş kollarında istihdam edilebilmektedir.

Sağlık sektöründe yaşlılarla en çok karşılaşan ve onlara hizmet sunmaya çalışan meslek gruplarından birisi hemşireliktir. Hastanelerde, fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde, huzurevlerinde, evde bakım hizmetlerinin sunulmasında ve daha birçok alanda hemşireler ile yaşlılar karşılaşmaktadır (Liu, Norman ve While, 2013; Özdemir, 2009). Bu doğrultuda üniversitelerin hemşirelik lisans programlarının birçoğunda (URL-4, 2018; URL-5, 2018; URL-6, 2018; URL-7, 2018) yaşlılık ile ilgili dersler mevcuttur. Bu

sebeple hemşirelik lisans programında öğrenimlerine devam etmekte olan öğrenciler de bu araştırmanın örneklem grubuna dahil edilmiştir. Hemşireliğin yanı sıra yaşlılara hizmet veren kurumlarda istihdam edilen bir diğer grup yaşlı bakım programı mezunlarıdır. İsminden de anlaşılacağı üzere hedef kitleleri doğrudan yaşlılar olduğu için sağlık hizmetleri meslek yüksekokullarının bünyesinde bulunan yaşlı bakım programı öğrencileri de incelenmek üzere örnekleme alınmıştır.

Yukarıda verilen meslek gruplarının yanı sıra diğer dallarda görev yapan personelin birçoğu yaşlıların fizyolojik, biyolojik vs. ihtiyaçlarını görmek ve onlara bu konularda destek olmak üzere istihdam edilmektedir. Yaşlıların karşılaşacağı/karşılaştığı psikolojik rahatsızlıklar ile mücadele etmesine yardımcı olmak adına da ilgili kurumlarda psikologlar görev yapmaktadır (Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2001). Yönetmeliklerde doğrudan PDR mezunlarının huzurevlerinde görevlendirilmesine ilişkin bir ibare bulunmamaktadır. Ancak son dönemlerde PDR mezunları sözleşmeli olarak ilgili devlet kurumlarında veya özel kuruluşlarda görev almaktadır. Bunların yaşlılara yönelik sundukları psikolojik destek ve danışma hizmetlerin kalitesini arttırmak adına devlet tarafından hizmet içi eğitimler düzenlenmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, 2018). Bununla beraber yaşlılardaki birçok biyo-psiko-sosyal değişim ve zorluklarla mücadele etmelerine yardım etmek amacıyla geliştirilen Emeklilik ve Emeklilik Öncesi Danışma, Yasla Baş Etme, Bireysel Danışma, Girişkenlik Eğitimi, Çiftlerle Danışma ve Aile Terapileri, Akran Danışması gibi hem önleyici hem de sorunu çözmeye yönelik PDR programlarından bazılarıdır (Siviş ve Demir, 2004). Özellikle yurtdışında yaygın olan bu ve benzeri programlar PDR lisans programından mezun olan bireylerin yaşlılarla ilgili hizmet kollarında önemli bir görev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ülkemizde daha çok eğitim sektöründe görev yapan PDR mezunları, özellikle son dönemdeki istihdam politikalarındaki gelişmeler sebebiyle bu sektörün dışında farklı alanlarda çalışabilmektedir. PDR mezunlarının yöneldiği bu alanlardan birisi de yaşlılara yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlardır. Ülkemizdeki PDR alanındaki bilimsel literatüre bakıldığında yaşlılarla ilgili çalışmaların sınırlı sayıda (Carmen, 2013; Demir-Çelebi ve Yukay-Yüksel, 2014; Demirdis ve Balcı-Celik, 2013; Siviş ve Demir, 2004) olması ve PDR mezunlarının yaşlılarla ilgili kurumlarda istihdamının artması sebebiyle mevcut çalışmaya PDR öğrencileri de dahil edilmiştir.

Bahsi geçen hizmet kollarında görev yapan personelin sunduğu hizmetlerin kalitesini etkileyecek çok fazla değişken vardır. Almış oldukları eğitimin içeriği, sahip oldukları kişisel özellikler, yetişmiş oldukları sosyo-kültürel çevre, görev yaptıkları/yapacakları ortamın şartları, hizmet almak üzere karşılıklarına gelen bireylerin davranışları, özellikleri vs. bunlardan bazılarıdır. Bunlara ilave olarak, yaşlılığa bağlı olarak psikolojik, sosyal, fiziksel

ve ekonomik anlamda başkalarının yardımına ihtiyaç duyan (Kalaycı, Özbek-Yazıcı, Özkul ve Helvacı, 2018), işlevsel olarak kapasitesinin azalıp hastalıklarının artması sonucu başka bireylere bağımlı hale gelen (Yazıcı vd., 2015) yaşlıların yaşam memnuniyeti ve kalitesini etkileyecek bir unsur da hiç şüphesiz onlara hizmet sunan kurum ve kuruluşlarda görev yapan personelin yaşlılara yönelik tutumları olacaktır.

2.6. Yaşlılara Yönelik Tutum

65 yaş üstü nüfusun oranındaki artış sebebiyle bazı araştırmacılar (Mansfield-Green vd., 2015) söz konusu yaş grubundaki bireylere yönelik tutumları anlamanın zorunluluğuna dikkat çekmektedir. Literatüre baktığımızda bu tespiti doğrulayan bir şekilde son yıllarda yaşlılara yönelik tutumları inceleyen çalışmaların sayısının arttığı görülmektedir. Çalışmaların özellikle hemşirelik (Ayaz-Alkaya ve Birimoğlu-Okuyan, 2017; Bulut ve Çilingir, 2016; Yazdanian vd., 2016; Yılmaz ve Özkan, 2010), yaşlı bakım programı (Yazıcı, Kalaycı, Kaya ve Tekin, 2015), sosyal hizmet bölümü (Çamur-Duyan vd., 2016) öğrencilerinin tutumlarını incelemeye yönelik yapıldığı görülmüştür. Bunların yanı sıra tıp öğrencileri (Ayoğlu, Kulakçı, Kuzlu-Ayyıldız, Korkmaz-Aslan ve Veren, 2014; Elbi vd., 2015), psikoloji bölümü (Zambrini vd., 2008), eczacılık (Mandıracıoğlu ve Lülecı, 2015), fizyoterapi (Bakırhan vd., 2017) öğrencilerinin ve terapistlerin (Ford ve Sbordone, 1980; Woolfe, 1998) örneklem grubuna dahil edildiği çalışmalarla da karşılaşmıştır. Sağlık hizmetinde görev alma potansiyeli olan bireylerin dahil edildiği bu çalışmaların amacı genelde yaşlılara yönelik tutumu etkileyen değişkenlerin tespit edilmesine yöneliktir.

Çalışmalar incelendiğinde yaşlılara yönelik tutumları etkileyen sebeplerin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Örneğin Johnson (2005) güçlü kültürel, dini, ideolojik ve tarihsel etkilerin yaşlılara yönelik tutumları şekillendirmede önemli rolü olduğunu vurgulamaktadır. Achenbaum (2005) ise antik çağların inanç kalıpları ve toplumsal düzenlerinde, yaşlı bireylerin aile içerisindeki saygınlık ve onurunun sürekli olarak bulunduğunu ortaya koyan güçlü kanıtların var olduğunu ancak sosyal yapının alt kısımlarında yaşlı bireylere nasıl davranıldığı hakkında bilginin zayıf olduğunu belirtmektedir. Son üç bin yıldaki büyük dinlerin ahlak görüşlerinde de yaşlılığın ve yaşlı bireylerin saygın bir yerinin olduğunu, söz konusu görüşlere ait metinlerde yaşlıların bir bilgeliğin deposu olarak tasvir edildiğini vurgulamaktadır. Bununla beraber gençlerin her zaman yaşlı bireylerin akıl hocalığına saygı duyduğunu, tecrübeleri ile seçenekleri açıklığa kavuşturmaları ve gelecekteki potansiyel tehlikeleri tanımlamak için kullandıkları hikâyeler konusunda onlara güven duyduklarını ifade etmektedir. Bahsi geçtiği üzere geleneklerine bağlı olan toplumsal yapılarda yaşlı, üstün bir konuma sahip olup yaşlılık bir sorun olarak görülmemektedir. Bu yapıya sahip toplumlarda gençlerin yaşlılara karşı saygılı bir tutum içerisinde olmaları

gerekmektedir. Ancak sanayideki hızlı gelişmeler ve kentleşme sonucunda sosyal ve ekonomik yapıda köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlerle beraber geniş aileler çekirdek aile yapısına dönmüş olup genel olarak yaşlılar çocuklarından ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu değişimlerin sonucunda ortaya çıkan yeni sistemde geleneksel düzende yaşlının sahip olduğu itibar ve statü zayıflamıştır. Teknolojik gelişmeler ile de yaşlı bireyler, çalışma hayatından soyutlanıp tecrübeleri ve bilgilerinin fazla değer görmediği ve gençliğin hâkimiyetinde bir ortamda kendilerini konumlandırmaya çalışmaktadırlar. Eskiden söz sahibi olan yaşlılar artık aile yapısı içerisinde yük olarak görünmeye başlamıştır (Konak ve Çiğdem, 2005). Bu ve benzeri sebepler ile hem genç bireylerin hem de yaşlılara yönelik hizmet kollarında görev yapan personelin yaşlılara yönelik tutumlarını etkileyen değişkenler farklılaşmıştır.

2.6.1. Yaşlılara Yönelik Tutumu Etkileyen Faktörler

Çalışmanın bu bölümünde yaşlılara yönelik tutumu etkileyen faktörler, yapılmış olan çalışmalar doğrultusunda aktarılmaktadır. Yukarıda verilen tutum tanımı içerisindeki en önemli ifadelerden birisi olan bireyin yaşantıları yoluyla tutumları elde edeceği gerçeği bu etkenlerden birisidir. Bireyin yaşantılarının ise çevresinden, hayatını devam ettirdiği yerleşim biriminden ve kültürel bakış açısını da kazanabileceği coğrafi bölgeden bağımsız olamayacağı açıktır. Buradan yola çıkarak yapılan araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı çalışmalarda daha çok kentsel yerlerde yaşama durumu (Çamur-Duyan vd., 2016) ve doğum yeri (Yılmaz ve Özkan, 2010) ile yaşlılara yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ancak farklı çalışmalarda (Karadağ, Vardar-İnkaya ve Karatay, 2012; Yazıcı vd., 2015; Yılmaz ve Özkan, 2010) yaşlılara yönelik tutumun yaşanılan yer, kalınan yer, ilkokulu bitirinceye kadar yaşanan yer, en uzun yaşanan yer, yükseköğrenim için gelinen yer değişkenlerinden etkilenmediği belirtilmiştir. Yine yaşlılara yönelik tutumu etkilediği düşünüldüğü için çalışmalarda bireylerin yaşlılarla ilgili yaşantılarına da bakılmıştır. Bahsi geçen çalışmaların çoğunda gerek profesyonel olarak gerek kişisel olarak yaşlılarla fazla zaman geçirmenin yaşlılara yönelik tutumu etkilediği belirtilmiştir (Bakırhan vd., 2017; Çamur-Duyan vd., 2016; Mansfield-Green vd., 2015). Ancak yaşlı ile aynı evde yaşama durumuna (Mandıracioğlu ve Lülecı, 2015; Yazıcı vd., 2015) ve yaşlı ile olan sosyal ilişkilerde doyum alma durumlarına (Yılmaz ve Özkan, 2010) göre anlamlı bir farklılığın bulunmadığı çalışmalar da mevcuttur.

Yaşlılara yönelik tutumla ilişkili olan değişkenlerden biri cinsiyettir. Yapılan çalışmaların çoğunda kadınların erkeklerden daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu bulunmuştur (Bakırhan vd., 2017; Elbi vd., 2015; Mandıracioğlu ve Lülecı, 2015; Zambrini vd., 2008). Sağlıkla ilişkili olan pek çok meslek dalında yapılan (tıp, eczacılık, fizyoterapi

vb.) çalışmalarda da kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha fazla olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle beraber kadınların özellikle evlerde çocuk, yaşlı akraba, eş vb. bireylerin bakımından sorumlu olarak görülmesinin (Urhan ve Etiler, 2011) bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Ancak yapılan bazı çalışmalarda ise öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşıldığı görülmüştür (Ayaz-Alkaya ve Birimoğlu-Okuyan, 2017; Doherty, Mitchell ve O'Neill, 2011; Çamur-Duyan vd., 2016; Yazıcı vd., 2015). Literatür incelenirken erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu bir çalışmaya ise rastlanmamıştır.

Yaşlılara yönelik tutumu etkileyen bir diğer değişken de mesleki eğitimidir. Herhangi bir konuda bireyin almış olduğu eğitimin konu ile ilgili unsurlara yönelik tutumunu etkileyeceği aşikârdır. Bireylerin almış oldukları mesleki eğitim ile yaşlılara yönelik daha fazla olumlu tutum geliştirdiklerini ortaya koyan (Yılmaz ve Özkan, 2010) çalışmaların yanı sıra tutumların olumsuz yönde geliştiği sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Elbi vd., 2015). Yaşlılara yönelik tutumun incelendiği çalışmalarda yukarıda verilen değişkenlere ilave olarak anne-baba eğitim seviyesi (Yazıcı vd., 2015), ekonomik durum (Ayoğlu vd., 2014), mezuniyetten sonra yaşlılarla çalışmayı isteme durumları (Bulut ve Çilingir, 2016) gibi farklı değişkenler de dikkate alındığı görülmüştür.

Kişilik özellikleri, bireyin olaylara bakış açısını, tutumlarını, tavırlarını vs. şekillendiren en önemli unsurlardan birisidir. Alan yazın taranırken yaşlılara yönelik tutumları kişilik özelliklerine göre inceleyen çalışmalara (Aguiyi, ve Okhakhume, 2012; Mansfield-Green vd., 2015; Yazdanian vd., 2016) rastlanmış olup söz konusu çalışmaların sonucunda bireyin kişilik yapısının yaşlılara yönelik tutumunu etkilediği sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Mevcut çalışmada da ele alınacak değişkenlerden birisi kişilik özellikleri olup örneklem grubuna dahil olan bireylerin kişilik yapısını ortaya koyabilmek adına büyük beşli (Big Five) olarak da isimlendirilen beş faktör kişilik kuramı esas alınmıştır. Kişilik ve beş faktör kişilik kuramı hakkında detaylı bilgilere kişilik ile ilgili bölümde yer verilmiştir.

Bazı araştırmacılar ise yaşlılara yönelik tutumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olabileceği üzerinde durmuşlardır. Ter Meulen ve Ubachs-Moust (2005, s. 658) yaşlı nüfusunun artması ile doğru orantılı olarak hastanelerde yaşlı hasta sayısındaki artışının ve sağlık alanındaki kaynak yetersizliğinin yaşlılara yönelik olumsuz tutumların bir sebebi olabileceğini vurgulamaktadırlar. Yine yapılan farklı bir çalışmada (Neville ve Dickie, 2014) yaşlıların, artan sağlık problemleri ve bakım sorunlarıyla günümüzde bir yük olarak görüldüğü ve yaşlılarla ilgili işlerin istenmeyen bir çalışma alanı olarak algılandığı belirtilmektedir. Özdemir (2009) çalışmasında bireylerin ölüme ait korkularını yaşlılarla özdeşleştirmelerinin, medyada gençliğe ve bedensel güzelliğe, toplumda ekonomik

verimliliğe ve üreticiliğe verilen önemin, yaşlılarla ilgili yapılan araştırmaların huzurevi, bakımevi, hastane ve benzeri kurumlarda yapılması sonucu yaşlıların genç bireyler tarafından bakıma muhtaç bireyler olarak algılanmasının yaşlılara yönelik olumsuz tutumları da ifade etmek için kullanılan yaşlı ayrımcılığının gelişmesine neden olacağını belirtmiştir. Cyrus-Lutz ve Gaitz (1972) ise sağlık hizmetlerinin sunumunun, kısmen de olsa, tutum, değer ve önceliklere bağlı olduğunu belirttikleri çalışmalarında psikiyatristlerin yaşlıların fiziksel ve zihinsel bozulmalarından kaynaklanan rahatsızlıktan dolayı sabırsızlık gösterdikleri için onlara yönelik kızgınlık gibi olumsuz duygularının olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.7. Kişilik

Literatür incelendiğinde psikologların üzerinde karar kıldıkları bir kişilik tanımının olmadığı (Burger, 2016, s. 22; Toplu-Demirtaş, 2017, s. 3; Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 2), ancak farklı unsurları dikkate alarak kişiliğin bazı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Kişilik kavramını, Burger (2016, s. 23) bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler, Nolen-Hooksema ve diğerleri (2009, s. 462), bireyin fiziksel ve toplumsal çevrelerle etkileşim tarzını tanımlayan ayırt edici ve belirleyici düşünce, duygu ve davranış örüntüleri olarak tanımlarken Cüceloğlu (2015) ise kişinin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi şeklinde ifade etmiştir. Son olarak çalışmada esas alınan beş faktör kişilik kuramının gelişiminde önemli bir paya sahip olan McCrae ve Costa'ya (1990'dan akt., Eroğlu, 2014) göre kişilik; ortaya konulan duygu, düşünce ve davranışlardaki kişisel farklılıklardan meydana gelen kararlı bir yapıdır.

İnsanın davranış ve tutumlarını da etkileyen kişiliği açıklamak için farklı kuramlar geliştirilmiştir. Kişilik kuramcıları geliştirmiş oldukları kuramlarda alan ile ilgili hangi konulara odaklanılması konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler. Bazıları bilinçdışına vurgu yaparken, bazıları bireyi öğrenme tarihçesine odaklanmakta, bazıları ise zihinsel süreçlerin araştırılmasına önem vermektedirler (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 6).

Her bir kuramcı kişiliğe, odaklandığı noktadan yaklaşmış olup kuramını bu temel üzerine oturarak geliştirmiştir. Kişilik kuramları sınıflandırılırken genellikle bu odak noktalar dikkate alınarak psikodinamik, insancıl/varoluşsal, davranışçı/bilişsel (öğrenme) ve ayırıcı özellik kuramları şeklinde bölümlere ayrılmıştır (Feist ve Feist, 2008; Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015). Çalışmanın bu bölümünde kuramların kişiliğe yaklaşım tarzlarından kısaca bahsedildikten sonra çalışmada esas alınan beş faktör kişilik kuramı aktarılmaktadır.

2.7.1. Psikodinamik Kuramlar

Psikodinamik kuramlar içerisinde başta kişilik ile ilgili ilk sistematik kuram olan psikanalizin kurucusu Sigmund Freud ile Jung, Adler, Fromm, Sullivan, Horney ve Erikson'un kuramları yer almaktadır. Psikanaliz haricinde bu grup içerisinde yer alan diğer kuramların ortak özelliği kuramcılarının başlangıçta psikanalitik bakış açısına sahip olup daha sonra kendi kuramlarını ortaya koymalarıdır. Kuramcılar daha sonra kendi kuramlarını geliştirmiş olsalar bile kuramları; normal bireylerden ziyade hasta kişiler üzerinde durmak, bilinçten çok bilinçdışını dikkate almak ve görece az sayıda temel güdüye odaklanmak gibi ortak bazı özellikleri içerisinde barındırmaya devam etmişlerdir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 10).

Freud yaklaşımını topografik ve yapısal kişilik modelleri şeklinde izah etmiştir (Reisoğlu, 2014). Topografik model ile kişiliği bilinç, bilinçöncesi ve bilinçaltı olmak üzere üç bölümde ele almıştır. Bilinç farkında olunan düşünceleri, bilinçöncesi ulaşılabilir bilgileri, bilinçaltı ise buzdağının görünmeyen kısmını oluşturan ve istediğimiz her an ulaşamayacağımız malzemeleri içerisinde barındırır (Burger, 2016, s. 77). Freud'a göre düşünce, duygu ve davranışlarımızın çoğunu yönlendiren unsurlar bilinçaltında bulunur (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 19). Freud çalışmaları neticesinde topografik modelin kişiliği açıklamada tek başına yetersiz kaldığını düşünerek içerisinde id, ego ve süperego yapılarını barındıran yapısal modeli geliştirmiştir. Freud bu modelde kişiliği ruhsal bir aygıt olarak tanımlayarak bireyin kişiliğinin biyolojik bir temele dayandığını vurgulamaktadır (Özgülük ve Öztür, 2017). Söz konusu modelde Freud idin gerçekte hiçbir bağlantısının olmayıp temel arzuları tatmin ederek gerilimi azaltmak için sürekli çaba gösterdiğini, tek işlevinin zevk almak olduğu için idin haz ilkesine hizmet ettiğini belirtmektedir. Bunun yanı sıra egonun aklın gerçekte temas halinde olan tek bölgesi olmakla birlikte gerçeklik ilkesiyle yönetildiğini, süperegonun ise kişiliğin ahlaki ve ideal yönlerini temsil etmekle birlikte ahlaki ve idealist ilkeler tarafından yönlendirildiğini ortaya koymaktadır (Feist ve Feist, 2008).

Başlangıçta Freud ile aynı görüşlere sahip olan Jung zamanla kendi fikirlerini derinleştirme gereği duyarak ortaya Analitik Psikoloji kuramını atmıştır. Kuramı entropi, eşdeğerlik gibi fizik kurallarının psikolojiye uyarlandığı ve neredeyse ortaya attığı her kavramın zıddıyla birlikte yer aldığı kuramsal bir anlayışı benimsemiştir. Kurama göre kişiliğin yapısını açıklayabilmek için psişe, psişenin temel ilkeleri, bilinç düzeyleri ve kişiliğe etki yapan persona, anima/animus, gölge ve ben arketiplerini ele almak gerekmektedir. Jung bu temeller üzerine oturduğu kuramında ayrıca sekiz farklı kişilik tipini ortaya atmıştır. Bunlar dışadönüklük ve içedönüklük olan iki tutum ile düşünme, hissetme, duyumsama ve sezgi olarak adlandırılan dört işlev arasındaki kombinasyonlardan oluşur (Derin, 2017).

Bireysel Psikoloji kuramının kurucusu olan Adler, geliştirilen bir kişilik kuramının herkese yalın ve faydalı bir rehber olması gerektiğini düşündüğü için Freud ve Jung'tan farklı bir tarzda oldukça sade ve sınırlı sayıda ilke ve temel kavramın yer aldığı bir kuram geliştirmiştir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 43). Adler, kişiliklerin insanların deneyimlerine verdikleri anlamdan şekillendiğine inanmakla beraber bireylerin yeteneklerini kullanmalarının bu yeteneklerin miktarından daha önemli olduğunu vurgulamaktadır (Feist ve Feist, 2008, s. 95). İnsanın yetenekli, yaratıcı ve sorumlu olduğunu belirten Adler insana yönelik iyimser bir bakış açısına sahiptir. Bu kuramda kişiliği değerlendirebilmek için doğum sırasının, aile ortamının, aile değerlerinin, anne-baba ve kardeş ilişkilerinin ele alınıp bireyin yaşam tarzının incelenmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Kurama göre sağlıklı kişilik yapısına sahip bir birey gerçekliğe uyum sağlarken nevrotik yapıya sahip olan biri ise gerçekliğe uyum sağlamakta güçlük çeker. (Kararımak ve Aydoğan, 2017).

Sullivan'ın Kişilerarası İlişkiler kuramı ise, çeşitli gelişimsel aşamaların (bebeklik, çocukluk, ilk gençlik çağı, ön ergenlik, erken ergenlik, geç ergenlik ve yetişkinlik dönemleri) önemini vurgulamaktadır. Kurama göre sağlıklı bir kişilik gelişimi, bireyin başka bir kişiyle yakınlık kurma becerisine bağlıdır. Kaygı ise, herhangi bir yaşta kaliteli kişilerarası ilişkilerin önünde bir engel olarak ortaya çıkıp sağlıklı kişilik gelişimine zarar verebilir (Feist ve Feist, 2008, s. 213).

Karen Horney geliştirmiş olduğu Psikoanalitik Sosyal kuramında daha çok psikoterapi, nevroz ve kadın psikolojisi üzerinde durmaktadır (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 90). Kişilik gelişimi hakkındaki görüşleri Freud'un erken çocukluğa yapmış olduğu vurgu ile benzerlik göstermesine rağmen kişiliğin şekillenmesi konusunda onun düşüncelerinden farklı görüşler ortaya koymaktadır. Horney'e göre kişilik gelişiminde tek başına biyolojik faktörler değil, çevresel etkenler de büyük öneme sahip olmakla birlikte temel belirleyici çocuk ve ebeveynler arasındaki sosyal ilişkidir (Kızıldağ, 2017).

Erikson'un Psikososyal Gelişim kuramı çalışmada psikodinamik kuramlar içerisinde ele alınan son kuramdır. Jung, Adler, Fromm, Sullivan ve Horney, Freud'un libido yaklaşımını reddedip kendi kuramlarını geliştirerek psikanalizle bağlarını koparmalarına rağmen Erikson kuramında Freud'un varsayımlarını genişletmeyi tercih etmiştir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 160). Freud'un altı yaşında sona erdirdiği kişilik gelişim evrelerini ergenliğe, yetişkinliğe ve yaşlılığı da içerisine alacak şekilde genişletmiş olup bunları sekiz aşamada sistematikleştirmiştir. Her aşamadaki belirli bir psikososyal mücadelenin kişiliğin gelişimine katkıda bulunduğu ileri sürülmekle birlikte çocukluk sonrası aşamalarda hem sosyal hem de tarihsel etkilere daha fazla vurgu yapılmaktadır (Feist ve Feist, 2008, s. 243).

2.7.2. İnsancıl / Varoluşsal Kuramlar

İnsancıl/varoluşsal yaklaşım hem Freud'un biyolojik determinist yaklaşımı ile pesimist insan doğası görüşüne hem de insan onuru ve özgür irade gibi insan kişiliğinin önemli unsurlarını yok sayan davranışçılığın determinizmine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Varoluşçu felsefeden etkilenecek geleneksel psikoloji kuramlarından ayrılan Maslow ve Rogers insancıl yaklaşımın öncüleridir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 293-294). Rogers'ın Birey Merkezli kuramında kişiliğin yapısı özel olarak isimler verilmiş yapıları barındırmamaktadır. Benzer olarak kişiliğin gelişimi hakkında da aşamalar belirtmek yerine bir çocuğun koşulsuz olarak kabul edilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Rogers büyüme evresinde olan bir çocuğun kendi tecrübelerini değerlendirmesine izin verilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Çetinkaya-Yıldız ve Gençtanırım-Kurt, 2017). Kuramda sağlıklı bir kişilik gelişimi için gerekliliklerin olduğuna vurgu yapılarak her şeyden evvel kişinin başkalarıyla olumlu veya olumsuz temasta bulunması gerektiği belirtilmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 306).

Yeteri kadar nesnel bir şekilde ölçülemediği söylenerek eleştirilen kendini gerçekleştirme kavramı insancıl yaklaşımın en dikkat çekici kavramlarından birisidir. Maslow kendini gerçekleştirme kavramını geliştirmiş olduğu ihtiyaçlar hiyerarşisi kavramı ile açıklamaktadır (Çetinkaya-Yıldız ve Gençtanırım-Kurt, 2017). Fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı basamaklarından oluşan ihtiyaçlar hiyerarşisi ile bazı ihtiyaçların diğerlerinden daha önce doyurulması gerektiği belirtilmektedir. Ancak üst düzeydeki bir ihtiyacın karşılanabilmesi için alt basamaktaki ihtiyaçların bütünüyle karşılanması gerekmeyip belli bir düzeyde giderildiğinde üst düzeydeki ihtiyaçlar ortaya çıkıp giderilebilmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 316-320).

Varoluşçu yaklaşım bireyin biricikliğini ve özgün olma özelliğini yok sayıp insanı nesne gibi ele alan kuramlara karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Varoluşçu kuramın psikolojideki en önemli temsilcilerinden olan Rollo May geliştirmiş olduğu yaklaşımında kişiliğin yapısıyla alakalı ortaya soyut kavramlar koymamıştır. May'e göre kişilik bireyin varoluşu, suçluluk duygusu, kaygısı, sevgisi ve benzeridir. Kişiliğin sağlıklı gelişimi anne-babaların patojenik davranışlarından dolayı engellenebilir. Çocuğun her dileğinin yerine getirilmesi de onun bireyselliğini geliştirmesi önünde bir engel olabilir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 342). Başta May olmak üzere varoluşçu kuramcılar kişiliğin gelişiminde önemli bir role sahip olan kaygı, ölüm, seçme özgürlüğü ve sorumluluk, varoluşçuyalıtım ve yalnızlık ile anlamsızlık ve varoluş boşluğu kavramlarından bahsetmişlerdir (Talu, 2017).

2.7.3. Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar

Kişiliği öğrenme bakış açısı ile açıklayan kuramlar davranışçı ve bilişsel kişilik kuramlarıdır. Bunlardan bazıları hem bilişsel hem de davranışçı öğelere yer vermektedir. Bu kuramları geliştiren psikologlara göre kişilik, kişinin öğrenme tarihçesini yansıtan davranış alışkanlıklarıdır (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 177). Davranışçı kuramcılar kişiliğin gelişiminde sosyal belirleyicileri ön plana çıkartarak aile yapısı ve atmosferi, erken çocukluk yaşantıları, eğitim hayatı gibi sosyal çevre bileşenlerine vurgu yapmaktadırlar (Feist ve Feist, 2008, s. 474).

Bilişsel yaklaşımın öncüsü olan Kelly'e göre her birey kendi kişisel yapılarını geliştirir ve dış dünyaya sadece tepki vermeyip onu aktif bir biçimde yapılandırır ve buna göre davranışlarına yön verir. Kişisel yapılar yaklaşımı "*bir bireyin süreçlerinin, olaylar hakkındaki beklentileri yoluyla psikolojik olarak yönlendirildiği*" temel varsayımı ile ifade edilmekte ve destekleyici on bir önermeyle (yapılandırma, bireysellik, örgütlenme, ikililik, seçim, genişlik, deneyim, ayarlama, bölümlendirme, benzerlik ve toplumsallık) detaylandırılmaktadır. Kuramda kişilik gelişimi ile ilgili farklı kavramlar ortaya atılmayıp kişilik gelişiminin bir bireyin kişisel yapılar sisteminin evrimini yansıttığı belirtilmektedir. Kelly kişilik gelişiminde genetik yapının etkisine hiç değinmeyip patolojik ebeveyn tutumları haricinde kişiliğin sağlıklı bir biçimde gelişeceğini belirtmiştir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 227-238).

2.7.4. Ayırıcı Özellik Kuramları

Ayırıcı özellik kuramcıları kişiliği ele alırken yüzeysel bir yaklaşımı esas alırlar. Bilinçdışı ve davranışa ilişkin soyut açıklamaları önemsemeyip kişiliğin bilinçli ve somut yönlerine odaklanırlar (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 241). Ayırıcı özellik bir kişinin herhangi bir kişilik özelliğini ne derece gösterdiğine göre kişiyi konumlandıran bir kişilik boyutudur. Bu yaklaşımın psikologları kişilik özelliklerinin zamanla değişmediği ve durumlara göre de farklılaşmayacağı şeklinde iki temel varsayım üzerinde durmaktadırlar (Burger, 2016, s. 235).

Bu yaklaşımla ilgili bilinen ilk çalışmalar 1921 yılında Gordon Allport tarafından gerçekleştirilmiştir. Allport kişiliği tanımlamak için dikkate değer bir çaba sergilemiştir. Kelimenin etimolojisini araştırıp 1937'de yayınladığı "Kişilik: Psikolojik Bir Yorum" (Personality: A Psychological Interpretation) adlı eserinde literatürdeki 49 farklı kişilik tanımına yer vermekle birlikte (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 247) "*çevresine yönelik uyumunu belirleyen psiko-fiziksel sistemlerin dinamik bir organizasyonu*" şeklinde bir tanım da kendisi ortaya koymuştur (Allport, 1937'den akt., Feist ve Feist, 2008, s. 378). Daha sonra "*çevresine yönelik uyum*" ifadesi ile insanların yalnızca çevrelerine uyum sağlama

durumunun anlaşılacağını fark ederek tanımını güncelleyip (Allport, 1961'den akt., Feist ve Feist, 2008, s. 378) kişiliği, bireyin kendi içerisindeki karakteristik düşünceyi ve davranışı belirleyen psiko-fiziksel sistemlerin dinamik bir organizasyonu şeklinde tanımlamıştır (Allport, 1961'den akt., Şahin, 2017). Allport insanın kişiliğini incelerken onu önceden tespit edilmiş sınıflara yerleştirmek yerine bireyi kendi içerisinde inceleme yaklaşımını savunmuş ve insanın kişiliğini oluşturan kendine özgü, benzersiz özelliklerinin belirlenebileceğini öne sürmüştür (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 243).

İlerleyen yıllarda faktör analizi diye bilinen istatistik teknik ile Allport'un kişiyi kendi içerisinde inceleme yaklaşımından farklı olarak bir başka ayırıcı özellik yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Kişiliği faktör analizi ile inceleyen bu kuramcılar kişiliğin esas boyutlarının evrensel olduğunu varsaymış ve farklı bireylerde hangi farklı kişilik özelliklerinin bulunduğu niceliksel olarak ölçülebileceğini düşünmüşlerdir. Bu yaklaşımın iki önemli öncüsü Raymond Cattel ve Hans Eysenck olmakla birlikte son dönemdeki çalışmalar ise Robert R. McCrae ve Paul T. Costa tarafından gerçekleştirilmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 241).

Cattel'in kuramını geliştirmesinde, birlikte çalıştığı Spearman'ın geliştirmiş olduğu faktör analizinin çok önemli etkileri bulunmaktadır. Kuramını temellendirmek için toplamış olduğu binlerce veriye istatistiksel teknikleri uygulayan Cattel özellikleri çevre tarafından şekillendirilen ve yapısal özellikler olarak ayırarak sınıflandırmıştır. Yapısal özellikler mizaç, yetenek ve dinamik özelliklerken çevre tarafından biçimlendirilenler ise yüzeysel ve kaynak özelliklerdir. Yüzeysel özellikler tek bir kaynak tarafından tespit edilmediği için daha az kalıcı ve kararlı olup bir faktör oluşturamayan kişilik özellikleridir. Yapmış olduğu analizler sonucunda kişiliği oluşturan temel özellikleri tespit etmeye çalışan Cattel bunlara kaynak özellikler demiştir. Yüzeysel özelliklerin altındaki temel değişkenleri içerisinde barındıran kaynak özellikler daha istikrarlı ve bütünsel kişilik faktörlerinden oluştuğu için yüzeysel özelliklerden daha önemlidir. Cattel yapmış olduğu çalışmalarıyla 16 kaynak özelliğinin olduğu tespit etmiş olup bunları On Altı Kişilik Faktörü Envanteri olarak adlandırdığı nesnel bir kişilik testinde toplamıştır (Şahin, 2017).

Eysenck kuramında psikolojinin de diğer bilim dalları gibi kanıt temelli olması gerektiğini savunarak ilişkisel ve deneysel psikolojinin birbirinden bağımsız olarak yürütülmesini eleştirmektedir (Eysenck, 1997). Kuramda faktör analiz tekniği ile dışadönüklük/içedönüklük, nevrozizm/duygusal kararlılık ve psikotizm/süperego şeklinde üç temel kişilik tipi ortaya konmuştur (Feist ve Feist, 2008, s. 402). Kişilik özellikleri ile biyolojik yapı arasında ilişki olduğunu öne süren ilk psikologlardan birisi olan Eysenck (Demirtaş-Zorbaz, 2017) üç temel kişilik boyutundaki değişkenliğin dörtte üçünün kalıtımla

açıklanabileceğini çevrenin payının ise dörtte bir ile sınırlı olduğunu belirtmiştir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s 275).

Ayırıcı özellik kuram içerisinde değerlendirilen bir diğer kuram ise son yıllarda popüler hale gelip birçok bilimsel çalışmada (Aguiyi, ve Okhakhume, 2012; Ashton, Paunonen, Helmes ve Jackson, 1998; Padır, 2015; Reisoğlu, 2014; Sevi, 2009; Tatlılıoğlu, 2014; Trull ve Widiger, 2013) kullanılan beş faktör kişilik kuramıdır. Mevcut çalışmada da öğrencilerin kişilik özelliklerini ortaya koymak için kullanıldığından dolayı beş faktör kişilik kuramı ayrı bir başlık altında değerlendirilmiş olup kuram hakkında detaylı bilgi aşağıda verilmektedir.

2.7.5. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Norman (1963) tarafından yapılan çalışmalar beş faktör kişilik kuramına ilişkin ilk çalışmalar olarak kabul edilmektedir. Kuramın gelişmesi ve şekillenmesi ise Goldberg, McCrae ve Costa'nın çalışmaları ile olmuştur (Şahin, 2017). Özellikle McCrae ve Costa yapmış oldukları çok sayıda çalışma ile bu anlamda çok büyük bir paya sahiptir.

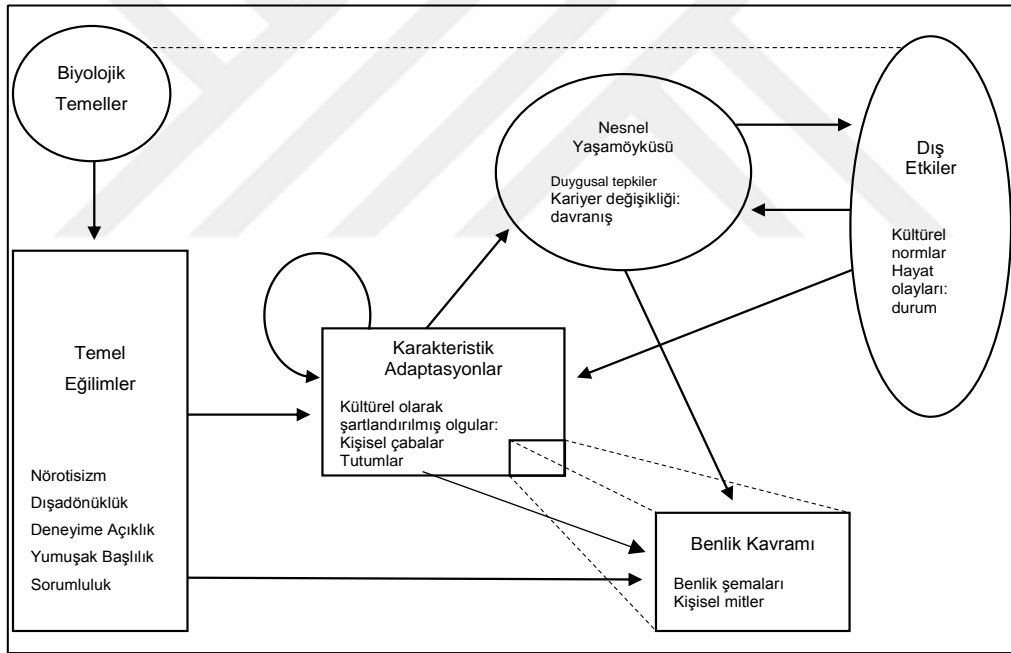
Beş faktör kişilik kuramının çıkış noktasını oluşturan temel varsayım, insanların ortaya koydukları bireysel farklılıklarının dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı, bu kodların konuşma diline kelimeler halinde yansıtacağı ve bu kelimelerden yola çıkarak bireyin kişilik yapısını kapsayabilecek bir sınıflamanın oluşturulabileceğidir (Sevi, 2009; Somer ve Goldberg, 1999). Beş faktörlü model sözcüksel ve istatistiksel yaklaşımın birleşimine dayanmaktadır (Larsen ve Buss, 2010, s. 78). Costa ve McCrae (1992) beş faktörlü modelin herhangi bir operasyonel boyut ile tanımlanmaması gerektiğini, bir araç olmayıp gelişen bilimsel bir yapı olduğunu vurgulamaktadır.

Her ne kadar yapılan bazı çalışmalara göre beş faktör kişilik modelinin belirli boyutların ortaya çıkmasını engellediği, özellikle değerlendirme ve ulusal terimlerin dışarıda bırakılması sebebiyle kişiliğin dilini tam olarak yakalayamadığı iddia edilse de (Tellegen ve Waller, 1987'den akt., De Raad vd., 2010), McCrae ve Costa (1991), modeli farklı toplumlarda inceleyip modelin evrensel olarak kabul gördüğüne dair fikir birliğinin olduğunu belirtmişlerdir. Kuramın evrenselliğini ortaya koyabilmek adına ilerleyen yıllarda çalışmalar yapılmaya devam etmiştir (McCrae ve Costa, 1997; Somer, 1998). Costa ve McCrae (1992'den akt., Şahin, 2017) modelin kişilik özelliklerini yansıtmada geniş bir kabul olarak görüldüğünü dört kanıt ile ortaya koymuşlardır. Bunlar;

1. Beş faktörün tamamı, davranış stillerinde belli olan eğilimlere dayanır.
2. Her bir faktörle alakalı kişilik özellikleri farklı kişilik sistemlerinde bulunmakla beraber doğal dillerdeki tanımları ile de tutarlılık gösterir.
3. Beş faktör çeşitli kültürlerde, farklı biçimlerde belirtilmelerine rağmen farklı cinsiyet, yaş, dil ve ırk gruplarında bulunur.

4. Beş faktörün tamamı bazı biyolojik temellere sahiptir.

Kuramın temsilcilerine göre bireyin davranışının yordanabilmesi kişiliğin üç çevresel üç de merkezi bileşenin anlaşılması ile mümkündür. Doğrudan gözlenemeyip dolaylı yoldan çıkarılan yatkınlıklar ve kapasiteler olarak tanımlanan *temel eğilimler*, bireylerin çevreye uyumu sonucunda gelişip sonradan kazanılan kişilik yapıları olarak ifade edilen *karakteristik adaptasyonlar* ve bireyin kendisiyle ilgili görüş, değerlendirme ve düşüncelerinden oluşan benlik (*kendilik*) kavramı üç merkezi bileşeni oluşturmaktadır. Üç çevresel (periferik) bileşen ise, kurama göre kişilik özelliklerinin gelişiminde nedensel etkiye sahip tek faktör olarak görülen ve temel eğilimlerin şekillenmesinde asıl paya sahip olan *biyolojik temeller*, bireyin hayatı boyunca yaptığı, hissettiği ve düşündüğü her şey olarak ifade edilen *nesnel yaşam öyküsü* ve bireylerin içerisinde bulunduğu sosyal ve fiziksel durumları ifade etmek için kullanılan *dış etkiler* bileşenlerinden meydana gelmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 289-291). Beş faktör kişilik kuramına göre kişilik sisteminin işleyişi McCrae ve Costa'dan (1999) uyarlanarak Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Beş faktör kuramına göre kişilik sisteminin işleyişi (McCrae ve Costa, 2008)

Kuramın kişilik sistemindeki üç merkezi bileşeni Şekil 1'de dikdörtgen şekiller içerisinde, üç çevresel bileşeni ise elips şekiller içerisinde gösterilmektedir. Şekil 1'e göre biyolojik temeller temel eğilimleri etkilerken, karakteristik adaptasyonların ise hem kendisinden hem de temel eğilimler ve dış etkilerden etkilendiği görülmektedir. Çok önemli olduğu için karakteristik adaptasyonlardan ayrı bir şekilde vurgulanan benlik kavramı ise nesnel yaşam öyküsünden, temel eğilimlerden ve karakteristik adaptasyonlardan

etkilenmekte, nesnel yaşam öyküsü de karakteristik adaptasyonlardan etkilenmekle beraber dış etkiler ile de karşılıklı bir ilişki içerisinde dir.

Kısaca ifade edilecek olursa beş faktör kişilik modeli; dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, duygusal dengelilik ve sorumluluk olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır (McCrae ve Costa, 1987).

2.7.5.1. Duygusal Dengelilik

Duygusal dengeliliğin karşısında yer alan nevrotiklik duygusal ayar ve istikrarsızlığın kronik seviyesini ifade eder (Costa ve Widiger, 1994, s. 3). Nevrotiklik puanı yüksek olan bireyler kaygılı, kendinden geçmiş (Feist ve Feist, 2008, s. 422), duygusal sıkıntı yaşayan, duyguları aşırı değişken (Burger, 2016, s. 253), güvensiz, kendine acıyan (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 287) ve psikolojik sıkıntı yaşamaya biraz daha yatkın bireylerdir (Costa ve Widiger, 1994, s. 3). Yüksek nevrotik ya da diğer tabirle duygusal dengesizlik durumunda olan bireyler kişilerarası sosyal ilişkilerinde inişli çıkış bir görüntü sergilerler (Larsen ve Buss, 2010, s. 83). Duygusal dengeliliği yüksek olan bireyler sakin, aşırı ve uyumsuz duygusal tepkilere yatkın olmayan, soğukkanlı, rahat ve iyi uyum göstermiş kişilerdir (Burger, 2016, s. 254; Şahin, 2017, s. 506; Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 288).

2.7.5.2. Dışadönüklük

Dışadönüklük kişilerarası etkileşimlerin miktarı, yoğunluğu, aktivite seviyesi, uyarım ihtiyacı ve sevinç kapasitesi anlamına gelir. Bu boyutta yüksek puan alan insanlar, sosyal, aktif, konuşkan, şakacı, iyimser, eğlenceli ve sevecen olma eğilimindedir (Costa ve Widiger, 1994, s. 3). Bu boyutun diğer ucunda ise içedönüklük bulunmaktadır. İçedönük bireylerin dışadönük bireylerin sahip oldukları özelliklere sahip olmamaları onların asosyal ve enerjisi tükenmiş bireyler olduğu anlamına gelmemektedir. İçedönük bireyler daha çok çekingen, sessiz, mesafeli, edilgen, ketum ve yalnızlıktan hoşlanan bireylerdir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 288). Duygusal dengelilik/nevrotiklik ve dışadönüklük beş faktör kişilik modeli içerisinde en yaygın ve en güçlü kişilik özellikleridir. Costa ve McCrae bu özellikleri Eysenck'in tanımladığı gibi kavramsallaştırmıştır (Feist ve Feist, 2008, s. 422)

2.7.5.3. Deneyime Açıklık

Deneyime açıklık, farklılıkları tercih edip, tanıdıkları bireylerle ve şeylerle ilişki kurarak rahat eden kişileri, içe kapanık olmayı ihtiyaç olarak gören kişilerden ayırır (Feist ve Feist, 2008, s. 423). Deneyime açık bireyler meraklı, yaratıcı ve yeni fikirler ile alışılmamış

değerleri hatırlarında tutmaya isteklidir. Buna karşın, deneyime açıklıktan düşük puan alan (kapalı) bireyler inanç ve tutumlarında geleneksel, kendi zevklerinde muhafazakâr, dogmatik ve inançlarında katıdır. Davranış şekilleri ve duygusal olarak tepkisizlik halleri vardır (Costa ve Widiger, 1994, s. 3). Farklı bir ifadeyle deneyime açık bireyler çeşitliliği ve yeni tecrübeleri tercih ederken; deneyime açık olmayanlar bundan uzak dururlar (Şahin, 2017, s. 506).

2.7.5.4. Yumuşak Başlılık (Uyumluluk)

Dışadönüklük gibi yumuşak başlılık kişilerarası bir boyuttur ve bireyleri merhamet ile acımasızlık sürekliliği üzerinde bir konuma yerleştirir. Yumuşak başlılık boyutunda yüksek puan alan insanlar yufka yürekli, iyi huylu, güvenilir, yardımsever, bağışlayıcı, fedakâr, başkalarına yardım etmeye istekli, duyarlı ve empatik olma eğiliminde olup diğer insanların da kendisi gibi davranacağını düşünürler. Bu boyutta düşük puan bireyler antagonistik (acımasız) olarak adlandırılırlar. Bu bireylerin alaycı, kaba, şüpheli, işbirliğine uzak, sinirli, manipülatif ve intikam duygusuna sahip olma eğiliminde olabilecekleri belirtilmektedir (Costa ve Widiger, 1994, s. 3). Yumuşak başlılık düzeyi düşük olan bu insanlar gündelik hayat içerisinde “geçimsiz” olarak nitelendirilmekte ve kişilerarası ilişkilerde genellikle başarısız olmaktadır (Şahin, 2017, s. 506). McCrae ve Costa (2003, s. 46) her ne kadar bizlere uyumlu insanların acımasız (antagonist) insanlardan daha hoş geldiğini düşünsek de bir ameliyat esnasında doktorumuzun veya bizi savunan bir avukatın antagonist olmasını dileyebileceğimizi belirtmektedirler.

2.7.5.5. Sorumluluk (Öz-Disiplin)

Sorumluluk diğer ismi ile öz-disiplin boyutu kişilerin ne kadar kontrollü, düzenli, disiplinli, başarı yönelimli ve organize olduğu ile ilişkilidir (McCrae ve Costa, 2003, s. 46). Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler plan doğrultusunda hareket edebilen, tertipli, kararlı (Burger, 2016, s. 255), güvenilir, çalışkan, dakik, titiz ve hırslı olma eğilimindedir (Costa ve Widiger, 1994, s. 3). Bunun karşılığında düşük puan alan kimseler ise dikkati kolay bir şekilde dağılan (Burger, 2016, s. 255), amaçsız, ihmalkâr, işten kaçan, güvenilirmez, hedonist (Costa ve Widiger, 1994, s. 3), ve uğraştıkları bir iş, proje zorlaştığında pes etme (Feist ve Feist, 2008, s. 423) eğilimindedirler.

2.8. Özgecilik

İnsan davranışlarını açıklamada ortaya atılan kavramların sayısı gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Bu çalışmada yaşlılara yönelik tutumlarla ilişkili olabilecek

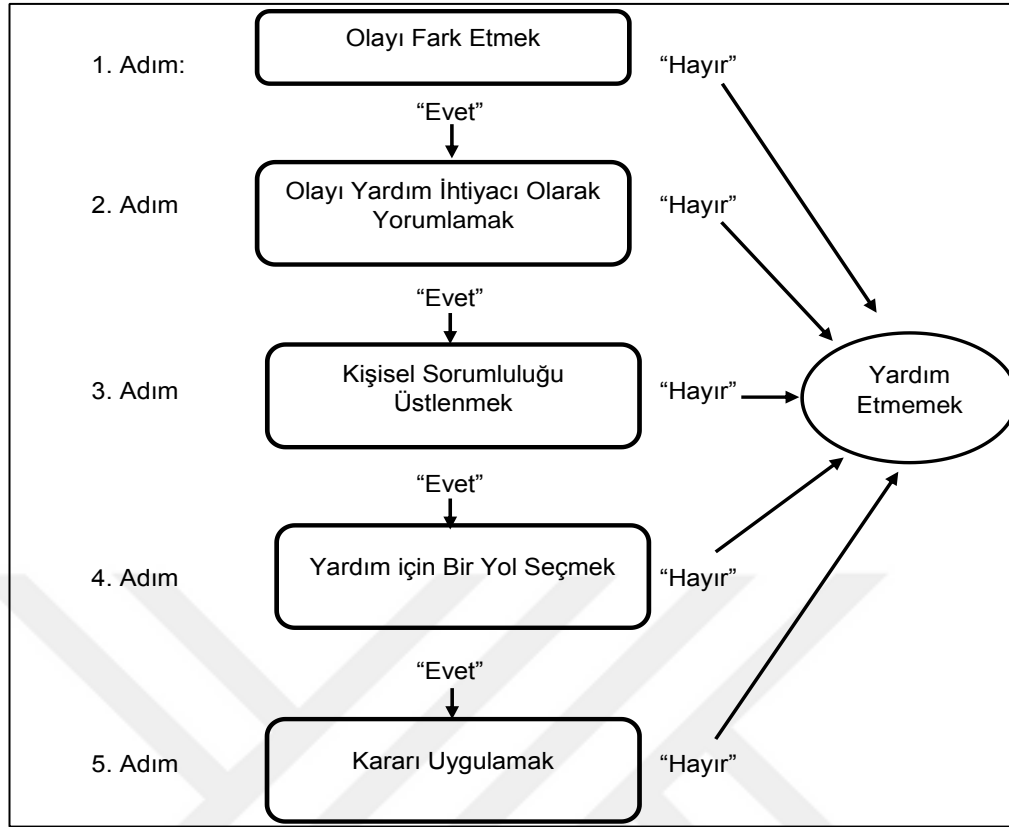
olanlar incelenmektedir. Bu kavramlardan birisi olan özgecilik (altruizm) davranış olarak insanın doğasında var olduğu düşünülmesine (Hoffman, 1981) rağmen kavramsal olarak literatürdeki yerini almaya başladığı tarihler çok eskilere uzanmamaktadır. Bunun yanı sıra kavram üzerine tanımlamalar, açıklamalar farklı disiplinlerce farklı şekillerde yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde önce özgeciliği de içerisinde barındıran olumlu sosyal davranış kavramından, özgeciliğin bir öncülü olduğu için kısaca yardım etme davranışından bahsedilip ardından özgecilik kavramının tanımına, kuramların özgeciliğe bakış açısına ve özgeciliğin etkilendiği faktörlere yer verilmektedir.

2.8.1. Olumlu Sosyal Davranış

Olumlu sosyal (prososyal) davranış kavramı özgeciliği de içerisine alan geniş bir kategoridir. Yardım eden kişinin niyetine bakılmaksızın sergilenen veya tasarlanan yardımların tamamı olumlu sosyal davranışlar içerisinde değerlendirilir. Birçok yardım davranışı olumlu sosyal davranış olarak nitelenebilirken özgeci davranış kategorisinde değerlendirilmeyebilir. Örneğin kişinin çevresindeki bireyleri etkilemek ya da özgeçmişe ekleyerek gelecekteki iş başvurularında kullanmak için bir hayır işinde gönüllü olarak çalışması olumlu sosyal davranış olarak nitelenebilirken özgeci davranış olarak kabul edilemez. Yine davranış sergilenirken karşıdaki bireyi sevip sevmeme, kişisel çıkar ilişkisi, empati durumları veya sosyal vazife olarak kabul etme olumlu sosyal davranışta etkili olabilirken özgeci davranışın sergilenmesinde etken olarak yer alması söz konusu değildir. Olumlu sosyal davranışın daha kapsamlı bir kavram olmasını sağlayan en önemli durum davranışın motivasyon kaynağıdır. Motivasyon kaynağı olumlu sosyal davranışta anlamlı değilken özgecilikte önemlidir (Taylor, Peplau ve Sears, 2003, s. 371). Literatürde empati, rol-üstlenme (bakış açısı üstlenme) ve kendine değer verme olumlu sosyal davranışın elementleri olarak kabul edilmektedir (Mutafçılar, 2008).

2.8.2. Yardım Etme

Yardım etme, gencinden yaşlısına her yaştaki insan arasında doğal olarak ve sık sık meydana gelen bir davranıştır (Midlarsky, 1991). Yardım etme Schroeder, Penner, Dovidio ve Piliavin (1995, s. 16) tarafından başka birinin refahını arttırmak ya da iyileştirmeye yönelik sonuçları olan bir eylem olarak tanımlanmıştır. Özgeciliği de içinde barındıran yardım etme davranışının nasıl bir süreçle gerçekleştiği/gerçekleşmediğine yönelik Darley ve Latane (1968) tarafından ortaya konulan model Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 2. Latane ve Darley'in yardım etme modeli; (Darley ve Latane, 1968)

Şekil 2'de bireyin yardım etme davranışını sergilemesinde farkında olarak veya olmayarak izlediği aşamalar görülmektedir. Şekle göre bireyin öncelikle yaşanan olayı farketmesi gerekir. Farkedilen olay yardım etmeyi gerektiren bir durum olarak yorumlandıktan sonra kişisel sorumluluğu üstlenip üstlenilmeyeceğine karar verilir. Eğer bu aşamada bireyin kararı olumlu olursa yardım etmek için bir yol seçmesi gerekir. Yardım etmek için bir yol bulunduğu anda ise harekete geçilip yardım etme davranışı gerçekleşir. Biraz daha kapsamlı bir kavram olan özgeciliği yardım etme davranışından temel özelliklerden birisi yardımı gerektirmeyen durumlarda da sergilenebileceği ike bir diğeri ise özgecilikte bireyin niyetinin ön planda olmasıdır.

2.8.3. Özgeciliğin Tanımı

Literatürde kavramsal olarak özgeciliğin tanımının ilk olarak on dokuzuncu yüzyılda Auguste Comte'un "Systeme de Politique Positive" isimli eserinde yapılmış olduğu kabul edilmektedir (Budd, 1956; Bykov, 2017; del Pozo, 2002; Dovidio, 1984; Karadağ ve Mutafçılar, 2009a; Mastain, 2006; Topçu, 2017, s. 157). Bahsi geçen eserinde Comte özgeciliği "başkaları için yaşama eğilimi" şeklinde tanımlamıştır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009a; Yavuzer, 2017). Bakırcioğlu (2012, s. 656) ise özgeciliğe "kendini düşünmeden,

dışarıdan bir ödül beklemeden; dahası, özveride bulunarak, başkalarının çıkarını koruma, iyiliğini düşünme” şeklinde bir tanım getirmiştir. Scott ve Seglow (2007, s. 1) ise özgeciliğin en geniş anlamıyla, diğerlerinin çıkarlarını korumak olduğunu belirtmektedir.

Özgeciliği bireyin kendi iyiliği riske girse bile başkalarına faydalı olmak için yaptığı planlı eylem şeklinde tanımlayan Monroe (1996) ise özgecilik için birkaç kritik noktanın varlığından bahsetmektedir:

- İyi niyetli olmak tek başına yeterli olmayıp bir eylem olmalıdır.
- Eylem, refleksif ya da bilinçli olsa bile amaca yönelik olmalıdır.
- Eylemin amacı başkasının refahını(welfare) arttırmak olmalıdır.
- Eylemin niyeti sonuçtan daha önemlidir. İyi bir niyetle yapılan işin sonunun uzun vadede kötü olması özgeciliği azaltmaz.
- Eylemin bireyin kendi refahında (welfare) bir miktar azaltmaya dair riski olmalıdır.
- Kişinin hem kendisinin hem de başkasının refahını arttıran davranışı, özgecilik olarak değil ancak kolektif refahlık kategorisinde değerlendirilebilir.
- Davranışın sonucunda herhangi bir ödül beklenemeyeceği gibi özgeciliğin şartlara bağlı olmaması gerekmektedir.

Leeds (1963) özgeciliği en azından başka bir bireye faydalı olabilen, gönüllü olarak yapılan, bireyin hemen ödüllendirme beklentisi ile motive olmadığı bir davranış olarak kabul etmektedir. Ancak buna zıt olarak “Başkalarına yaptığımız faydalı işler dahil yaptığımız her şey sonuçta kendi menfaatimiz içindir” (Batson, 1991’den akt., Schroeder vd., 1995, s. 19) şeklinde görüş ortaya koyarak özgeci davranışın doğrudan çıkar, bencillik ve ödülle alakalı olduğunu belirtenler de vardır (Hobbes, 1973’ten akt., Karadağ ve Mutafçılar, 2009a).

Özgeci davranış ise, canlının kendisi ile çok ilişkili olmayan başka bir organizmaya yarar sağlayan davranışı olarak ifade edilmiştir (Trivers, 1971). Farklı bir kaynaktan (Kasapoğlu, 2017, s. 55) ise insanlara yapılan yardımın vermiş olduğu mutluluk duygusu haricinde, bir karşılık ya da ödül beklentisi olmaksızın bir başka ferde yardım etmeye gönüllü olmak şeklinde tanımlanmış olup burada yapılan tanımın vurguladığı noktaya göre özgeci davranışı diğerlerinden ayıran durumun niyet olduğu belirtilmiştir.

2.8.4. Özgeciliğe Kuramsal Bakış

Alanyazına bakıldığında kuramcıların özgeciliğe farklı bakış açıları ile yaklaştığı görülmektedir. Örneğin özgeciliği sosyo-kültürel açıdan ele alan araştırmacılar özgeciliğin, bireyin sergilemiş olduğu özgeci davranışların içerisinde bulunduğu toplum tarafından onaylanma/onaylanmama durumlarına ve toplumun öğütlerine göre izah edilebileceğini ifade etmektedirler (Boehm, 1979’dan akt., Onatır, 2008). Taylor ve diğerleri (2003) yardım

etme davranışının özellikle sosyal sorumluluk, karşılılık ve sosyal adalet şeklinde üç norm ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Toplamların öğüt kaynaklarının en önemlilerinden birisi din unsurudur. Dinlerin neredeyse tamamı kişilere, diğçerlerine yardım etmeyi ve onlara karşı nazik olmayı öğütlemektedir (Monroe, 1996, s. 121). Birçok dini görüş öğretilerinde özellikle cennet vaadini sunarak özgeciliğın de temel öncülü olan olumlu sosyal davranışı güçlü bir şekilde teşvik etmektedir (Schroeder vd., 1995, s. 10). Bennet ve Einolf (2017) çalışmalarında olumlu sosyal normların ve değerlerin geliştirilip yardım etmenin teşvik edilmesinde dinin önemli bir rolünün olduğunu vurgulamaktadırlar.

Biyologlar özgeciliğın kaynağının genler olduğunu belirtmektedirler. Daha spesifik olarak bu bilim adamlarına göre özgeci bir davranış, özgeci bireyin hayatta kalan yakın genetik akrabalarından oluşan ardışık nesillere genler aracılığı ile aktarılarak artma ihtimali olan bir davranıştır (Ridley ve Dawkins, 1984'ten akt., Schroeder vd., 1995, s. 19). Biyologlara göre motivasyonel kaygıların ve niyetlerin özgeci davranış için bir önemi yoktur (Schroeder vd., 1995, s. 19). Sosyo biyolog olan Campbell (1975) çalışmasında tüm toplumlarda bencil genler ile, onaylanmayla ilgili biyolojik genler ve özgeci davranışı ortaya çıkaran değerler arasında bir dengenin bulunduğuna değinmektedir.

Psikanalitik yaklaşımın kurucusu Freud (1960'tan akt., Mastain, 2006) genlerden ziyade öğrenmenin özgeci davranışı açıkladığını iddia eder. Ona göre bireyin yetiştirilme tarzı, çevrenin birey üzerindeki zorlaması, içgüdüsel yaşantıda bencillikten özgeciliğe doğru bir yönelimi beraberinde getirir (Freud, 1997'den akt., Kasapoğlu, 2017, s. 63). Freud'un kızı Anna Freud, Ego ve Savunma Mekanizmaları isimli eserinde bir tür özgecilikten bahseder. Ona göre hayallerini ve isteklerini kendisi gerçekleştiremeyen bir kişi yapamadıklarını daha uygun birine aktarır. Bu şekilde davranarak, sahip olamadıklarına imkanı olan birisinden kendi adına elde etmesinin beklentisi içerisine girer. Burada özgecilik narsistik faydalanmayla mücadele için kullanılan bir yöntem dönüşür. Burada bencillik ile özgecilik birbirine karışır. Anna Freud tam olarak burada ebeveynlerin çocuklarına bencil-özgeci tutumlarını aktardığından bahseder. Örneğın ona göre, bir erkek çocuğın hayattaki başarısı aslında ailesindeki kadınların gerçekleştiremedikleri emellerini telafi etmek için elde edilmiştir (Freud, 1966, s. 89).

Adler'in Bireysel Psikoloji ismiyle bilinen kuramında, bireyin olumlu sosyal dürtülerle motive olduğundan bahsedilmektedir. Bireylerin, toplumsal çıkarlar için kişisel çıkarlarından vazgeçmelerini sağlayan sosyal bir içgüdü ile motive olduklarını gözlemleyen Adler kuramında bu durumu *sosyal ilgi* kavramıyla açıklamaktadır. Adler'e göre sosyal ilgi doğuştan getirilir ve anne-baba tutumları ile anne-babanın birbiriyle olan ilişkisinden etkilenmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015, s. 44-45). Burada aktarılan sosyal ilgi kavramının özgecilik ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Bilişsel gelişimci yaklaşım (Erikson, 1982), özgeciliğin, insani gelişimin üretken evresine ulaşmasının bir sonucu olduğunu savunur. Davranışçı yaklaşım (Skinner, 1974), güçlendirme ve modellemenin özgecil davranışlarla sonuçlandığını belirtmektedir. Son olarak sosyal psikolojik yaklaşım ise (Oliner ve Oliner, 1988'den akt., Mastain, 2006) özgecil davranışın kişilik, değerler ve sosyal faktörler arasında bir etkileşim olduğunu iddia eder.

2.8.5. Özgeciliği Etkileyen Faktörler

Bireylerin özgeci davranışlarının nedenlerini ortaya koymak için farklı alanlarda birçok çalışma yapılmıştır (Hoffman, 1981; Krebs, 1975; Mastain, 2006). Çalışmaların temelini yukarıda da bahsedilen özgeciliğe kuramsal bakış açıları oluşturmaktadır. Bu kuramsal yaklaşımlardan yola çıkarak gerçekleştirilen çalışmalarda, özgeciliğin doğuştan getirilen bir özellik mi olduğu, yoksa sosyo-kültürel yapının da etkisiyle sonradan mı geliştiği veya özgeci davranışın sergilenmesini sağlayan daha spesifik etkenlerin mi olduğu gibi bir çok soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır. Evrimsel bir bakış açısına sahip olan Hoffman (1981) özgeciliğin doğuştan getirilen bir özellik olduğunu belirtir. Wilson (2000) benzer olarak özgeciliğin genlerle aktarılıp doğuştan getirildiğini ifade etmekte ve kanıtlarını diğer canlılar üzerine yapılan çalışmalara dayandırmaktadır. Öğrenme yaklaşımını savunan psikologlar ise özgeciliğin pekiştireçler ve sosyal rol alma yöntemleri ile olumlu sosyal davranış ve normların bireylere kazandırılabilirliğini savunmaktadırlar (Taylor vd., 2003, s. 376-379).

Monroe (1996), ortaya koymuş olduğu çalışmasında özgeciliğin nedenlerinin bireyin almış olduğu eğitim, sahip olduğu ailenin modeli ve dini görüş gibi faktörler ile açıklanabileceğini belirtmektedir. Ancak mülakatlarını gerçekleştirmiş olduğu örneklem grubu içerisindeki özgeci davranış sergileyen bireylerin sosyoekonomik durumlarının, mesleklerinin, almış oldukları eğitimin, aile yapılarının farklı olduğunu gözlemlediğini bu sebeple bahsi geçen faktörler ile özgeciler arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaştığını ifade etmiştir.

Çalışmalarda özgeci davranışın ortaya konmasında etkili olan bir diğer faktörün, müdahaleyi gerektiren olaya birden fazla bireyin şahit olması anlamında kullanılan *tanıklık* olduğu belirtilmektedir. Söz konusu kavram farklı kaynaklarda (Nolen-Hooksema vd., s. 614) *seyirci etkisi* olarak da geçmektedir. Kişinin çevresinde olaya tanıklık eden bireylerin bulunması yardım etme davranışını gerçekleştirmesini yavaşlatmaktadır. Bunun nedeninin ise kişinin kendisinden başkasının da özgeci davranışı sergileyebileceğini düşünmesi, kalabalık bir ortamda vicdani sorumluluk hissini zayıflaması gibi durumlar olabileceği vurgulanmaktadır (Nolen-Hooksema vd., 2009, s. 614; Taylor vd., 2003, s. 390).

Yardım etme davranışının çevrenin fiziki şartlarından (aydınlık-karanlık, kalabalık-ıssız, soğuk-güneşli vb.) etkilendiği de belirtilmektedir (Taylor vd., 2003, s. 390). Örneğin

Cunnigham (1979) ilkbahar-yaz ve sonbahar-kış aylarında gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında havanın güneşli olmasının insanların yardım etme davranışının güçlü bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaştığını belirtmiştir. Yapılmış olan bir başka çalışmada ise küçük yerleşim birimlerinde yaşayan bireylerin şehirlerde yaşayan insanlardan daha yardımsever ve dostça tutumlara sahip olduğu belirtilmektedir (Levine, Martinez, Brase ve Sorenson, 1994). Taylor ve diğerleri (2003, s. 392-393) ayrıca zaman baskısının da bireylerin yardım etme davranışı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Literatürde özgeciliği etkileyen değişkenlerini belirleyebilmek için yapılan araştırmaların sayısının çokluğu dikkat çekmektedir. Çalışmaların çoğunda özgecilik üzerinde etkisi olduğu düşünülen demografik değişkenlerin yer aldığı görülmektedir. Diğer çalışma alanlarında olduğu gibi özgecilik üzerine yapılan çalışmalarda da ele alınan değişkenlerden birinin cinsiyet olduğu görülmektedir. Özgecilik düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı (Avcı, Aydın ve Özbaşaran, 2013; İşmen ve Yıldız, 2005; Karadağ ve Mutaçlılar, 2009b; Kasapoğlu, 2014; Oktar, 2018; Pehlivan ve Lafçı, 2014; Yıldırım ve Topçuoğlu, 2016;) ve farklılaştığı (Elmas, 1998; Yıldız, Taştan-Boz ve Yıldırım, 2012) sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur. Cinsiyet değişkeninin yanı sıra sınıf düzeyi (Karadağ ve Mutaçlılar, 2009b; Kasapoğlu, 2014; Yıldırım ve Topçuoğlu, 2016), yaş (Oktar, 2018; Yıldız vd., 2012), bölüm (Yıldız vd., 2012), sosyoekonomik düzey (Elmas, 1998; Yıldırım ve Topçuoğlu, 2016), anne-baba eğitim düzeyleri (Avcı vd., 2013; Yıldız vd., 2012) ve yaşanılan yer (Pehlivan ve Lafçı, 2014) değişkenlerinin özgecilik düzeyini etkileyip etkilemediğini inceleyen çalışmalar da vardır.

Araştırmalarda demografik değişkenlerin yanı sıra özgecilikle ilişkili olduğu düşünülen birçok değişken de incelenmiştir. Örneğin İşmen ve Yıldız (2005) yaptıkları çalışmada öğretmenliğe ilişkin tutumları özgecilik ve atılganlık düzeyleri açısından incelemişlerdir. Çalışmada özgecilik düzeyi yüksek olan öğretmen adaylarının düşük olanlara göre öğretmenliğe yönelik daha fazla olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Farklı bir çalışmada ise kişilik tipi ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki incelenmiş olup kişilik türlerine göre olumlu davranış sergileme düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir (Yıldız vd., 2012). Avcı ve diğerleri (2013) ise hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerle yapmış oldukları çalışmalarında empati-özgecilik ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda özgecilik düzeyi ile empatik eğilim arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Acar ve Apak (2017) tarafından yapılan çalışmanın sonucu bu çalışmayı destekler niteliktedir. Yine başka bir çalışmada (Kasapoğlu, 2014) iyilik hali ve özgecilik arasındaki ilişkiye bakılmıştır. İlgili çalışmada iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuş olup özgeciliğin iyilik halinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu

belirtilmiştir. Dilmaç ve Ekşi (2012) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da öğretmenlerin özgeci davranışlarını ve sahip oldukları değerleri mesleki benlik saygısı açısından incelenmiştir. Söz konusu çalışmada öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ile özgeci davranışları ve sahip oldukları değerler arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Farklı bir çalışmada (Elmas, 1998) lise öğrencilerinin özgecilik düzeyleri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki incelenmiş olup çalışmanın sonucunda anne-babaların demokratik tutumlarının bireylerin özgecilik düzeylerini olumlu yönde, ilgisiz ve otoriter tutumlarının ise olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer çalışmada ise üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri, özgecilik ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir (Oktar, 2018). İlgili çalışmada dışa dönük kişilik özelliğine sahip olan bireylerin özgecilik düzeylerinin, içe dönük olan bireylerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bununla beraber özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerisi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.9. Literatür Taramasının Sonucu

Çalışmada ilk olarak çalışmanın bağımlı değişkeni olan yaşlılara yönelik tutum ele alınmıştır. 65 yaş üstü bireyler olarak tanımlanan yaşlı bireylerin nüfusunun artmasının sonucunda onlara yönelik hizmet sunan kurum ve kuruluşlar ile buralarda istihdam edilen personel sayısının her geçen yıl arttığı görülmüştür. Bu kurum ve kuruluşlarda görev yapan personelin, yaşlılığın getirdiği doğal sorunlar ile uğraşan yaşlı bireylere yönelik davranışlarının, onların yaşam memnuniyetini, özsayıgılarını, yaşam kalitelerini etkileyeceği anlaşılmıştır. Bireylerin davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan birisinin sahip olunan tutumlar olduğu söylenerek yaşlılara hizmet sunan personelin yaşlılara yönelik tutumlarının çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple literatürde yaşlılara yönelik tutumlar ile ilgili birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Yaşlılara yönelik tutumlar ile ilgili yapılan çalışmaların genellikle sağlık sektöründe görev yapan personelin ya da görev yapma potansiyeli olan bireylerin yaşlılara ilişkin tutumlarını etkileyen faktörleri ortaya koymayı amaçladıkları tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalarda genellikle tutumlar demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmaların sonucunda farklı bulgulara ulaşıldığı görülmekle birlikte yaşlılara yönelik tutumun cinsiyet, sosyo-kültürel yapı, alınan mesleki eğitim, ekonomik durum, yaşlılarla yaşantılar, kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Çalışmalarda özellikle son dönemlerde yaşlılarla ilgili iş kollarında daha sık görev alan PDR mezunlarının bulunmadığı ve demografik değişkenler haricinde değişkenler ile ilişkisinin tespitine yönelik sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu görülmüştür.

Bireylerin tutumları ile ilişkili olduğu düşünülerek çalışmaya dahil edilen değişkenlerden birisi kişilik özellikleridir. Literatürde kişilik özelliklerini etkileyen ve tespit etmeye çalışan kuramların bakış açılarının farklı olduğu gözlenmiştir. Mevcut çalışmada ayırıcı özellik kuramları altında değerlendirilen beş faktör kişilik kuramı dikkate alındığı için literatürde ilgili kuramla ilgili yapılan çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Beş faktör kişilik kuramının dil hipotezine dayalı olarak geliştirildiği, bireysel farklılıkların dünyanın bütün dillerinde kodlanacağı ve bunların kelimelere yansıtacağı varsayımından yola çıkılarak şekillendirildiği tespit edilmiştir. Büyük örneklemelerden toplanan verilere faktör analizleri uygulandığı ve bunun sonucunda duygusal dengelilik, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk olmak üzere beş alt boyutlu bir yapının olduğu görülmüştür. Yaşlılara yönelik tutumların kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelendiği çalışmaların bazılarında beş faktör kişilik modelinin esas alındığı ve aralarında ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada yaşlılara yönelik tutumların belirlenmesinde önemli bir yordayıcı olacağı düşünülerek incelenen bir diğer değişken özgeciliktir. Bireyin karşılık beklemeden bir başkasının refahını arttırmaya yönelik girişimi şeklinde tanımlanan özgeciliğin olumlu sosyal davranışlar içerisinde değerlendirildiği görülmüştür. Özgeciliğe getirilen yorumların kuramlara göre farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Bu kuramlara göre bireylerin sahip oldukları özgecilik düzeylerinin doğuştan getirildiği, sosyo-kültürel yapıdan etkilenecek gelişeceği veya yaşantılar yolu ile öğrenilebileceği tezlerinin ortaya atılmış olduğu fark edilmiştir. Bunlara bağlı olarak özgeciliği etkileyen değişkenleri ortaya koyabilmek adına çok fazla çalışmanın yapıldığı görülmüştür. İlgili çalışmaların incelenmesinin sonucunda özgecilik düzeyi ile öğretmenliğe ilişkin tutumlar, empatik eğilim, iyilik hali, öğretmenlerin mesleki benlik saygıları, kişilik özellikleri arasında ilişkinin bulunduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmada özgecilik ve kişilik özelliklerinin yaşlılara yönelik tutuma etkisi incelenmiştir. Buna ilave olarak demografik değişkenlerin yaşlılara yönelik tutum ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın, yaşlılara sunulacak hizmetin kalitesinin ve doğal olarak yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetinin yükseltilmesine katkı sağlayacağı, yaşlılara yönelik hizmet kollarında görev yapacak personelin istihdam politikalarına yönelik fikir vereceği ve ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin yaşlılarla ilgili işlere yönelirken daha sağlıklı kararlar vermelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın modeli, çalışma grubu, çalışmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Çalışma Modeli

Bu çalışma nicel araştırma yaklaşımı içerisindeki nedensel karşılaştırmalı araştırma ve ilişkisel tarama yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama yöntemi, değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklama ve oluşabilecek sonuçları tahmin etme fırsatı sunar. Araştırmacılar ilişkisel araştırmada, istatistiksel testler ile iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin düzeyini (Tekbıyık, 2015) değişkenlere müdahale etmeden belirlemeye çalışır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, s. 331). Johnson ve Christensen (2014, s. 44) ilişkisel araştırmada bağımsız ve bağımlı değişkenlerin nicel olması gerektiğini belirtmektedir. Nedensel karşılaştırma yöntemi ise gerçekleşmiş ya da halihazırda mevcut bir olay veya durumun gerçekleştikten sonra kendi koşulları içerisinde herhangi bir müdahalede bulunmadan, olduğu haliyle sebep-sonuç ilişkilerinin kurulmaya çalışıldığı bir araştırma türüdür (Sözbilir, 2015). Daha açık bir ifade ile araştırmacı bir ya da daha fazla kategorik bağımsız değişken ve bir ya da daha fazla nicel bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi inceler (Johnson ve Christensen, 2014, s. 43). Fraenkel ve diğerleri (2012, s. 366) ilişkisel ve nedensel karşılaştırma araştırma türlerinin var olan koşulları tanımladıkları için bir arada görülebileceğini belirtmektedir. Çalışmada yaşlılara yönelik tutumu etkileyen demografik (kategorik) değişkenlerin neler olduğunu belirleyebilmek için nedensel karşılaştırmalı araştırma, öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarında kişilik özellikleri ve özgecilik düzeylerinin rolünü ortaya koyabilmek adına ise ilişkisel tarama yöntemi tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu 2017-2018 akademik yılında Bayburt Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden toplam 1419 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Hemşirelik lisans programları ile Yaşlı Bakım Programı öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrencilerden 1037'si (%73.1) kadın, 380'i (%26.8) erkektir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşları 17 ile 41 arasında değişmektedir (Ort=20.28, SS=.042).

Çalışma grubunu belirlemek için uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme, rastgele olmayan örnekleme yöntemleri içerisinde değerlendirilmektedir. Uygun

örnekleme araştırmacının rastgele örnekleme seçiminin zor olduğu bir durumda (Fraenkel vd., 2012, s. 99) gönüllü olabilecek veya kolayca ulaşabilecek bireyleri örnekleme dahil ettiği zaman başvurduğu bir yöntemdir (Johnson ve Christensen, 2014, s. 230). Hızlı ve en ucuz yoldan veri elde etmeye imkân tanıdığı için uygun örnekleme son dönemde çalışmalarında sıkça kullanılmaktadır (Karagöz, 2017, s. 66). Araştırma grubuna ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

	Değişken	f	%
Cinsiyet	Kadın	1037	73.1
	Erkek	380	26.8
	Belirtilmeyen	2	0.1
Bölüm	PDR	1001	70.5
	Yaşlı Bakım Programı	146	10.3
	Hemşirelik	272	19.2
Sınıf	1	414	29.2
	2	446	31.4
	3	292	20.6
	4	261	18.4
	Belirtilmeyen	6	0.4
En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Birimi	Kırsal Yer (Köy/Belde)	334	23.5
	İlçe Merkezi	440	31.2
	Şehir Merkezi	638	45.0
	Belirtilmeyen	7	0.5
En Uzun Süre Yaşanılan Coğrafi Bölge	Akdeniz	196	13.8
	Doğu Anadolu	176	12.4
	Ege	77	5.4
	Güneydoğu Anadolu	185	13.0
	İç Anadolu	159	11.2
	Karadeniz	509	35.9
	Marmara	104	7.3
Belirtilmeyen	13	0.9	
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	201	14.2
	İlkokul	717	50.5
	Ortaokul	201	14.2
	Lise	189	13.3
	Üniversite ve Üzeri	101	7.1
	Belirtilmeyen	10	0.7
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	23	1.6
	İlkokul	479	33.8
	Ortaokul	276	19.5
	Lise	350	24.7
	Üniversite ve Üzeri	284	20.0
	Belirtilmeyen	7	0.5
Ailenin Aylık Geliri	Çok Düşük	302	21.3
	Düşük	408	28.8
	Orta	297	20.9
	Yüksek	254	17.9
	Çok Yüksek	131	9.2
	Belirtilmeyen	27	1.9
Aile Türü	Çekirdek Aile	1130	79.6
	Geniş Aile	269	19.0
	Belirtilmeyen	20	1.4
65 Yaş Üstü Bireylerle Yaşama Durumu	Evet	704	49.6
	Hayır	713	50.2
	Belirtilmeyen	2	0.1

Tablo 1'in devamı

Huzurevi/Yaşlı Bakım Merkezleri Ziyaret Sıklığı	Hiçbir Zaman	903	63.6
	Bazen	470	33.1
	Sık Sık	40	2.8
	Belirtilmeyen	6	0.4
Yaşlılık Dönemine İlişkin Algılanan Bilgi Seviyesi	Az	328	23.1
	Orta	784	55.3
	Çok	304	21.4
	Belirtilmeyen	3	0.2
Mezuniyetten Sonra Yaşlılarla İlgili İşlerde Çalışma İsteği	Evet	818	57.6
	Hayır	592	41.7
	Belirtilmeyen	9	0.6

3.3. Verilerin Toplanması

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak Bilgi Formu, Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği (KOGAN), Özgeçmiş Ölçeği ve On-Maddeli Kişilik Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1.1. Bilgi Formu

Bilgi Formu araştırmacı tarafından çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Formda cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf düzeyi, en uzun süre yaşanan yerleşim birimi, en uzun süre yaşanan coğrafi bölge, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir ortalaması, aile türü, 65 yaş üstü bireylerle yaşama durumu, huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklıkları, yaşlılık dönemine ilişkin bilgi seviyeleri ve mezun olduktan sonra yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteğine ilişkin sorular bulunmaktadır. Bilgi Formu Ek-1'de sunulmuştur.

3.3.1.2. Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği

Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği Kogan (1961) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanmış 3 versiyonu (Duyan ve Gelbal, 2013; Erdemir, Kav, Akgün-Çıtak, Hanoğlu, ve Karahan, 2011; Kılıç ve Adıbelli, 2011) bulunmaktadır. Güncel olması, geçerlik, güvenilirlik düzeyinin diğer versiyonlarına göre daha iyi olduğunun düşünülmesi ve çalışmanın Türkçe yapılmış olması sebebiyle araştırmada Duyan ve Gelbal (2013) tarafından yapılan uyarlama kullanılmıştır. Ölçek toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Yapılan geçerlik analizinde ölçeğin toplam varyansın %26.31'ini açıklayan iki faktörlü bir yapı gösterdiği tespit edilmiştir. Faktörler Ölçeğin orijinal formuna uygun olarak sırasıyla "olumsuz tutumlar" ve "olumlu tutumlar" olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizleri için iç tutarlık katsayısına bakılmıştır. Güvenirlik katsayıları her iki alt boyut için 0.79, ölçeğin tamamı için ise 0.84 olarak bulunmuştur. Ölçek maddeleri Ek-2'de sunulmuştur.

3.3.1.3. Özgecilik Ölçeği

Özgecilik Ölçeği ise, Rushton, Chrisjohn ve Fekken (1981) tarafından geliştirilmiş olup Türkçeye uyarlaması Tekeş ve Hasta (2015) tarafından 682 kişilik örneklem grubu ile gerçekleştirilen bir çalışma ile yapılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi ile ölçeğin toplam varyansın %35.58'ini açıklayan iki alt boyut (yardım etme: 14 madde; bağışçılık: 6 madde) altında toplandığı belirtilmektedir. Elde edilen yapının uygunluğu doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiş olup analiz sonucunda elde edilen bulguların yapının uygunluğunu gösterdiği görülmektedir. Ölçeğin güvenirlik analizi için iç tutarlık ve test tekrar test güvenirliğine bakılmıştır. İç tutarlık katsayısı alt boyutlar için 0.81 ve 0.70, ölçeğin tamamı için ise 0.84 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise alt boyutlar için 0.81 ve 0.71, ölçeğin tamamı için de 0.83 olarak bulunmuştur. İlgili ölçeklerin tamamının geçerlik ve güvenirliklerini belirlemek için yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre araştırma için geçerli ve güvenilir oldukları tespit edilmiştir. Ölçek maddeleri Ek-3'te sunulmuştur.

3.3.1.4. On-Maddeli Kişilik Ölçeği

Gosling, Rentfrow ve Swann (2003) tarafından geliştirilen ve Atak (2013) tarafından Türk kültürüne uyarlaması yapılan On-Maddeli Kişilik Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Kuram'ı temel alınarak hazırlanmıştır. Yazar kişilik özelliklerini ölçmek için geliştirilmiş olan ölçeklerin madde sayılarının fazla olmasının kullanışlılığı azalttığı için daha az madde sayısına sahip olup aynı amaca hizmet eden bir ölçeği Türkçe literatüre kazandırmaya çalıştığını ifade etmektedir. Ölçeğin geçerliğini belirlemek için doğrulayıcı ve açımlayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre ölçeğin, toplam varyansın %65.21'ini açıklayan beş alt boyutlu (dışadönüklük, duygusal dengelilik, deneyimlere açıklık, sorumluluk ve yumuşak başlılık) bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için iç tutarlık ve test tekrar test kararlılığına ilişkin analiz sonuçlarına bakılmıştır. Yapılan analizler sonucunda iç tutarlık katsayısının 0.81-0.86, test tekrar test güvenirlik katsayısının ise 0.87-0.89 aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ölçek maddeleri Ek-4'te sunulmuştur.

3.3.2. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde öncelikle araştırmada kullanılacak olan ölçekleri geliştiren ya da uyarlayan araştırmacılardan ölçeklerin kullanımına ilişkin izinler e-posta aracılığı ile alınmıştır. Kullanım izinlerine ilişkin yazışmalar Ek-5, Ek-6 ve Ek-7'de sunulmuştur. Veri

toplama araçlarının kullanımına ilişkin izin alındıktan sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü aracılığı ile verilerin toplanacağı Bayburt Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin ilgili birimlerinden gerekli izinler alınmıştır. İzinlere ilişkin belgeler Ek-8, 9, 10 ve 11'de sunulmuştur. Verilerin çoğu araştırmacı tarafından bizzat uygulanarak toplanmış olup bir kısmı ise gerekli yönlendirmeler yapıldıktan sonra üniversite öğretim üye/elemanları tarafından tek oturumda uygulanarak toplanmıştır. Bilgi formu ve toplam 64 madde olan ölçekler açıklayıcı yönergeler de eklenerek uygun yazı puntosu ile üç sayfa olacak şekilde matbu hale getirilip çoğaltılmıştır. Uygulamalar yapılmadan önce öğrencilere araştırmayla ilgili gerekli bilgiler verilmiş olup gönüllü olan 1441 öğrenci ile uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür. Veri güvenilirliğini sağlamak adına eksik ve hatalı doldurulan 22 veri değerlendirme dışında bırakılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 23.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubuna ve araştırmanın diğer araştırma değişkenlerine ait bilgilere tanımlayıcı istatistik teknikleri kullanılarak ulaşılmıştır. Field (2013, s. 185) büyük örneklemelerde normallik için endişelenmenin gereksiz olduğunu belirtmektedir. Çalışmanın örneklem grubunun yeteri kadar büyük olduğu ($n=1419$) düşünülmesine rağmen diğer analizler için hangi istatistiksel tekniğin kullanılacağına karar verilirken verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Normallik testleri sonucunda basıklık ve çarpıklık katsayıları +1.50 ile -1.50 arasında çıkmıştır. Kaynaklarda (Seçer, 2015, s. 25; Tabachnick ve Fidell, 2013) normallik için verilen değer aralıkları ile örtüşmesi sebebiyle bu sonuç analiz için parametrik tekniklerin kullanılabilirliğini göstermektedir. Bağımlı değişkene ilişkin basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 2'de sunulmuştur. Bununla beraber mod (112.00), medyan (113.00) ve aritmetik ortalama (112.77) değerlerine bakılmış olup değerlerin birbirine oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç da verilerin normal dağıldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Bağımlı Değişkene İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Değişken	n	\bar{X}		Basıklık		Çarpıklık	
		Değer	SH	Değer	SH	Değer	SH
YYT	1419	112.77	.35	1.07	.13	-.16	.06

Özgeciliği düzeyleri, beş faktör kişilik özellikleri, yaş ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili çalışma isteği durumu değişkenlerinin (bağımsız değişkenler) yaşlılara yönelik tutumu

(bağımlı değişken) açıklama düzeyini belirlemek için çok değişkenli regresyon analizi tekniği kullanılmıştır. Regresyon analizi gerçekleştirilmeden değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olup olmadığını belirlemek için Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın amaçlarından birisinin bölümlerin karşılaştırılması olmasından dolayı analize geçilmeden, paket programının *Split File* özelliği kullanılarak her bir bölüm için ayrı ayrı sonuçların alınması sağlanmıştır. En uzun süre yaşanan coğrafi bölge ve aile türü değişkenleri (bağımlı değişken) ile yaşlılara yönelik tutum arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için iki yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır. Diğer demografik değişkenlere göre yaşlılara yönelik tutum puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem *t*-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Öğrencilerin Özgecilik Düzeyleri ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Yaşlılara Yönelik Tutum Puanları Arasındaki İlişkiler

Özgecilik düzeyleri ile beş faktör kişilik özelliklerinin yanı sıra yaş ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği durumunun yaşlılara yönelik tutumu (YYT) açıklama düzeylerini tespit etmek için çok değişkenli regresyon analizinden yararlanılmıştır. Bölümler arası karşılaştırmayı yapabilmek adına analiz yapılmadan önce, veri seti üzerinden paket programının Split File özelliği kullanılarak her bir bölüm için ayrı ayrı sonuçlar alınmıştır. Öncelikle bağımsız değişkenlerin arasındaki ilişkilere bakılarak çoklu bağlantı problemi olup olmadığı belirlenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur. Bağımsız değişkenler arasındaki yüksek düzeyde ilişkinin ($r=.90$ ve üzeri) olması çoklu bağlantı problemi (multicollinearity) olarak ifade edilmektedir (Pallant, 2016, s. 167). Tablo incelendiğinde değişkenler arasındaki en yüksek ilişkinin $.52$ olması kurulan modelde çoklu bağlantı probleminin olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3. YYT ile Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Bölüm	1	2	3	4	5	6	7	8
PDR	1.YYT	1						
	2.Ö	.24**	1					
	3.D	.05	.21**	1				
	4.DD	.05	.07*	.12**	1			
	5.DA	.05	.11**	.42**	.12**	1		
	6.S	.11**	.1**	.41**	.33**	.30**	1	
	7.Y	.13**	.14**	.16**	.15**	.23**	.29**	1
	8.Yaş	-.02	.03	.12**	.03	.07*	.02	-.02
Bölüm	1	2	3	4	5	6	7	8
Yaşlı Bakım Programı	1.YYT	1						
	2.Ö	.24**	1					
	3.D	.05	.11	1				
	4.DD	.09	.22**	.02	1			
	5.DA	-.01	-.05	.28**	.14	1		
	6.S	.16	-.01	.24**	.23**	.42**	1	
	7.Y	.02	.12	.09	.24**	.38**	.52**	1
	8.Yaş	.20*	.18*	-.07	.14	.10	.10	.09
Bölüm	1	2	3	4	5	6	7	8
Hemşirelik	1.YYT	1						
	2.Ö	.36**	1					
	3.D	.02	.13*	1				
	4.DD	.10	.01	-.02	1			
	5.DA	.17**	.08	.38**	.04	1		
	6.S	.24**	.10	.27**	.24**	.32**	1	
	7.Y	.11	.17**	.17**	-.02	.11	.35**	1
	8.Yaş	.20**	.10	.06	.01	.07	.02	-.01

* $p<.05$, ** $p<.01$, YYT=Yaşlılara yönelik tutum, Ö=Özgecilik, D=Dışadönüklük, DD=Duygusal dengelilik, DA=Deneyime açıklık, S=Sorumluluk, Y=Yumuşak başlılık.

Tablo 3 incelendiğinde PDR öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları ile özgecilik ($r = .24, p < .01$), sorumluluk ($r = .11, p < .01$) ve yumuşak başlılık ($r = .13, p < .01$) değişkenleri arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları ile özgeciliğin ($r = .24, p < .01$) yanı sıra sadece yaş ($r = .20, p < .05$) değişkeni ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelik lisans programı öğrencilerinde ise bağımlı değişken ile anlamlı düzeyde ilişkiye sahip daha fazla bağımsız değişken bulunmaktadır. Bu bölümdeki öğrencilerin YYT puanlarının özgecilik ($r = .36, p < .01$), deneyime açıklık ($r = .17, p < .01$), sorumluluk ($r = .24, p < .01$) ve yaş ($r = .20, p < .01$) değişkenleri ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır.

Regresyon analizinde oto korelasyon durumu Durbin Watson testi ile incelenmiş olup bulunan değerlerin (PDR=1.907, Yaşlı Bakım=2.074, Hemşirelik=2.011) beklenen değer (1.5-2.5) sınırları arasında (Kalaycı, 2010) yer aldığı tespit edilmiştir. Enter yönteminden yararlanılarak yapılan analiz sonucunda kurulan modelin sırasıyla PDR, yaşlı bakım ve hemşirelik bölümleri için anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F_{8, 977} = 15.480, p < .001$; $F_{8, 132} = 2.490, p < .05$; $F_{8, 254} = 10.410, p < .001$). Yordayıcı değişken olarak seçilen özgecilik düzeyleri, beş faktör kişilik özellikleri, yaş ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği durumunun, ölçüt değişkeni olarak seçilen yaşlılara yönelik tutum ile ilgili açıkladığı varyans PDR için %11, yaşlı bakım için %13, hemşirelik için ise %25'tir ($R^2_{PDR} = .11$; $R^2_{Yaşlı Bakım} = .13$; $R^2_{Hemşirelik} = .25$). Kurulan modelin bağımlı değişkene ilişkin açıkladığı varyans ise PDR için %11, yaşlı bakım için %8, hemşirelik için ise %22'dir ($\Delta R^2_{PDR} = .11$; $\Delta R^2_{Yaşlı Bakım} = .08$; $\Delta R^2_{Hemşirelik} = .22$). Bölüm bazlı çok değişkenli regresyon analizinin model özeti Tablo 4'te, bağımlı değişkeni açıklayan katsayılar ise Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Bölüm Bazlı Çok Değişkenli Regresyon Model Özeti

Bölüm	Model	R	R ²	ΔR ²	TSH	Değişim İstatistikleri				
						ΔR ²	ΔF	df1	df2	p
PDR	1	.33	.11	.11	13.02	.11	15.48	8	977	.000
Yaşlı Bakım	1	.36	.13	.08	12.84	.13	2.49	8	132	.015
Hemşirelik	1	.50	.25	.22	10.47	.25	10.41	8	254	.000

TSH= Tahmini Standart Hata

Tablo 5. Yaşlılara Yönelik Tutumun Yordanmasına İlişkin Bölüm Bazlı Çok Değişkenli Regresyon Analizi

Bölüm	Değişken	B	SH	β	t	p	%95 GA
PDR	Sabit	104.73	6.77		15.47	.000	[91,44, 118.02]
	Özgecilik	.22	.04	.19	6.02	.000	[.14, .28]
	Dışadönüklük	-.16	.16	-.04	-1.06	.29	[-.46, .14]
	Duygusal Dengelilik	-.06	.17	-.01	-.34	.73	[-.38, .27]
	Deneyime Açıklık	.004	.18	.001	.02	.98	[-.35, .36]
	Sorumluluk	.53	.19	.10	2.7	.006	[.15, .90]
	Yumuşak Başlılık	.25	.18	.05	1.40	.16	[-.10, .61]
	Yaş	-.27	.28	-.03	-.94	.35	[-.82, .29]
	MSYÇİ	-5.63	.86	-.21	-6.58	.000	[-7.31, -3.96]
Yaşlı Bakım Programı	Sabit	79.28	12.620		6.28	.000	[54.32, 104.25]
	Özgecilik	.22	.09	.22	2.53	.013	[.05, .40]
	Dışadönüklük	.19	.35	.05	.54	.59	[-.51, .89]
	Duygusal Dengelilik	-.14	.39	-.03	-.37	.71	[-.90, .62]
	Deneyime Açıklık	-.24	.42	-.05	-.56	.58	[-1.07, .60]
	Sorumluluk	.85	.42	.21	2.01	.047	[.01, 1.68]
	Yumuşak Başlılık	-.46	.49	-.10	-.95	.34	[-1.42, .50]
	Yaş	.96	.51	.16	1.88	.06	[-.05, 1.97]
	MSYÇİ	-4.08	3.08	-.11	-1.32	.19	[-10.17, 2.01]
Hemşirelik	Sabit	58.46	11.81		4.95	.000	[35.20, 81.72]
	Özgecilik	.33	.06	.32	5.55	.000	[.21, .44]
	Dışadönüklük	-.54	.25	-.13	-2.19	.03	[-1.02, -.05]
	Duygusal Dengelilik	.29	.27	.06	1.06	.29	[-.25, .82]
	Deneyime Açıklık	.73	.31	.15	2.37	.019	[.12, 1.33]
	Sorumluluk	.80	.290	.18	2.76	.006	[.30, 1.37]
	Yumuşak Başlılık	-.15	.29	-.03	-.51	.61	[-.72, .42]
	Yaş	1.25	.49	.14	2.57	.011	[.29, 2.21]
	MSYÇİ	-3.07	1.44	-.13	-2.13	.034	[-5.91, -.23]

MSYÇİ= Mezuniyet Sonrası Yaşlılarla Çalışma İsteği, SH= Standart Hata, GA=Güven Aralığı

Tablo 5 incelendiğinde özgecilik düzeyi ($\beta = .19, p < .001$), sorumluluk kişilik özelliği ($\beta = .10, p < .01$) ve mezuniyetten sonra yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği ($\beta = -.21, p < .001$) değişkenlerinin PDR lisans programı öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Bununla beraber PDR öğrencilerinin yaşlılara ilişkin tutumlarına katkıları olmayan değişkenler ise dışadönüklük ($\beta = -.04, p > .05$), duygusal dengelilik ($\beta = -.01, p > .05$), deneyime açıklık ($\beta = .001, p > .05$), yumuşak başlılık ($\beta = .05, p > .05$) kişilik özellikleri ile yaştır ($\beta = -.03, p > .05$). Yaşlı bakım programı öğrencilerinde ise özgecilik ($\beta = .22, p < .05$) ve sorumluluk ($\beta = .21, p < .05$) kişilik özelliği bağımlı değişkenin anlamlı yordayıcıları iken dışadönüklük ($\beta = .05, p > .05$), duygusal dengelilik ($\beta = -.03, p > .05$), deneyime açıklık ($\beta = -.05, p > .05$), yumuşak başlılık ($\beta = -.10,$

$p > .05$) kişilik özellikleri ile yaş ($\beta = .16, p > .05$) ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği ($\beta = -.11, p > .05$) değişkenlerinin ise bağımlı değişkene anlamlı katkılarının olmadığı tespit edilmiştir. Hemşirelik lisans programına devam eden öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumunu anlamlı düzeyde yordayan değişkenler özgecilik ($\beta = .32, p < .001$), dışadönüklük ($\beta = -.13, p < .05$), deneyime açıklık ($\beta = .15, p < .05$), sorumluluk ($\beta = .18, p < .01$), yaş ($\beta = .14, p < .05$) ve mezuniyet sonrası yaşlılara ilişkin işlerde çalışma isteği ($\beta = -.13, p < .05$) iken duygusal dengelilik ($\beta = .06, p > .05$) ve yumuşak başlılık ($\beta = -.03, p > .05$) değişkenlerinin bağımlı değişkeni yordamada katkıları bulunmamaktadır.

4.2. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Aile Türü ve En Uzun Süre Yaşanılan Coğrafi Bölgeye Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanlarının aile türlerine ve en uzun süre yaşadıkları coğrafi bölgeye göre farklılıklarını hem ayrı ayrı hem de etkileşimleri ile birlikte ortaya koyabilmek için iki yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Aile türü ve en uzun süre yaşanılan coğrafi bölgeye dayalı betimsel istatistikler Tablo 6'da, varyans analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

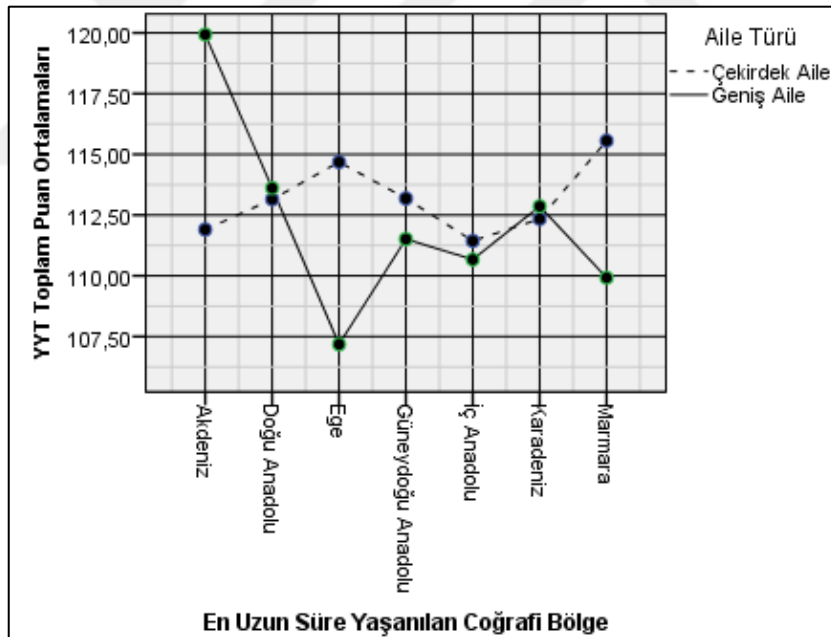
Tablo 6. Öğrencilerinin YYT Puanlarının Aile Türü ve En Uzun Süre Yaşadıkları Coğrafi Bölgeye Dayalı Betimsel İstatistikleri

Aile Türü	En Uzun Süre Yaşanılan Coğrafi Bölge	n	\bar{X}	SS
Çekirdek Aile	Akdeniz	166	111.90	12.80
	Doğu Anadolu	126	113.15	12.99
	Ege	64	114.68	14.44
	Güneydoğu Anadolu	137	113.18	14.76
	İç Anadolu	129	111.43	14.55
	Karadeniz	411	112.34	12.27
	Marmara	87	115.56	12.51
Geniş Aile	Akdeniz	28	119.93	13.18
	Doğu Anadolu	49	113.61	14.18
	Ege	11	107.18	22.18
	Güneydoğu Anadolu	42	111.51	14.42
	İç Anadolu	29	110.67	12.78
	Karadeniz	92	112.86	13.64
	Marmara	15	109.92	18.86

Tablo 7. Öğrencilerin YYT Puanlarının Aile Türleri ve En Uzun Süre Yaşadıkları Coğrafi Bölgeye Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin İki Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişken	Kaynak	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p	n ²
YYT	Aile Türü	126.132	1	126.132	.699	.40	.001
	Coğrafi Bölge	1436.790	6	239.465	1.328	.24	.006
	Coğrafi Bölge*Aile Türü	2605.938	6	434.323	2.409	.02	.01

Tablo 7'ye göre öğrencilerin YYT puanlarının aile türü ($F_{1, 1372} = .699, p > .05, n^2 = .001$) ve en uzun süre yaşanan coğrafi bölgeye ($F_{6, 1372} = 1.328, p > .05, n^2 = .006$) göre farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak aile türü ile en uzun süre yaşanan coğrafi bölge etkileşimli olarak analizde uygulandığında öğrencilerin YYT puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F_{6, 1372} = 2.409, p < .05, n^2 = .01$). YYT puanlarının aile türü ve en uzun süre yaşanan coğrafi bölgenin etkileşimine göre farklılıklar Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Öğrencilerin YYT puanlarının aile türü ve en uzun süre yaşanan coğrafi bölgeye göre farklılıkları

Şekil 3 incelendiğinde aile türü ve en uzun süre yaşanan coğrafi bölgenin etkileşimi ile beraber öğrencilerin YYT puanlarının Akdeniz, Ege, Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde diğer bölgelere nazaran farkın arttığı görülmektedir. Akdeniz ($\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 119.93 \pm 13.18$, $\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 111.90 \pm 12.80$) bölgesindeki fark geniş aile lehine yüksek bulunurken,

Ege ($\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 114.68 \pm 14.44$, $\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 107.18 \pm 22.18$), Marmara ($\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 115.56 \pm 12.51$, $\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 109.92 \pm 18.86$) ve Güneydoğu Anadolu ($\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 113.18 \pm 14.76$, $\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 111.51 \pm 14.43$) bölgelerinde çekirdek aile lehinedir. İç Anadolu ($\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 111.44 \pm 14.55$, $\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 110.67 \pm 12.78$), Doğu Anadolu ($\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 113.15 \pm 12.99$, $\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 113.61 \pm 14.18$) ve Karadeniz ($\bar{X}_{\text{çekirdek aile}} = 112.34 \pm 12.27$, $\bar{X}_{\text{geniş aile}} = 112.86 \pm 13.64$) bölgelerinde ise aile türüne göre öğrencilerin YYT puanlarının fazla farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

4.3. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni ile İlişkisi

Öğrencilerin YYT puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla bağımsız örneklem *t*-testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 8'de sunulmuştur. Tablo 8'e göre öğrencilerin YYT puanlarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($t=2.538$, $sd=1415$, $p<.05$, $d=.15$). Bu fark kadın öğrencilerin YYT puanlarının ($\bar{X}=113.32 \pm 13.28$), erkek öğrencilerin puanlarından ($\bar{X}=111.28 \pm 13.63$) anlamlı düzeyde yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8. Öğrencilerin YYT Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin *t*-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	sd	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
YYT	Kadın	1037	113.32	13.28	1415	2.538	.01	.15
	Erkek	380	111.28	13.63				

4.4. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanlarının sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenirken yaşlı bakım programının iki yıllık olması ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin üçüncü sınıfında öğrenim gören öğrencilerinden veri toplanmadığı için her bölüm ayrı ayrı değerlendirilerek analiz gerçekleştirilmiştir. YYT puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yaşlı bakım programı öğrencilerinde bağımsız örneklem *t*-testi, PDR ve hemşirelik bölümü öğrencilerinde ise tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 9 ve 10'da sunulmuştur.

Tablo 9. Yaşlı Bakım Programı Öğrencilerinin YYT Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin *t*-Testi Sonuçları

Değişken	Sınıf	n	\bar{X}	SS	sd	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
YYT	1	59	113.86	12.55	140	.805	.42	.14
	2	83	112.07	13.40				

Tablo 9 incelendiğinde birinci sınıfa devam eden yaşlı bakım programı öğrencilerinin YYT puanlarının ($\bar{X}=113.86 \pm 12.55$), ikinci sınıfa giden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X}=112.07 \pm 13.40$) yüksek olmasına rağmen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($t= .805$, $sd=140$, $p>.05$, $d= .14$).

Tablo 10. PDR ve Hemşirelik Öğrencilerinin YYT Puanlarının Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Bölüm	Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	<i>p</i>	<i>n</i> ²	Anlamlı Fark
PDR	YYT	Gruplar arası	135.112	3	45.037	.236	.87	.001	
		Gruplar içi	189502.514	995	190.455				
		Toplam	19637.626	998					
Hemşirelik	YYT	Gruplar arası	1776.600	2	888.300	6.587	.002	.005	1-2
		Grup içi	23877.994	269	134.858				1-4
		Toplam	38053.441	271					

Tablo 10'a göre PDR öğrencilerinin YYT puanlarının sınıf düzeylerine göre farklılaşmadığı görülürken ($F_{3,995}= .236$, $p>.05$, $n^2= .001$) hemşirelik bölümü öğrencilerinin YYT puanlarının ise sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($F_{2,269}= 6.587$, $p<.01$, $n^2= .005$). Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Test sonucuna göre farkın, hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencilerinin YYT puanlarının ($\bar{X}=109.92 \pm 12.40$) hem ikinci sınıf öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X}=114.15 \pm 11.81$) hem de dördüncü sınıfa devam eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X}=116.35 \pm 9.90$) anlamlı düzeyde düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin YYT puanları ikinci sınıf öğrencilerinin puanlarından yüksek olmasına rağmen bu fark ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

4.5. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının En Uzun Süre Yaşadıkları Yerleşim Birimine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanlarının en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlar Tablo 11'de sunulmuştur. Tabloda özetlendiği

gibi öğrencilerin YYT puanları en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{2,1409} = .780, p > .05, n^2 = .001$).

Tablo 11. Öğrencilerin YYT Puanlarının En Uzun Süre Yaşadıkları Yerleşim Birimine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p	n ²
YYT	Gruplar arası	280.755	2	140.377	.780	.46	.001
	Gruplar içi	253618.405	1409	179.999			
	Toplam	253899.160	1411				

4.6. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Anne-Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanlarının anne ve baba eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 12’de sunulmuştur. Tablo 12’ye göre öğrencilerin YYT puanlarının anne ($F_{4,1404} = .489, p > .05, n^2 = .001$) ve baba ($F_{4,1407} = 1.111, p > .05, n^2 = .003$) eğitim seviyelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 12. Öğrencilerin YYT Puanlarının Anne-Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Bağımsız Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p	n ²
Anne Eğitim Düzeyi	Gruplar arası	350.808	4	87.702	.489	.74	.001
	Gruplar içi	251771.827	1404	179.325			
	Toplam	252122.634	1408				
Baba Eğitim Düzeyi	Gruplar arası	801.292	4	200.323	1.111	.35	.003
	Gruplar içi	253723.416	1407	180.329			
	Toplam	254524.707	1411				

4.7. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanları ile ailelerinin aylık gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlar Tablo 13’te sunulmuştur. Tablo 13’te özetlendiği gibi öğrencilerin YYT puanları ile ailelerinin aylık gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($F_{4,1387} = 1.513, p > .05, n^2 = .004$).

Tablo 13. Öğrencilerin YYT Puanlarının Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumuna ilişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p	n ²
YYT	Gruplar arası	1082.141	4	270.535	1.513	.20	.004
	Gruplar içi	248065.706	1387	178.851			
	Toplam	249147.847	1397				

4.8. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının 65 Yaş ve Üzeri Bireylerle Yaşama Durumlarına Göre İncelenmesi

65 yaş ve üzeri bireyler ile yaşanan ve yaşamayan öğrencilerin YYT puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşadığını belirten öğrencilerin YYT puanlarının ($\bar{X}=113.07 \pm 13.20$), 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşamadığını ifade eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X}=112.50 \pm 13.60$) yüksek olmasına rağmen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t= .797$, $sd=1415$, $p>.05$, $d= .04$). Elde edilen sonuçlar Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Öğrencilerin YYT Puanlarının 65 Yaş ve Üzeri Bireylerle Yaşama Durumlarına Göre Farklılaşma Durumuna ilişkin t-Testi Sonuçları

Değişken	65 Yaş ve Üzeri Bireylerle Yaşama Durumu	n	\bar{X}	SS	sd	t	p	d
YYT	Evet	704	113.07	13.20	1415	.797	.47	.04
	Hayır	713	112.50	13.60				

4.9. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Huzurevi/Yaşlı Bakım Merkezlerini Ziyaret Sıklıklarına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanlarının huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklıklarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin YYT puanlarının huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklıklarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir ($F_{2,1410}= 4.039$, $p<.05$, $n^2= .006$). Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır. Test sonucuna göre farkın, huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini hiç ziyaret etmediğini belirten öğrencilerin YYT puanlarının ($\bar{X}=112.03 \pm 13.43$) bazen ziyaret ettiğini ifade eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X}=114.02 \pm 12.87$) anlamlı düzeyde düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini sık sık ziyaret ettiğini belirten öğrencilerin YYT puanları ($\bar{X}=115.11 \pm 16.64$) diğer her iki grubun puanlarından yüksek olmasına rağmen bu fark ise istatistiksel olarak anlamlı değildir. Analiz sonuçları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Öğrencilerin YYT puanlarının Huzurevi/Yaşlı Bakım Merkezlerini Ziyaret Sıklıklarına Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p	n ²	Anlamlı Fark
	Gruplar arası	1438.754	2	719.377	4.039	.02	.006	
YYT	Grup içi	251142.611	1410	178.115				Hiçbir Zaman-Sık Sık
	Toplam	252581.365	1412					

4.10. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Yaşlılık Dönemine İlişkin Algıladıkları Bilgi Seviyelerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin YYT puanlarının yaşlılık dönemine ilişkin algıladıkları bilgi seviyelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin YYT puanlarının yaşlılık dönemine ilişkin algıladıkları bilgi seviyelerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($F_{2,1413} = 8.513$, $p < .001$, $n^2 = .012$). Farkın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmış olup test sonucuna göre farkın, yaşlılık dönemine ilişkin çok fazla bilgi sahibi olduğunu düşünen öğrencilerin YYT puanlarının ($\bar{X} = 115.22 \pm 14.45$) hem orta düzeyde bilgi sahibi olduğunu düşünen öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 112.63 \pm 12.87$) hem de az bilgi sahibi olduğunu belirten öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 110.87 \pm 13.40$) anlamlı düzeyde yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Yaşlılık dönemine ilişkin orta düzeyde bilgi sahibi olduğunu düşünen öğrencilerin YYT puanları az seviyede bilgi sahibi olduğunu belirten öğrencilerin puanlarından yüksek olmasına rağmen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Tek yönlü ANOVA analizi sonucunda elde edilen bulgular ise Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Öğrencilerin YYT Puanlarının Yaşlılık Dönemine İlişkin Algıladıkları Bilgi Seviyelerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p	n ²	Anlamlı Fark
	Gruplar arası	3032.962	2	1516.481	8.513	.000	.012	
YYT	Grup içi	251705.476	1413	178.136				Çok-Az Çok-Orta
	Toplam	254738.437	1415					

4.11. Öğrencilerin Yaşlılara Yönelik Tutum Puanlarının Bölümlerine Göre İncelenmesi

PDR, hemşirelik ve yaşlı bakım hizmetlerinde öğrenim gören katılımcıların YYT puanlarının öğrenim gördükleri bölümlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit

edebilmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlar Tablo 17’de sunulmuştur. Tabloda özetlendiği gibi öğrencilerin YYT puanları öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F_{2,1416} = .204$, $p > .05$, $n^2 = .000$).

Tablo 17. Öğrencilerin YYT Puanlarının Bölümlerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Değişken	Kaynak	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	<i>p</i>	n^2
YYT	Gruplar arası	73.331	2	36.66	.204	.81	.000
	Gruplar içi	254871.875	1416	17.99			
	Toplam	254945.206	1418				

5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı yaşlı bireylerle ilgili iş kollarında çalışma potansiyeli bulunan öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının, özgecilik düzeyleri ve beş faktör kişilik özellikleri tarafından hangi düzeyde açıklandığını incelemektir. İnceleme yapılırken bölümler arası farkı ya da benzerlikleri ortaya koymak adına her bölüm ayrı ayrı değerlendirilmeye alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda örneklem grubuna dahil edilen üç bölümde de özgecilik değişkeni ile yaşlılara yönelik tutum arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla beraber yapılan regresyon analizi sonucunda da yine üç bölümde özgeciliğin yaşlılara yönelik tutumun anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Bu durum yaşlılara yönelik tutumda özgeciliğin rolünün önemli olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Literatüre bakıldığında ise özgeciliğin yaşlılara yönelik tutum ile birlikte ele alındığı çalışmalar ile karşılaşılmaş olması bu konuya gereken önemin henüz verilmemiş olduğunun göstergesi sayılabilir. Ancak Hindistan'da gerçekleştirilen bir çalışmada (Alam, 2010) yaşlı bakımında özgeciliğin önemli olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. İlgili çalışmada genç ve yaşlı nüfus arasında özgecilik hissinin korunduğu bunu yayabilmek için toplumda önder olarak görülen kişilere ve eğitim kurumlarına büyük sorumlulukların düştüğü belirtilmektedir. Bu sonuç mevcut çalışmanın bulgusunun önemini ortaya koyar niteliktedir. Nitekim yaşlılara yönelik tutumun yaşlıların tedavisinin kalitesini belirleyeceği düşünüldüğünde karşılıksız yardım olarak ifade edilen özgecilik gibi olumlu sosyal bir davranışın yaşlılara yönelik tutumu yorduyor olması bunu doğrulamaktadır. Japonya'da yapılan farklı bir çalışmada (Kohara ve Ohtake, 2011) ise çocukların yaşlı ebeveynlerinin ihtiyaçlarını giderme davranışları özgeci olma bağlamında incelenmiştir. İlgili çalışmada özgeci duygulara sahip olan bireylerin ebeveynlerinin ihtiyaçlarını gidermek için yaptıkları harcamaların özgecilik düzeyleri daha düşük olanlara göre daha üst seviyede olduğu sonucu bulunmuştur. Bu sonuç doğrudan olmasa bile mevcut çalışmayı dolaylı olarak desteklemektedir. Nitekim yaşlılara yönelik tutumun onlara karşı sergilenecek davranışları belirleyeceği düşünüldüğünde özgecilik ile yaşlılara yönelik yardım davranışının ilişkili olması özgeci duyguların onlara karşı tutumlar üzerinde etkiye sahip olmasını gerektirir. Yapılan çalışmaların bazıları özgecilik ile güçlü ilişkiler gösteren empatik eğilimi (Acar ve Apak, 2017; Avcı vd., 2013) içermektedir. Empatik eğilimin yaşlılara yönelik terapilerde (Yesavage ve Karasu, 1982) ve tedavilerde (Varkey, Chutka ve Lesnick, 2006) önemli olduğu ve artırılması gereken bir beceri olduğu vurgulanmıştır.

Literatürde farklı sahalarda görev yapacak olan bireylerin potansiyel mesleklerine ilişkin tutumlarını özgecilik ekseninde inceleyen çalışmaların olduğu görülmüştür. Örneğin

İşmen ve Yıldız (2005) öğretmen adaylarının, sosyal sorumluluk da gerektiren öğretmenliğe ilişkin tutumlarını atılganlık ve özgecilik düzeyleri boyutunda incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının özgecilik düzeyleri ile öğretmenliğe yönelik olumlu tutuma sahip olma arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğu belirtilmiştir. Her ne kadar alanlar farklı olsa da olumlu tutumlar ile ilişkili sonucun bulunmuş olması mevcut çalışmanın bulgularının geçerliğini destekler niteliktedir. Yine farklı bir çalışmada (Dilmaç ve Ekşi, 2012) öğretmenlerin özgeci davranışları, mesleki benlik saygıları açısından incelenmiş olup iki değişken arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Bu sonuç da yardım gerektiren meslek gruplarında olumlu duygulara sahip olabilmenin özgecilik ile ilişkili olduğunu ortaya koymasıyla yönüyle mevcut çalışmayı destekler niteliktedir.

Çalışmada araştırmacının temel amacına yönelik yapılan analizler sonucunda araştırmacının en çok dikkatini çeken sonuç beş faktör kişilik özellikleri ile yaşlılara yönelik tutum arasındaki ilişki düzeyi ve kişilik özelliklerinin öğrencilerin tutumlarını yordamada zayıf kalmış olmasıdır. Analizler sonucunda sorumluluk kişilik özelliğinin her üç bölümde de anlamlı bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. PDR ve yaşlı bakım programı öğrencilerinde tutumları açıklamada başka bir kişilik özelliğinin rolü bulunmazken hemşirelik bölümü öğrencilerinde ise deneyime açıklık ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerinin de yaşlılara ilişkin tutumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.

Literatürde yaşlılara yönelik tutumu kişilik özelliklerine göre inceleyen çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalardan bazıları beş faktör kişilik özelliği esas alınarak yapılırken (Aguiyi ve Okhakhume, 2012; Diren, 2018; Yazdanian vd., 2016) bazıları ise farklı kişilik kuramları dikkate alınarak (Mansfield-Green vd., 2015) gerçekleştirilmiştir. Diren (2018) tarafından yapılan çalışmada beş faktör kişilik özellikleri ile birlikte örgütsel güven, merhamet ve duygusal zeka değişkenlerinin yaşlı bakım çalışanlarının yaşlılara yönelik tutumlarını açıklamadaki rolü belirlenmeye çalışılmıştır. İlgili çalışmada beş faktör kişilik özelliklerinin her bir alt boyutunun yaşlılara yönelik tutumu açıklamadaki rolü ortaya konmamakla beraber iki değişken arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki bulunduğu belirtilmiştir. Bu sonuç mevcut çalışmanın sonuçları ile kısmen örtüşmektedir.

Mansfield-Green ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada bireylerin yaşlılara yönelik tutumları beş faktör kişilik yaklaşımı gibi ayırıcı özellik kişilik kuramları içerisinde değerlendirilen Cattell'in 16 faktörlü kişilik modeline göre incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda sıcaklık, duygusal dengelik ve düşük gerginlik kişilik özellikleri ile yaşlılara yönelik tutum arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişkinin bulunduğu belirtilmiştir. Duygusal dengelik boyutunda elde edilen sonuç ile mevcut çalışmanın sonucu örtüşmemektedir. Literatürde sıcaklık boyutu özelliğine sahip olan bireylerin sevgi dolu, diğerlerine karşı dikkatli olan ve diğer bireylere önem veren bir yapıya sahip olacakları aktarılmaktadır

(Şahin, 2017). Bu özellikleri ile sıcaklık boyutunun beş faktör kişilik kuramında diğer bir ismi uyumluluk olan yumuşak başlılık ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde çalışmanın söz konusu özelliğe ilişkin sonucunun mevcut çalışmadaki hemşirelik öğrencilerine ilişkin yapılan analiz sonuçları örtüştüğü düşünülmektedir.

Yazdanian ve diğerleri (2016) tarafından İran'da bulunan İsfahan Üniversite Hastanesi'nde görev yapan 261 hemşire ile gerçekleştirilen bir çalışmanın sonucunda yumuşak başlılık kişilik özelliğinin yanı sıra duygusal dengeliliğin karşıtı olan nörotisizm kişilik boyutunun yaşlılara yönelik tutumu açıklamada anlamlı bir yordayıcı olduğu ortaya konmuştur. Çalışmanın yumuşak başlılık alt boyutuna ilişkin ulaştığı sonuç bu çalışmanın örneklemindeki hemşirelik bölümü öğrencilerinde ulaşılan sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Diğer kişilik boyutlarına ilişkin sonuçların farklı çıkması örneklem gruplarından birisinin öğrenci olup diğerinin hastanelerde görev yapıyor olmasından kaynaklanabilir. Bununla beraber kişilik özelliklerinin ve tutumunun kültürden bağımsız olarak düşünölemeyecek olması (Kağıtçıbaşı, 2007, s. 20) da aradaki farkın bir diğer nedeni olabilir.

Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşlılara yönelik tutumu yordamadaki rolünü ortaya koymak için yapılan bir diğer çalışma (Aguiyi ve Okhakhume, 2012) Afrika'daki üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. İlgili çalışmanın sonucunda model anlamlı bulunmuş olup kişilik özelliklerinin öğrencilerin yaşlılara ilişkin tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur. İlgili çalışmada kişilik alt boyutlarından yaşlılara yönelik tutum ile anlamlı ilişkisi bulunanların sorumluluk ve nevroitiklik olduğu belirtilirken yumuşak başlılık, dışa dönüklük ve deneyime açıklık boyutlarının ise modele katkılarının olmadığına dikkat çekilmiştir. Bu sonuç mevcut çalışmanın sorumluluk kişilik alt boyutuna ilişkin her üç bölümde de ortaya konan sonuçla bağdaşmaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak yaşlılara yönelik tutumların sorumluluk kişilik özellikleriyle kuvvetli bir ilişkiye sahip olduğu yorumu yapılabilir. Bir diğer ifade ile yaşlılara yönelik olumlu tutuma sahip olan bireylerin bu özelliklerinin, sorumluluk sahibi bir kişilik yapısına sahip olmalarından kaynaklanabileceği söylenebilir. Bahsi geçen çalışmada öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları ayrıca dini inanışlarına göre de incelenmiş olup Müslüman inanca sahip olan öğrencilerin Hıristiyanlık dinine sahip olan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu sonucuna ulaşıldığı aktarılmıştır. Kuramsal çerçeveye aktarılırken yaşlılara yönelik tutum üzerinde etkili olan faktörlerden bazılarının kültürel, dini ve ideolojik yapı (Johnson, 2005) olduğundan bahsedilmiştir. Türk-İslam kültür yapısı içerisinde yetişen örneklemimizin bu durumdan etkilenmemiş olması düşünölemez. Bunların sonucunda bireylerin başta ebeveynleri olmak üzere yaşlı bireylere karşı kendilerini sorumlu hissedebilecekleri söylenebilir.

Çalışmada regresyon analizi ile YYT üzerindeki yordayıcılığı incelenen diğer bağımsız değişkenler yaş ve mezuniyetten sonra yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği durumlarıdır. Mezuniyetten sonra yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteğinin PDR ve hemşirelik lisans programı öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülürken yaşlı bakım programı öğrencilerinde ise modele anlamlı bir katkısının olmadığı tespit edilmiştir. Hemşirelerin klinikte yaşlılarla çalışmayı isteme durumları değişkenine göre YYT puan ortalamalarını inceleyen bir çalışmada (Bulut ve Çilingir, 2016) bağımsız değişkene göre bağımlı değişkenin anlamlı düzeyde farklılaştığı aktarılmıştır. Farklı bir çalışmada benzer sonuca ulaşılmış olup yaşlı bireylerle çalışmayı tercih etme ile yaşlı bireylere yönelik olumlu tutumun ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Liu vd., 2013). Ayoğlu ve diğerleri (2014) tarafından yapılan bir çalışmada da mezun olduktan sonra yaşlılarla çalışmak istemeyen öğrencilerin yaşlılara yönelik olumsuz tutumlar sergilediği belirtilmiştir. Bu çalışmaların sonuçları mevcut çalışmadaki PDR ve hemşirelik öğrencilerinin sonuçları ile örtüşmektedir. Yaşlı bakım programı öğrencilerine ilişkin sonucun, ilgili bireylerin öğrenim gördükleri bölümden dolayı tercihlerinin sınırlı olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Yaş değişkeni ile yaşlı bakım ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin YYT puanları arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ancak yapılan analizler sonucunda yaşın sadece hemşirelik bölümündeki öğrencilerin tutumlarını açıklamada anlamlı bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Literatürde YYT puanları ile öğrencilerin yaşları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada (Holroyd, Dahlke, Fehr, Jung ve Hunter, 2009) yaş ve toplam puan arasında pozitif bir ilişki bulunmuş olup öğrencilerin yaşlarının artmasıyla beraber yaşlı yetişkinlere karşı tutumlarının da olumlu yönde ilerlediğini ortaya koyulmuştur.

Özetle özgeciklik düzeyleri, beş faktör kişilik özellikleri, yaş ve mezuniyet sonrası işlerde çalışma isteği durumu değişkenleri ile kurulan yapı içerisinde kurulan model YYT puanlarını açıklamada PDR öğrencileri için %11, yaşlı bakım programı öğrencileri için %8, hemşirelik öğrencileri için ise %22'dir. Bölümler arası açıklanan varyansın farklı olmasının çeşitli sebeplerinin olabileceği düşünülmektedir. Öncelikle her bir grubun demografik özelliklerinin birbirinden farklı olması en temel nedenlerden birisi olabilir. Örneğin hemşirelik bölümünü kapsayan örneklem grubunun çoğunluğunun kadın öğrencilerden oluşması bu farklılıklardan birisi olarak görülmektedir. Nitekim örneklemimizde cinsiyet dayalı yapılan karşılaştırma sonuçları bu görüşü destekler niteliktedir. Öğrenim görülen bölümün müfredatının, mezuniyet sonrası genel olarak istihdam alanlarının farklı olması ve çalışma kapsamında her bölümde öğrenim gören farklı sayılarda bireye ulaşılmış olması da ilgili

sonucun ortaya çıkmasının diğer nedenleri olabilir. Yarı deneysel ya da karma araştırma yöntemlerine dayalı çalışmalardan yararlanılarak bu sebepler daha net bir şekilde ortaya konulabilir.

Çalışmada öğrencilerin aile türleri ile en uzun süre yaşadıkları coğrafi bölgenin yaşlılara yönelik tutumu üzerindeki etkisine hem ayrı ayrı hem de birlikte bakılmış olup ilgili değişkenlerin etkileşimi durumunda tutumların anlamlı düzeyde farklılaştığı tek değişken olarak dikkate alındıkları zaman ise farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. En uzun süre Akdeniz bölgesinde yaşadığını belirten geniş aile türüne sahip öğrencilerin tutumlarının buradaki çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin tutumlarından daha olumlu olduğu görülmüştür. Bu bulgunun diğer bölgelerdeki sonuçlardan farklı olması dikkat çekicidir. Araştırmacının bu yorumu yapmasının sebebi, aile türüne göre tutumların çok farklılaşmadığı İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin dışında kalan Ege, Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde durumun Akdeniz bölgesinin aksine çekirdek aile yapısı lehine çıkmış olmasıdır. Ege bölgesindeki durum en uzun süre burada yaşayıp geniş aile yapısına sahip olduğunu belirten öğrenci sayısının oldukça az olması ile açıklanabilir. Örneklemin az olması tutumlara yönelik sağlıklı sonuçların elde edilmesinin önünde bir engel olabilir. Ancak Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki durum biraz farklıdır. Marmara bölgesindeki durum burada bulunan şehirlerin sanayi merkezleri olması ile açıklanabilir. Ülkemizdeki sanayi sektörünün %52'sinin Marmara bölgesinde bulunması (Doğan, 2013) bu durumu açıklamak için yeterlidir. Nitekim literatür taramasında yaşlılara yönelik tutumu en çok etkileyen unsurlardan birisinin sanayideki hızlı gelişmeler olduğu belirtilmişti (Mancılık, 2015). Literatürde özellikle son 30-40 yıllık zaman zarfı içerisindeki modernleşme ile beraber yaşlı bireylerin dezavantajlı bir duruma düştüğünü ortaya koyan çalışmalara (Settersten ve Angel, 2011) bakıldığında Marmara bölgesindeki sonucun olası olduğu anlaşılmaktadır. Güneydoğu Anadolu bölgesindeki durum ise bölgenin sosyo-kültürel yapısı ile açıklanabilir. Bölgede toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi fazlasıyla görülmektedir. Yapılan çalışmalarda (Hatunoğlu, Hatunoğlu ve Avcı, 2014) bölgede erkeklerin pozitif ayrımcılığa sahip olup kadınların hak ettiği değeri bulamadığı belirtilmektedir. Yine başka bir çalışmada (Ökten, 2009) genel olarak kadınların daha çok topluma veya aşirete uygun bir şekilde davrandığı erkek egemen bir anlayışın hakim olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bölgede halen devam etmekte olan aşiret anlayışı da yaşlı bireylerin sorgusuz sualsiz itaat edilmesi ve saygı duyulması gereken bireyler olarak görülmesine (Özer, 1990) ve dolayısıyla yaşlıların gençler için biraz daha çekinilecek kişiler olarak algılanmasına yol açabilir. Bu durum din ve kültür bağlamından farklı olarak ele alınmalıdır. Nitekim dini ve kültürel yapımızda saygı ve itaat iyi bir şey olarak görülürken doğu toplumlarındaki durumun, yaşlılardan ziyade onlara yönelik otorite algısının

sonucundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Güneydoğudaki aile türlerine göre tutumlar arasındaki farklılıklar bu sebepler ile açıklanabilir.

Bu araştırmanın alt amaçlarından birisi yaşlılara yönelik tutumun bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Bu değişkenlerden birisi cinsiyettir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre kadınların yaşlılara yönelik tutumları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksektir. Zambrini ve diğerleri (2008) tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçları mevcut çalışmayı destekler niteliktedir. İlgili çalışmada sağlıkla ilişkili olan tıp, mesleki terapi, fizyoterapi, hemşirelik, psikoloji, sosyal hizmet ve diş hekimliği bölümü öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının cinsiyete göre değişip değişmediğine bakılmış olup kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Benzer olarak yurt içinde tıp bölümü (Elbi vd., 2015), eczacılık bölümü (Mandıracıoğlu ve Lüleci, 2015) ve fizyoterapi bölümü (Bakırhan vd., 2017) öğrencileri ile yapılan çalışmaların sonucunda da kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu belirtilmiştir. Ancak literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin sosyal hizmet bölümü (Duyan vd., 2016), yaşlı bakım programı (Yazıcı vd., 2015) ve hemşirelik bölümü (Ayaz-Alkaya ve Birimoğlu-Okuyan, 2017) öğrencileri ile yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşıldığı bildirilmiştir. Benzer olarak sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada da (Doherty vd., 2011) bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirtilmiştir.

Literatürde erkeklerin yaşlılara yönelik tutumlarının kadınlardan daha yüksek olduğunu fakat aradaki farkın anlamlı olmadığı ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Mancılık, 2015). Bu durum ilgi çekicidir. Özellikle sosyo-kültürel değerlerinin kaynağını ataerkillikten alan toplumlarda kadınların iş sahasında istihdam edileceği saha, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinde gerçekleşmektedir (Özçatal, 2011). Bu doğrultuda Urhan ve Etiler (2011) sağlık sektörünün kadınların yoğun bir şekilde istihdam edildiği bir alan olduğunu belirtirken farklı bir çalışmada (Dedeoğlu, 2000) kadınların yaşlıların bakımdan sorumlu olarak görülmesinin kadın istihdamı üzerinde önemli etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Tutumların toplumların kültürel yapısından bağımsız olarak gelişmeyeceği düşünüldüğünde kadınların yaşlılara karşı daha olumlu tutuma sahip olmasının toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde ataerkil toplumlarda kadınlar daha ziyade ev işlerinden, çocukların ve eşin bakımından sorumlu olan bireyler olarak görülmektedir (Bingöl, 2014). Yine kız çocuklarının daha çok sorumluluk ve yardımseverlik duygusu ile sosyalleşmeleri (Kağıtçıbaşı, 2007, s. 94) ve

toplum içerisinde kadınların duygusallık, merhamet ve şefkat ile özdeşleştirilmeleri (Metin, 2011) de cinsiyet rollerinin yansımaları olarak görülmektedir.

Çalışmada incelenen diğer bir değişken öğrencilerin sınıf düzeyidir. Sınıf düzeyi incelenirken müfredatları farklı olduğu için her bölüm kendi içerisinde değerlendirilerek analizler gerçekleştirilmiştir. Yaşlı bakım programının iki yıllık olması ve hemşirelik bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinden veri toplanamaması, bölümlerin sınıf düzeylerine göre ayrı ayrı değerlendirilmesindeki bir diğer nedendir. Yapılan analizler sonucunda PDR ve yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının sınıf düzeylerine göre farklılaşmadığı, hemşirelik bölümü öğrencilerinde ise tutumların anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Hemşirelik bölümü öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının eğitim yılı ile birlikte daha olumlu olduğu görülmektedir. Literatürde hemşirelik bölümü öğrencileri ile yapılmış olan çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Literatürde hemşirelik bölümü öğrencileri ile yapılmış olan çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Örneğin Yılmaz ve Özkan (2010) tarafından hemşirelik bölümü öğrencileri ile yürütülen çalışmanın sonucu mevcut çalışma ile benzerlik göstermekte olup çalışmada öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının sınıf düzeylerinde anlamlı olarak farklılaştığı ve 4. sınıf öğrencilerinin daha fazla olumlu tutuma sahip oldukları belirtilmiştir. King ve diğerleri (2014) tarafından 80 hemşirelik bölümü öğrencisi ile yapılan boylamsal bir çalışmada hemşirelik programının yaşlılara yönelik tutumu nasıl etkilediği incelenmiştir. Aynı örneklem grubuna dört yarıyıldan anketler uygulanmış olup hemşirelik programı eğitiminin öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumunu olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç mevcut çalışmadaki hemşirelik bölümü öğrencilerine ait bulguyu desteklemektedir.

Literatürde yaşlılara yönelik tutumları sınıf düzeylerine göre inceleyen diğer çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Örneğin Elbi ve diğerleri (2015) tarafından 406 tıp fakültesine devam eden öğrenci ile yapılan çalışmada sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin olumsuz tutumlarının arttığı sonucuna ulaşıldığına vurgu yapılmıştır. Bu sonucun mevcut çalışmadan farklı olması, tıp fakültelerinde sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin tutumlarının kariyer planlarını etkilemesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Nitekim Hughes ve diğerleri (2008) tarafından yapılan bir çalışmada yaşlılara yönelik tutumun gerontoloji alanında kariyer yapmakla doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmış olması bunu doğrular niteliktedir. İlgili çalışmada ayrıca dördüncü sınıf tıp öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının birinci sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde daha yüksek olması da bu sonuçla açıklanmıştır. Alan yazın taranırken öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının sınıf düzeyinden etkilenmediğini belirten çalışmaların da bulunduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan birisi Karadağ ve diğerleri (2012) tarafından sağlık yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerle yapılmış olup çalışmanın sonucunda öğrencilerin tutumlarının sınıf

düzeylelerine göre farklılaşmadığı ifade edilmiştir. Benzer olarak farklı çalışmalarda da (Ayaz-Alkaya ve Birimoğlu-Okuyan, 2017; Holroyd vd., 2009; Yazıcı vd., 2015) yaşlılara yönelik tutumun sınıf seviyesinden etkilenmediği sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Bu sonuçlar mevcut çalışmanın PDR ve yaşlı bakım programı öğrencilerine ilişkin bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bununla beraber yaşlı bakım programı öğrencilerinde sınıf düzeylerine göre anlamlı farkın olmaması, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümün doğrudan yaşlılarla ilişkili olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. PDR öğrencilerinde bulunan sonuç ise öğrencilerin müfredatında yaşlılıkla alakalı olup yaşlı bireyler ile temas kurmayı gerektiren derslerin bulunmamasıyla ilişkili olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Üniversitelerin hemşirelik bölümlerinin özellikle üst sınıflarında yaşlılarla ilgili derslerin bulunması (URL-4, 2018; URL-5, 2018) ve bu öğrencilerin tutumlarının sınıf düzeyi ile doğru orantılı bir şekilde artmış olması bu yorumu destekler niteliktedir.

Çalışmada öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının farklılaşması incelenirken dikkate alınan bir başka bağımsız değişken en uzun süre yaşanan yerleşim birimidir. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerinin YYT puanlarının en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Alanyazın taranırken, söz konusu demografik değişkenle yaşlılara yönelik tutumun incelendiği çalışmalarda mevcut çalışmayı destekleyen sonuçların olduğu görülmektedir. Örneğin Yılmaz ve Özkan (2010) hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını doğum yeri, kalınan yer, ilkokulu bitirinceye kadar yaşanan yer, en uzun yaşanan yer, yükseköğrenim için gelinen yer değişkenlerine göre inceledikleri çalışmalarında, doğum yerlerine göre anlamlı fark tespit etmelerine rağmen diğer değişkenlerde anlamlı farkın bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Yine farklı bir çalışmada (Karadağ vd., 2012) çocukluk çağının bireyin tutumları üzerinde etkili olduğu düşünüldüğü için ilkokulu bitirinceye kadar en uzun süre kalınan yer değişkenine bakılmış olup bu değişkenin yaşlılara yönelik tutumu etkilemediği sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Benzer olarak Yazıcı ve diğerleri (2015) de çalışmalarında yaşlılara yönelik tutumun yaşanan yere göre değişmediği sonucunu ortaya koymuşlardır. Literatürde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Çamur-Duyan ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada bireylerin yaşadıkları yerleşim biriminin yaşlılara yönelik tutumları etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İlgili çalışmada daha çok kentsel yerlerde yaşama durumu ile yaşlılara yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çalışmada incelenen 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumu ile huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklığı değişkenleri, yaşlı bireyler ile kişisel ya da profesyonel olarak zaman geçirmenin öğrencilerin onlara yönelik tutumlarının şekillenmesinde etkili olacağı düşünülerek çalışmaya katılmıştır. Çalışma sonucunda 65 yaş ve üzeri bireylerle

yaşama durumunun öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumu üzerinde etkisi olmadığı belirlenirken huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklığı değişkeninde ise tutum puanları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklığı ile öğrencilerin YYT puanları arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur. Örneklemin yarısından fazlasının ilgili kurum ve kuruluşları hiç ziyaret etmediğini belirtmiş olması dikkate değer bir husustur. Şehir merkezleri başta olmak üzere ülkenin neredeyse tamamında bu tarz kurumların bulunmasına rağmen bu şekilde bir istatistiğin ortaya çıkmış olması yaşlılara sunulacak hizmetin kalitesi açısından dikkate alınması gereken bir durum olarak yorumlanmaktadır. Yapılan çalışmalarda (Kurt, 2008) yaşlıların gençlerin kendilerini görmemezlikten gelmelerinden duydukları endişe de göz önünde bulundurulduğunda ortaya konulacak sosyal projelerle beraber konuyla ilgili farkındalık oluşturulması gerektiği anlaşılmaktadır. Literatürdeki çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Mansfield-Green vd., 2015). Çamur-Duyan ve diğerleri (2016) tarafından yapılan bir çalışmada hem kişisel hem de profesyonel olarak yaşlı bireylerle temasta olmanın yaşlılara yönelik tutumları şekillendirmede etkili olduğu belirtilmiştir. Yine literatürde huzurevini ziyaret eden bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşan farklı çalışmalar da mevcuttur (Bakırhan vd., 2017). 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumuna ilişkin literatürdeki çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Bazı çalışmalar (Mandıracıoğlu ve Lüleci, 2015; Yazıcı vd., 2015) mevcut çalışmayı destekler nitelikte iken yaşlı biri ile yaşayan/yaşamak isteme durumuna göre tutumların olumlu düzeyde arttığı sonucuna ulaşan çalışmalar da vardır (Bakırhan vd., 2017). Bunlardan farklı olarak yaşlılarla ilgili tecrübenin tutumları negatif yönde etkilediğini ortaya koyan çalışmaların olduğu da gözlenmiştir (Holroyd vd., 2009). Mevcut çalışma ve literatürdeki bu farklılıklarının nedenlerinden birisinin bireyin birlikte yaşadığı, sosyal ya da profesyonel olarak etkileşimde bulunduğu yaşlı bireylerin kişisel özellikleri olabileceği düşünülmektedir. Örneğin otoriter yapısı genç bireyin hayat standartlarını ve yaşam memnuniyetini sarsacak şekilde olan yaşlı birey ile aynı evde yaşayan kişi yaşlılara yönelik olumsuz tutumlara sahip olabilir. Bununla beraber yaşlıya evde bakım veren bireylerin özgürlüklerinin sınırlandığı, ruhsal olarak olumsuz yönde etkilendikleri, stres yaşadıklarını ortaya koyan çalışmaların bulunması (Bahar ve Parlar, 2007; Feldman, Waliser, Gould ve Levine, 2002) da yaşlılar ile kurulan ilişkinin türünün tutumlar üzerinde farklılıklara yol açabileceğinin göstergesi olabilir.

Çalışmada YYT ile ilişkisine bakılan bir diğer bağımsız değişken öğrencilerin yaşlılık dönemine ilişkin algıladıkları bilgi seviyeleri olup analizler sonucunda söz konusu değişkene göre öğrencilerin tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Yaşlılık dönemine ilişkin bilgi seviyesinin fazla olduğunu düşünen öğrencilerin YYT puanları bilgi seviyesinin az ve orta düzeyde olduğunu belirtenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Liu

ve diğ erleri (2013) de yapmış oldukları çalışmada benzer olarak yaş lılık hakkında bilgili olma ile yaş lı bireylere yönelik olumlu tutumun ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Literatürde benzer sonuçlara ulaş an farklı çalışmaların da bulunduğ u görülmüş tür (Ayaz-Alkaya ve Birimoğ lu-Okuyan, 2017). Çalışmada incelenen diğ er bağımsız değ işkenler olan anne-baba eğitim seviyesi ve ailenin aylık gelir durumu ile öğrencilerin yaş lılara yönelik tutumları arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Yazıcı ve diğ erleri (2015) tarafından yapılan bir çalışmada mevcut çalışma ile benzer olarak yaş lılara yönelik tutumların anne-baba eğitim seviyesi değ işkenlerine göre anlamlı farkın bulunamadığı belirtilmiştir.

Son olarak öğrencilerin yaş lılara yönelik tutumları öğrenim gördükleri bölümlere göre incelenmiştir. PDR, yaş lı bakım ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaş lılara yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmüş olup öğrenim görülen bölüme göre tutum puanlarında anlamlı farkın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun çalışma grubuna alınan üç bölümün de bireylere fayda sağlamaya yönelik meslek kollarında çalışma potansiyeli olan öğrencileri yetiştirmesinden kaynaklandığı düşünölmektedir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

1. Özgeçilicilik, kişilik özellikleri, yaş ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma değişkenlerinin PDR, Hemşirelik ve yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını açıklamadaki rolünü ortaya koymak için yapılan bu çalışmanın sonucunda özgeçilicilik düzeyi üç bölümün öğrencilerinde de YYT puanlarının anlamlı bir yordayıcı olduğu ortaya konmuştur. Kişilik özelliklerinden dışadönüklük, deneyime açıklık, sorumluluk alt boyutları hemşirelik bölümü öğrencilerinin tutumlarını anlamlı düzeyde açıklarken, PDR öğrencilerinde beş faktör kişilik özelliklerinden yordayıcı rolünde olan sadece sorumluluktur. Yaşlı bakım programı öğrencilerinde ise kişilik özelliklerinin yordayıcı olmadığı görülmüştür. Yaş ve mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği durumu değişkenlerinde yine bölümler arası farklılıklar vardır. Hemşirelik bölümü öğrencilerinde her iki değişken, PDR öğrencilerinde mezuniyet sonrası yaşlılarla ilgili işlerde çalışma isteği durumu anlamlı yordayıcılar iken, yaşlı bakım programı öğrencilerinde ise iki değişkenin YYT puanlarını anlamlı düzeyde açıklamadığı belirlenmiştir.
2. Aile türü ve en uzun süre yaşanan coğrafi bölge değişkenlerinin etkileşimi ile öğrencilerin YYT puanları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analiz sonucunda iki bağımsız değişkenin ayrı ayrı öğrencilerin YYT puanları ile anlamlı ilişkisi bulunmadığı, etkileşimlerine göre ise YYT puanlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.
3. Öğrencilerin YYT puanları cinsiyet, huzurevi/yaşlı bakım merkezlerini ziyaret sıklıkları ve yaşlılık dönemine ilişkin algılanan bilgi seviyesine göre anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.
4. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşırken, PDR ve yaşlı bakım programı öğrencilerinde ise anlamlı farklılık yoktur.
5. Öğrencilerin YYT puanları en uzun süre yaşanan yerleşim birimi, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin aylık geliri ile 65 yaş ve üzeri bireylerle yaşama durumu ile bölümlerine göre farklılaşmamaktadır.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Yaşlılar ile çalışma potansiyeli olan bireylerin özgeciliik düzeylerini geliştirici sosyal sorumluluk projeleri kapsamında etkinlikler gerçekleştirilebilir.
2. Yaşlılara yönelik tutum üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu için PDR lisans programının müfredatına yaşlı bireylere ilişkin daha kapsamlı dersler konulabilir.
3. Yaşlılarla ilgili işlerde çalışma potansiyeli olan bireylerin yaşlı bireyler ile sağlıklı etkileşimler içerisine girebileceği ortamlar oluşturulup olumlu tutumlarının geliştirilmesi sağlanabilir.

6.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma Bayburt Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin belirli fakülte ve bölümlerinde öğrenim gören yaşlılarla ilişkili alanlarda çalışma potansiyeli olan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sonuçların genellenebilirliğini sağlamak adına araştırma grubu, farklı üniversitelerin aynı bölümlerinde ya da farklı fakülte ve bölümlerinde öğrenimlerine devam eden öğrenciler ile gerçekleştirilebilir.
2. Çalışmanın sadece nicel yöntemler ile gerçekleştirilmesi, sonuçlar üzerinden derinlemesine analiz imkânı vermemektedir. Bu sebeple nitel veya daha işlevsel olması açısından karma araştırma yöntemleri kullanılarak farklı çalışmalar gerçekleştirilebilir.
3. Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşlılara yönelik tutumu açıklamada yetersiz kalması sebebiyle farklı kişilik kuramları dikkate alınarak kişiliğin ilgili bağımlı değişkene ilişkin özelliği daha net bir şekilde ortaya konulabilir.

7. KAYNAKLAR

- Acar, M. C. ve Apak, H. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ile özgecilerik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 28(1), 93-112.
- Achenbaum, W. A. (2005). Ageing and changing: International historical perspectives on ageing. In M. L. Jhonson (Ed.), *The Cambridge handbook of age and ageing* (pp. 21-29). New York: Cambridge University Press.
- Aguiyi, O. A. and Okhakhume, A. S. (2012). The influence of the big five personality factors on students attitude towards the aged in Ibadan. *African Journal of Applied Psychology*, 6(11), 92-108.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı. (2018, Nisan). *Yaşlı Bakım Kuruluşlarında Görevli Meslek Elemanlarına Yönelik Hizmetiçi Eğitim Programı*. <https://eydb.aile.gov.tr/uploads/pages/engelli-yasli-bakim-kuruluslari-ve-shmlerde-gorevli-meslek-elemanlarina-yonelik-hiep-onay-yayimlanmistir/ek-1-programlari.xlsx> adresinden 5 Aralık 2018 tarihinde edinilmiştir.
- Alam, M. (2010). Is caring for elders an act of altruism?. In M. A. Cruz-Saco & S. Zelenev (Eds.), *Intergenerational solidarity: Strengthening economic and social ties* (pp. 181-197). New York: Palgrave Macmillan.
- Altun, F. and Yazici, H. (2015). The relationships between life satisfaction, gender, social security, and depressive symptoms among elderly in Turkey. *Educational Gerontology*, 41(4), 305-314. doi: 10.1080/03601277.2013.852923
- Angel, J. L. and Settersten, R. A. (2011). Sociology of aging in the decade ahead. In R. A. Settersten & J. L. Angel (Eds.), *Handbook of sociology of aging* (pp. 661-672). New York: Springer.
- Arslan, S. (2016). *Genç insanların yaşlılığa dair bakış açısının denetim odağı ve dışa dönük kişilik yapısıyla ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ashton, M. C., Paunonen, S. V., Helmes, E. and Jackson, D. N. (1998). Kin altruism, reciprocal altruism and the big five personality factors. *Evolution and Human Behavior*, 19, 243-255. doi: 10.1016/S1090-5138(98)00009-9
- Atak, H. (2013). On-maddeli kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50, 312-319. doi: 10.4274/npa.y6128
- Avcı, D., Aydın, D. ve Özbaşaran, F. (2013). Hemşirelik öğrencilerinde empati-özgecilerik ilişkisi ve özgeci davranışın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 108-113. doi: 10.5505/bsbd.2013.04706
- Ayaz-Alkaya, S. ve Birimoğlu-Okuyan, C. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı bireylere yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(1), 43-52.

- Ayoğlu, F. N., Kulakçı, H., Kuzlu-Ayyıldız, T., Korkmaz-Aslan, G. ve Veren, F. (2014). Attitudes of Turkish nursing and medical students toward elderly people. *Journal of Transcultural Nursing*, 25(3), 241-248. doi: 10.1177/1043659613515527
- Bahar, A. ve Parlar, S. (2007). Yaşlılık ve evde bakım. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 32-39.
- Bakırcioğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bakırhan, S., Özkeskin, M., Aktar-Reyhanoğlu, D. ve Gülpınar, D. (2017). Analysis of the attitudes and approaches of the physiotherapy and rehabilitation students towards the elderly. *Turkish Journal of Geriatrics*, 20(2), 125-134.
- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve yaşlılık epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*, 25(3), 1-3.
- Bennet, M. R. and Einolf, C. J. (2017). Religion, altruism, and helping strangers: A multilevel analysis of 126 countries. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 56(2), 323-341. doi: 10.1111/jssr.12328
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı I), 108-114.
- Bordens, K. S. and Horowitz, I. A. (2008). *Social psychology* (3rd. ed). USA: Freeload Press.
- Bölükbaş, N. ve Arslan, H. (2003). Huzur evinde kalan yaşlıların psikososyal yönlerinin incelenmesi. *Düşünen Adam*, 16(4), 235-239.
- Budd, L. J. (1956). Altruism arrives in America. *American Quarterly*, 8(1), 40-52. doi: 10.2307/2710296
- Bulut, E. ve Çilingir, D. (2016). Attitudes of surgical nurses towards the elderly. *Turkish Journal of Geriatrics*, 19(4), 253-259.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri* (5. baskı). (İ. D. Erguvan-Sarioğlu, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bykov, A. (2017). Altruism: New perspectives of research on a classical theme in sociology of morality. *Current Sociology Review*, 65(6), 797-813. doi: 10.1177/0011392116657861
- Campbell, D. T. (1975). On the conflicts between biological and social evolution and between psychology and moral tradition. *American Psychologist*, 30(12), 1103-1126. doi: 10.1037/0003-066X.30.12.1103
- Can, İ. (2013). Ailenin tarihsel gelişimi: Dünü, bugünü ve yarını. M. Aydın (Ed.), *Sistemik aile sosyolojisi* içinde (s. 65-91). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Carmen, S. M. (2013). Importance of counselling for elderly before institutionalization. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 1630-1633. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.07.004
- Cicero, M. T. (1989). *İhtiyarlık* (A. Sarıgöllü, Çev.) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Costa, P. T. and Widiger, A. (1994). *Personality disorders and the five-factor model of personality*. Washington: American Psychological Association.
- Costa, P. T. and McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences* 13(6), 653-665. doi: 10.1016/0191-8869(92)90236-I
- Cunnigham, M. R. (1979). Weather, mood, and helping behavior: Quasi experiments with the sunshine samaritan. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(11), 1947-1956. doi: 10.1037/0022-3514.37.11.1947
- Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları* (30. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cyrus-Lutz, C. and Gaitz, C. M. (1972). Psychiatrists' attitudes toward the aged and aging. *The Gerontologist*, 12(2), 163-167. doi: 10.1093/geront/12.2_Part_1.163
- Çamur-Duyan, G., Tuncay, T., Özdemir, B. ve Duyan, V. (2016). Attitudes of social work students towards older people. *European Journal of Social Work*, 19(5), 764-778. doi: 10.1080/13691457.2015.1084269
- Çetinkaya-Yıldız, E. Ve Gençtanırım-Kurt, D. (2017). İnsancıl kuram: C. Rogers ve A. Maslow. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları içinde* (s. 407-454). Ankara: Pegem Akademi.
- Darley, J. M. and Latane, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8(4), 377-383. doi: 10.1037/h0025589
- De Raad, B., Barelds, D. P., Levert, E., Ostendorf, F., Mlacic, B., Blas, L. D., . . . Katigbak, M. S. (2010). Only three factors of personality description are fully replicable across languages: a comparison of 14 trait taxonomies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(1), 160-173. doi:10.1037/a0017184
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- del Pozo, E. (2002). A sociological approach to the study of altruism: The case of amnesty international. *Michigan Sociological Review*, 16, 39-62.
- Demir-Çelebi, Ç. ve Yukay-Yüksel, M. (2014). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına bir bakış. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(2), 175-202.
- Demirdis, E. and Celik, S. B. (2013). Older people's psychological counseling and guidance needs scale: Validity and reliability study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 652-657. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.06.620
- Demirtaş-Zorbaz, S. (2017). Biyolojik kuram: H. Eysenck. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları içinde* (s. 527-548). Ankara: Pegem Akademi.
- Derin, S. (2017). Analitik psikoloji: C. Jung. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları içinde* (s. 103-147). Ankara: Pegem Akademi.

- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2012). Öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin ve özgeci davranışlarının mesleki benlik saygısı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 65-82.
- Diren, Z. (2018). *Yaşlı bakım çalışanlarında duygusal zeka, kişilik özellikleri, örgütsel güven ve merhamet duyguları ile yaşlılara yönelik tutumlar arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, M. (2013). Geçmişten günümüze İstanbul'da sanayileşme süreci ve son 10 yıllık gelişimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Ocak 2013(27), 511-550.
- Doherty, M., Mitchell, E. A. and O'Neill, S. (2011). Attitudes of healthcaeworkers towards older people in a rural population: A survey using the kogan scale. *Nursing Research and Practice*, 2011. doi: 10.1155/2011/352627
- Dovidio, J. F. (1984). Helping behaviour and altruism: An empirical and conceptual overview. *Advances in Experimental Social Psychology*, 17, 362-427. doi: 10.1016/S0065-2601(08)60123-9
- Duyan, V. ve Gelbal, S. (2013). Yaşlılara yönelik tutum ölçeğinin bir grup üniversite öğrencisi üzerinde Türkçeye uyarlama çalışması. *Turkish Journal of Geriatrics*, 16(2), 202-209.
- Elbi, H., Altan, S., Rahman, S., Cengiz-Özyurt, B., Şahin, S. and Çam, F. S. (2015). The attitudes of medical students toward the elderly. *Turkish Journal of Geriatrics*, 18(4), 299-304.
- Elmas, U. (1998). *Bireylerin ana-baba tutumları ile özgeciliik düzeyleri arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Erdemir, F., Kav, S., Akgün-Çıtak, E., Hanoğlu, Z. and Karahan, A. (2011). A Turkish version of Kogan's attitude toward older people (KAOP) scale: Reliability and validity assessment. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 52(2011), 162-165. doi: 10.1016/j.archger.2010.10.019
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Eysenck, H. (1997). Personality and experimental psychology: The unification of psychology and the possibility of a paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1224-1237. doi: 10.1037/0022-3514.73.6.1224
- Feldman, F. H., Waliser, M. N., Gould, D. A. and Levine, C. (2002). When the caregivers needs care: The plight of vulnerable caregivers. *American Journal of Public Health*, 92(3), 409-413. doi: 10.2105/AJPH.92.3.409
- Feist, J. and Feist, J. G. (2008). *Theories of personality* (7th ed.). USA: McGraw-Hill Companies.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). London: SAGE Publication.

- Ford, C. V. and Sbordone, R. J. (1980). Attitudes of psychiatrists toward elderly patients. *The American Journal of Psychiatry*, 137(5), 571-575. doi: 10.1176/ajp.137.5.571
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. and Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). New York: McGraw-Hill Companies.
- Freud, A. (1966). *The ego and the mechanisms of defence*. London: Karnac Books.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J. and Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37(2003), 504-528. doi: 10.1016/S0092-6566(03)00046-1
- Hablemitoğlu, Ő. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı refahı: Yaşlılar için sosyal hizmet*. Ankara: Kilit Yayınları.
- Hatunoğlu, Y., Hatunoğlu, A ve Avı, M. A. (2014). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kadın problemlerine genel bir bakış, özelde Ağrı Doğubeyazıt ve MuŐ Malazgirt yöresinde kadın dıŐlanmıŐlıđının sosyolojik ve psikolojik boyutu üzerine değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 243-252.
- Hoffman, M. L. (1981). Is altruism part of human nature? *Journal Personality and Social Psychology*, 40(1), 121-137. doi: 10.1037/0022-3514.40.1.121
- Holroyd, A., Dahlke, S., Fehr, C., Jung, P. and Hunter, A. (2009). Attitudes toward aging: Implications for a caring profession. *Journal of Nursing Education*, 48(7), 374-380. doi: 10.3928/01484834-20090615-04
- Hooyman, N. R., Kawamoto, K. Y. and Kiyak, K. A. (2015). *Aging matters: An introduction to social gerontology*. New Jersey: Pearson Education.
- Hughes, N. J., Soiza, R. L., Chua, M., Hoyle, G. E., MacDonald, A., Primrose, W. R. and Seymour, D. G. (2008). Medical student attitudes toward older people and willingness to consider a career in geriatric medicine. *Journal of the American Geriatrics Society*, 56(2), 334-338. doi: 10.1111/j.1532-5415.2007.01552.x
- Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Ynetmeliği. (2001). **T. C. Resmı Gazete**, 24325, 21.02.2001.
- ıŐmen, E. A. ve Yıldız, S. A. (2005). Őđretmenliđe ilişkin tutumların özgecilik ve atılganlık düzeyleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 42, 151-166.
- Johnson, B. and Christensen, L. (2014). *Eğitim araŐtırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaŐımlar* (4. baskı). (S. B. Demir, ev. Ed.) Ankara: Eğiten Kitap.
- Johnson, M. L. (2005). The social construction of old age as a problem. In M. L. Jhonson (Ed.), *The Cambridge handbook of age and ageing* (pp. 563-571). New York: Cambridge University Press.
- KađıtbaŐı, . (2007). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile* (3. baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.

- Kalache, A., Barreto, S. M. and Keller, I. (2005). Global ageing: The demographic revolution in all cultures and societies. In M. L. Jhonson (Ed.), *The Cambridge handbook of age and ageing* (pp. 30-46). New York: Cambridge University Press.
- Kalaycı, I., Özbek-Yazıcı, S., Özkul, M. ve Helvacı, G. (2018). Sağlık çalışanları ve öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları: Sistemik derleme. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2(1), 21-30.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil.
- Kalınkara, V. (2014). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi* (2. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karadağ, E. ve Mutaçlılar, I. (2009a). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.
- Karadağ, E. ve Mutaçlılar, I. (2009b). İlk ve ortaöğretim okulu öğretmenlerinin özgecilik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 75-92.
- Karadağ, E., Vardar-İnkaya, B. ve Karatay, G. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(2), 31-40.
- Kararımkar, Ö. ve Aydoğan, D. (2017). Bireysel psikoloji: A. Adler. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.) *Kişilik kuramları* içinde (s. 149-190). Ankara: Pegem Akademi.
- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOSS uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kasapoğlu, F. (2014). İyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hikmet Yurdu Düşünce–Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(13), 271-288.
- Kasapoğlu, F. (2017). *İyilik hali ve özgecilik*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Kılıç, D. and Adıbelli, D. (2011). The validity and reliability of Kogan's attitude towards old people scale in the Turkish society. *Health*, 3(9), 602-608. doi: 10.4236/health.2011.39101
- Kızıldağ, S. (2017). Psikanalitik sosyal kuram: K. Horney. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.) *Kişilik kuramları* içinde (s. 269-293). Ankara: Pegem Akademi.
- King, B. J., Roberts, T. J. and Bowers, J. B. (2013). Nursing student attitudes toward and preferences for working with older adults. *Gerontology & Geriatrics Education*, 34(3), 272-291. doi: 10.1080/02701960.2012.718012
- Kogan, N. (1961). Attitudes toward old people: The development of a scale and an examination of correlates. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62(1), 44-54. doi: 10.1037/h0048053
- Kohara, M. and Ohtake, F. (2011). Altruism and the care of elderly parents. *The Japanese Economy*, 38(2), 3–18. doi: 10.2753/JES1097-203X380201

- Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.
- Krebs, D. (1975). Empathy and altruism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(6), 1134-1146. doi: 10.1037/0022-3514.32.6.1134
- Kurt, G. (2008). *Türkiye’de yaşlılık olgusuna sosyolojik bir bakış (Sivas il örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kurt, G., Yücel-Beyaztaş, F. ve Erkol, Z. (2010). Yaşlıların sorunları ve yaşam memnuniyeti. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 32-39.
- Larsen, R. J. and Buss, D. M. (2010) *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature (4th ed.)*. New York: McGraw-Hill Companies.
- Leeds, R. (1963). Altruism and the norm of giving. *Merril-Palmer Quarterly of Behaviour and Development*, 9(3), 229-240.
- Levine, R. V., Martinez, T. S., Brase, G. and Sorenson, K. (1994). Helping in 36 U.S. cities. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(1), 69-82. doi: 10.1037/0022-3514.67.1.69
- Liu, Y., Norman, I. J. and While, A. E. (2013). Nurses’ attitudes towards older people: A systematic review. *International Journal of Nursing Studies*, 50(9), 1271-1282. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2012.11.021
- Mancılık, (2015). *Sosyal hizmet öğrencilerinin müracaatçı olarak yaşlılarla çalışma ve yaşlılara yönelik tutumlarının belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mandıracıoğlu, A. and Lüleci, N. E. (2015). Attitudes towards the elderly among Turkish pharmacy students. *Turkish Journal of Geriatrics*, 18(4), 305-309.
- Mansfield-Green, S., Morrisseau, N. R., Valliant, P. M. and Caswell, J. M. (2015). Undergraduate students' attitudes toward, and personality correlates in relation to, older adults. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 43(10), 1741-1748. doi: 10.2224/sbp.2015.43.10.1741
- Mastain, L. (2006). The lived experience of spontaneous altruism: A phenomenological study. *Journal of Phenomenological Psychology*, 37(1), 26-52. doi:10.1163/156916206778150439
- Mazzeo, R. S., Cavanagh, P., Evans, W. J., Fiatarone, M., Hagberg, J., McAuley, E. and Startzell, J. (1998). ACSM position stand on exercise and physical activity older adults. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 30(6), 992-1008.
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1991). The NEO personality inventory: Using the five-factor model in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 69, 367-372. doi:10.1002/j.1556-6676.1991.tb01524.x

- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52(5), 509-516. doi: 10.1037/0003-066X.52.5.509
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* (2nd ed.). New York: The Guilford Press.
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (2008). The five-factor theory of personality. In O. P. John, R. W. Robins & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed.) (pp. 159-181). New York: The Guilford Press.
- Metin, A. (2011). Kimliğin toplumsal inşâsı ve geleneksel kadın kimliğinin aktarımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 74-92.
- Midlarsky, E. (1991). Halping as Coping. In M. S. Clark (Ed.), *Review of Personality and Social Psychology* (s. 238-264). Newbury Park: Sage.
- Monroe, K. R. (1996). *The heart of altruism: Perceptions of a common humanity*. New Jersey: Princeton University Press.
- Mutafçılar, I. (2008). *Özgecilik kavramının tarihsel gelişimi ve öğretmen özgeciliği üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Neville, C. and Dickie, R. (2014). The evaluation of undergraduate nurses' attitudes, perspectives and perceptions toward older people. *Nurse Education Today*, 34(7), 1074-1079. doi: 10.1016/j.nedt.2014.04.018
- Nolen-Hooksema, S., Fredrickson, B. L., Loftus, G. R. and Wagenaar, W. A. (2009). *Atkinson & Hilgard's introduction to psychology* (15th ed.). UK: Cengage Learning EMEA.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6), 574-583. doi: 10.1037/h0040291
- Oktar, S. (2018). *Üniversite öğrencilerinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Onatır, M. (2008). *Öğretmenlerde özgecilik ile değer tercihleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ökten, Ş. (2008). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu bölgesinin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 302-312.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özdemir, Ö. (2009). *Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Özer, A. (1990). *Doğu Anadolu'da aşiret düzeni*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Özgülük, B. ve Öztemür, G. (2017). Psikanalitik kuram: S. Freud. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.) *Kişilik kuramları içinde* (s. 65-101). Ankara: Pegem Akademi.
- Padır, M. A. (2015). *Ebeveyn internet stili, beş faktör kişilik özellikleri ile sanal zorba ve sanal mağdur olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Pallant, J. (2016). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi* (S. Balcı & B. Ahi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pehlivan, S. and Lafçı, D. (2014). Altruism levels of nursing students. *Gaziantep Medical Journal*, 20(1), 29-34.
- Reisoğlu, S. (2014). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordamada beş faktör kişilik özellikleri, mizah tarzları ve duygusal zekânın rolü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Rushton, J. P., Chrisjohn, R. D. and Fekken, G. C. (1981). The altruistic personality and the self-report altruism scale. *Personality and Individual Differences*, 2(4), 293-302. doi: 10.1016/0191-8869(81)90084-2
- Schroeder, D. A., Penner, L. A., Dovidio, J. F. and Piliavin, J. A. (1995). *The psychology of helping and altruism: Problems and puzzles*. New York: McGraw-Hill.
- Scott, N. and Seglow, J. (2007). *Altruism*. New York: Open University Press.
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi: Analiz ve raporlaştırma* (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Settersten, R. A. and Angel, A. L. (2011). Trends in the sociology of aging: Thirty year observations. In R. A. Settersten & J. L. Angel (Eds.), *Handbook of sociology of aging* (pp. 3-13). New York: Springer.
- Sevi, E. S. (2009). *Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: Mizaç ve karakter envanteri (TCI) ile beş faktör kişilik envanterinin (5FKE) karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Siviş, R. ve Demir, A. (2004). Küresel yaşlanma ve Türkiye'de yaşlılarla psikolojik danışma ve rehberlik. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(21), 43-48.
- Somer, O. (1998). The structure of Turkish trait descriptive adjective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 421-450.
- Somer, O. and Goldberg, L. R. (1999). The structure of Turkish trait-descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 431-450. doi: 10.1037/0022-3514.76.3.431
- Soyuer, F. ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 15(3), 219-224.

- Sözbilir, M. (2015). Nedensel karşılaştırma araştırma yöntemi. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (2. baskı) içinde (s. 115-135). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, E. S. (2017). Ayırıcı özellik kuramı: G. Allport, R. Cattell, P. T. Costa ve R. R. McCrae. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları: Gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle* içinde (s. 479-526). Ankara: Pegem Akademi.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). United States: Pearson Education.
- Talu, E. (2017). Varoluşçu kuram: R. May. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları* içinde (s. 455-477). Ankara: Pegem Akademi.
- Tanman-Zıplar, Ü. (2015). Dünyada ve Türkiye’de yaşlılık hizmetleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 173-194.
- Tatlıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 939-971. doi: 10.14225/Joh400
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. and Sears, D. O. (2003). *Social psychology* (11th ed.). USA: Pearson Education International.
- Tekbıyık, A. (2015). İlişkisel araştırma yöntemi. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (2. baskı) içinde (s. 99-114). Ankara: Pegem Akademi.
- Tekeş, B. ve Hasta, D. (2015). Özgeciliğin ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 3(6), 55-75. doi: 10.7816/nesne-03-06-03
- Ter Meulen, R. and Ubachs-Moust, J. (2005). Healthcare rationing: Is age a proper criterion. In M. L. Jhonson (Ed.), *The Cambridge handbook of age and ageing* (pp. 656-661). New York: Cambridge University Press.
- Terzi, Ş. (2015). Yaşam boyu gelişim. H. Bacanlı ve Ş. Terzi (Ed.), *Yetişkinlik ve yaşlılık: Gelişimi ve psikolojisi* içinde (s. 19-48). İstanbul: Açılım Kitap.
- Topçu, N. (2017). *Ahlâk* (11. baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toplu-Demirtaş, E. (2017). Kişilik ve kişiliğin temel kavramları. D. Gençtanırım-Kurt ve E. Çetinkaya-Yıldız (Ed.), *Kişilik kuramları* içinde (s. 1-32). Ankara: Pegem Akademi.
- Trivers, R. L. (1971). The evolution of reciprocal altruism. *The Quarterly Review of Biology*, 46(1), 35-57.
- Trull, T. J. and Widiger, T. A. (2013). Dimensional models of personality: The five-factor model and the DSM-5. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 15(2), 135-146.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağ’dan günümüze yaşlılık ve yaşlanma* (2. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- TÜİK. (2015, Mart). *İstatistiklerle yaşlılar 2014*. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=265 adresinden 10 Ekim 2018 tarihinde edinilmiştir.
- TÜİK (2017, Mart). İstatistiklerle yaşlılar 2016. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644> adresinden 10 Ekim 2018 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2007). *World economic and social survey 2007: Development in an ageing World*. (Working Paper No. E/2007/50/Rev). 1. Retrieved March 23, 2018, from http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_archive/2007wess.pdf
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). *World population prospects: The 2017 revision, key findings and advance tables*. (Working Paper No. ESA/P/WP/248). Retrieved March 23, 2018, from <https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/Files/WPP2017KeyFindings.pdf>
- Urhan, B. ve Etiler, U. (2011). Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2011/2(29), 191-216.
- URL-1, <https://www.cfhi-fcass.ca/WhatWeDo/ace> adresinden Acute Care for Elders Project. 8 Aralık 2018.
- URL-2, <https://www.dss.gov.au/seniors> Australian Government: Department of Social Services. 8 Aralık 2018.
- URL-3, <https://www.darulaceze.gov.tr/> Darülaceze Başkanlığı. 8 Aralık 2018.
- URL-4, <http://www.katalog.ktu.edu.tr/DersBilgiPaketi/semester.aspx?pid=2340&lang=1&sid=30> KTÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Ders Bilgi Paketi. 5 Aralık 2018.
- URL-5, <https://www.ohu.edu.tr/zubeydehanimsaglikyo/hemsirelik/kisa-ders-icerik> Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Ders İçerikleri. 5 Aralık 2018.
- URL-6, <http://www.mersin.edu.tr/dersbilgileri/359/102618> Mersin Üniversitesi İçel Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Geriatri Hemşireliği Ders Bilgileri. 5 Aralık 2018.
- URL-7, http://web.hitit.edu.tr/yeni_moduller/dersbilgisi/dersbilgisi_yazdir.asp?dersid=5748 Hitit Üniversitesi Ders Tanıtım Formu. 5 Aralık 2018.
- Varkey, P., Chutka, D. S. and Lesnick, T. G. (2006). The aging game: Improving medical students' attitudes toward caring for the elderly. *Journal of the American Medical Directors Association*, 7(4), 224-229. doi: 10.1016/j.jamda.2005.07.009
- Vos, R., Ocampo, J. A. and Cortez, A. L. (2008). *Ageing and development*. New York: United Nations.
- WHO. (1998). *The World health report 1998 – Life in the 21st century: A vision for all*. Retrieved November 23, 2018, from http://www.who.int/whr/1998/en/whr98_en.pdf

- WHO. (2013). *Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project*. Retrieved July 31, 2018, from <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/>
- WHO. (2015). *World report on ageing and health*. Retrieved July 30, 2018, from <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811eng.pdf;jsessionid=F60A43C1A047EC63BB11365207E3DE8E?sequence=1>
- Wilson, E. O. (2000). *Sociobiology: The new synthesis* (25th ed.). Cambridge: Harvard University Press.
- Woolfe, R. (1998). Therapists' attitudes towards working with older people. *Journal of Social Work Practice*, 12(2), 141-147. doi: 10.1080/02650539808415142
- Yavuzer, N. (2017). Bir prososyal davranış kaynağı olarak özgeci motivasyonun ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14-1(27), 105-126.
- Yazdaniyan, A., Alavi, M., Irajpour, A. and Keshvari, M. (2016). Association between nurses' personality characteristics and their attitude toward the older adults. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 21(1), 9-13. doi: 10.4103/1735-9066.174758
- Yazgan-İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2015). *Kişilik kuramları* (10. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, S. Ö., Kalaycı, I., Kaya, E. ve Tekin, A. (2015). Yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 8(2), 77-87.
- Yesavage, J. A. and Karasu, T. B. (1982). Psychotherapy with elderly patients. *American Journal of Psychotherapy*, 36(1), 41-55. doi: 10.1176/appi.psychotherapy.1982.36.1.41
- Yıldırım, M. ve Topçuoğlu, P. (2016). Özgeciliğin çeşitli demografik değişkenlerle incelenmesi: Sakarya örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 40-53.
- Yıldız, S., Taştan-Boz, İ. ve Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik tipi ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki: Marmara üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 215-233.
- Yılmaz, E. ve Özkan, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(2), 35-53.
- Zambrini, D. A. B., Moraru, M., Hanna, M., Kalache, A. and Nuñez, J. F. M. (2008). Attitudes toward the elderly among students of health care related studies at the University of Salamanca, Spain. *Journal of Continuing Education in The Health Professions*, 28(2), 86-90. doi: 10.1002/chp.162

8. EKLER

Ek-1 Bilgi Formu

Değerli Katılımcılar;

Bu çalışma çeşitli meslek adaylarının yaşlılara yönelik tutumları ile bazı değişkenler arasındaki ilişkileri araştırmaktadır. Aşağıda size sunulan ifadeleri dikkatli bir şekilde okuyarak içtenlikle yanıtlamanız, uygulama sonucunda sağlıklı sonuçların elde edilebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Katılarınızdan dolayı teşekkür eder saygılar sunarım.

(Arş. Gör. Mustafa ÖZGÖL/Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz	(1)Kadın (2)Erkek
2. Yaşınız
3. Bölümünüz	(1)Reh. ve Psik. Dan. (2)Yaşlı Bakımı (3)Hemşirelik
4. Sınıfınız	(1)1.Sınıf (2)2. Sınıf (3)3. Sınıf (4)4. Sınıf
5. En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimi	(1)Kırsal Yer (Köy/Belde vb.) (2)İlçe Merkezi (3)Şehir Merkezi
6. En Uzun Süre Yaşadığınız Coğrafi Bölge	(1)Akdeniz (2)Doğu Anadolu (3)Ege (4)Güneydoğu Anadolu (5)İç Anadolu (6)Karadeniz (7)Marmara
7. Annenizin Eğitim Düzeyi	(1)Okur-yazar değil (2)İlkokul (3)Ortaokul (4) Lise (5)Üniversite ve üzeri
8. Babanızın Eğitim Düzeyi	(1)Okur-yazar değil (2)İlkokul (3)Ortaokul (4) Lise (5)Üniversite ve üzeri
9. Ailenizin Aylık Geliri	(1)Çok Düşük (0-1300 TL) (2)Düşük (1301-2285 TL) (3)Orta (2286-3210 TL) (4)Yüksek (3210-4550 TL) (5)Çok Yüksek (4551 ve üzeri)
10. Aile Türü	(1)Çekirdek Aile (2)Geniş Aile
11. Hayatınızın bir döneminde 65 yaş üstü bireylerle yaşadınız mı?	(1)Evet (2)Hayır
12. Huzurevleri/Yaşlı Bakım Merkezlerini ziyaret sıklığınız nedir?	(1)Hiçbir zaman (2)Bazen (3)Sık sık
13. Yaşlılık dönemine ilişkin bilgi seviyenizi derecelendiriniz.	(1)Az (2)Orta (3)Çok
14. Mezun olduktan sonra yaşlılarla ilgili işlerde çalışmak ister misiniz?	(1)Evet (2)Hayır

Ek-2 Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği

KOGAN

Aşağıda yaşlılarla ilgili genel tutum ve düşünceleri belirten ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin size ne derecede uygun olduğuna karar verip 1 ile 5 arasındaki rakamlardan birisini işaretleyiniz.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Maddeler						
1	Yaşlılar özel konutlarda yaşamalıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Yaşlılar farklıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Yaşlılar değişmez.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	Yaşlılar emekli olunca, işten elini eteğini çeker.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5	Yaşlıların evleri bakımsızdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	Bilgelik, yaşın ilerlemesiyle oluşmaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7	Yaşlıların toplumda aşırı nüfuzu vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8	Yaşlılar diğer insanların kendini rahatsız hissetmesine neden olur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	Yaşlılar hikâyeleri ile insanları bunaltır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10	Yaşlılar her zaman başkalarının işine karışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	Yaşlıların rahatsız edici hataları vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12	Yaşlıların yaşadıkları çevre üzerinde olumsuz etkileri vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	Yaşlılar birbirine çok benzer.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	Yaşlılar pasaklıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15	Yaşlılar sinirli, huysuz ve memnuniyetsizdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16	Yaşlılar gençlerden yakındır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17	Yaşlıların aşırı sevgi talepleri vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18	Yaşlılar gençlerle iç içe yaşamalıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19	Yaşlılar herhangi bir kimseden farklı değildir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20	Yaşlılar yeni şeylere uyum sağlayabilir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21	Yaşlılar güçleri yettiği sürece çalışmayı tercih eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22	Yaşlıların temiz ve göz alıcı evleri vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23	Yaşlılar ilerleyen yaşla birlikte daha da bilgeleşir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24	Yaşlılar toplumda daha fazla güce sahip olmalıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25	Yaşlılarla birlikte olmak huzur vericidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26	Yaşlıların geçmişlerinden söz etmeleri hoş bir şeydir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27	Yaşlılar sadece kendi işleriyle meşgul olur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28	Yaşlıların hataları gençlerinkinden farklı değildir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29	Yaşlılarla iç içe olan bir çevre güzeldir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30	Yaşlılar birbirlerinden farklıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
31	Yaşlılar temiz ve düzenlidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32	Yaşlılar neşeli, uzlaşmacı ve esprilidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33	Yaşlılar gençlerden nadiren yakınırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34	Yaşlılar sevgiye başkalarından daha fazla gereksinim duymaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek-3 Özgeciliik Ölçeği

öö

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatli bir şekilde okuyarak her bir ifadenin size ne derecede uygun olduğuna karar verip 1 ile 5 arasındaki rakamlardan birisini işaretleyiniz.		Hiçbir Zaman	Nadiren	Arada Sırada	Sıklıkla	Her Zaman
Maddeler						
1	Bir yabancıya aracını kardan çıkarması için yardım ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Bir yabancıya yol tarif ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Bir yabancıya parasını bozarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	Bir hayır işi için para yardımında bulunurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5	İhtiyacı olan ya da benden isteyen bir yabancıya para veririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	Bir hayır işi için eşya ya da giysi bağışlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7	Bir hayır işi için gönüllü olarak çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8	Kan bağışlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	Bir yabancıya eşyalarını taşımasında yardım ederim (ör.Kitap,koli vb.)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10	Bir yabancı için asansörün kapısını açık tutarak bekletirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	Bir sırada (örneğin, fotokopi makinesi, market vs.) başkasının önüne geçmesine izin veririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12	Bir yabancıyı arabamla bir yere götürürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	Bir bankada ya da markette satış sorumlusu benden daha az ücret aldığıında onu uyarırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	İyi tanımadığım bir komşuma benim için değeri olan bir şeyi ödünç veririm (ör., tabak, araç gereç vs.).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15	Hayır işi için satılan kart vb. ürünleri iyi bir neden için olduğu düşüncesiyle satın alırım	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16	Ondan iyi olduğum konularda çok da yakın olmadığım bir okul arkadaşına ödevini yapmasına yardım ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17	Benden istemese bile komşumun evcil hayvanına ya da çocuğuna karşılık beklemeden bakıveririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18	Yaşlı ya da engelli bir yabancıya caddeyi karşıdan karşıya geçmesi için yardım teklif ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19	Otobüs ya da metroda ayakta duran bir yabancıya yerimi vermeyi teklif ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20	Bir tanıdığa evini taşımasında yardım ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek-4 On-Maddeli Kişilik Ölçeği

OMKÖ

Aşağıda sizi tanımlayan ya da tanımlamayan birçok kişilik özelliği bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin sizi tanımlama düzeyini dikkate alarak, o ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtmek için 1 ile 7 arasındaki rakamlardan birisini işaretleyiniz.

“Kendimiolarak görürüm.”

Maddeler	Tamamen Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
1	Dışa dönük, istekli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
2	Eleştirel, kavgacı	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
3	Güvenilir, öz disiplinli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
4	Kaygılı, kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayan	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
5	Yeni yaşantılara açık, karmaşık	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
6	Çekingen, sessiz	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
7	Sempatik, sıcak	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
8	Altüst olmuş, dikkatsiz	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
9	Sakin, duygusal olarak dengeli	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
10	Geleneksel, yaratıcı olmayan	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

Ek-5 Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği İzin Belgesi

Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği Kullanım İzni Talebi

Veli.Duyan@health.ankara.edu.tr

10.5 (Çar) | 18:39

Sayın Mustafa ÖZGÖL,

Ölçeği tez çalışmanızda kullanmanızdan memnuniyet duyanm. İyi günler...
Prof. Dr. Veli Duyan

Mustafa ÖZGÖL

Tümünü yanıtla

10.5 (Çar) | 12:05

duyanveli@yahoo.com

Gönderilmiş Ögeler

Bu iletiyi 10.5.2017 12:05 tarihinde ilettiliniz

Sayın Hocam merhabalar,

Ben Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisiyim. Aynı zamanda Bayburt Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapıyorum.

Yaşlı bireylere yönelik tutumların ölçülmesini de içinde barındıran tez çalışmam kapsamında yaptığım araştırmalar sonucunda "Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği'nin Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Türkçeye Uyarlama Çalışması" başlıklı çalışmanızda yer alan ölçeğe ulaştım. Eğer izin verirsiniz ilgili ölçeği tez çalışmamda kullanmak istiyorum.

Çalışmalarınızda kolaylıklar, başarılarınızın devamını diler, saygılar sunarım.

Mustafa ÖZGÖL

Ek-6 Özgeciliik Ölçeği İzin Belgesi

Özgeciliik Ölçeği Kullanım İzni Talebi

Derya.Hasta@ankara.edu.tr

20.5 (Cmt) , 16:40

Merhaba Mustafa,
elbette kullanabilirsin.

Kolay gelsin.

Başarılar,

Derya

[burcu tekes](mailto:burcutekes@gmail.com) <burcutekes@gmail.com >

Tümünü yanıtla

20.5 (Cmt) , 12:16

Mustafa ÖZGÖL

Elbette kullanabilirsiniz.

Çalışmalarınızda başarılar dilerim

Mustafa ÖZGÖL

Tümünü yanıtla

20.5 (Cmt) , 12:16

burcutekes@gmail.com;

dhasta@ankara.edu.tr

Gönderilmiş Öğe ler

Sayın Hocam merhabalar,

Ben Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında öğrenim görmekte olan Yüksek Lisans öğrencisiyim. Aynı zamanda Bayburt Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapıyorum.

Bireylerin özgeciliik durumlarının belirlenmesini de içinde barındıran tez çalışmam kapsamında yaptığım araştırmalar sonucunda "**Özgeciliik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması**" başlıklı çalışmanızda yer alan ölçeğe ulaştım. Eğer izin verirseniz ilgili ölçeği tez çalışmamda kullanmak istiyorum.

Çalışmalarınızda kolaylıklar, başarılarınızın devamını diler, saygılar sunarım.

Mustafa ÖZGÖL

Ek-7 On-Maddeli Kişilik Ölçeği İzin Belgesi

On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Kullanım İzni Talebi

Hasan ATAK <sternum_001@hotmail.com>

1
Dün, 23:48 (21.05.2017)

Değerli hocam,

On-Maddeli Kişilik Ölçeğini ve ölçeğin kullanımını, Sam'in bana yolladığı kolay/bireysel puanlama dosyasını ve değerlendirme aşamalarını gönderiyorum. Bundan sonraki tüm çalışmalarınızda ölçeği kullanabilirsiniz.

*Saygılarımla
Doç. Dr. Hasan Atak*

[Outlook](#)'tan gönderildi
Mustafa ÖZGÖL

Tümünü yanıtla

20.5 (Cmt) - 12:48
sternum_001@hotmail.com
Gönderilmiş Ögeler

Sayın Hocam merhabalar,

Ben Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında öğrenim görmekte olan Yüksek Lisans öğrencisiyim. Aynı zamanda Bayburt Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapıyorum.

Kişilik özelliklerinin belirlenmesini de içinde barındıran tez çalışmam kapsamında yaptığım araştırmalar sonucunda "*On-Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Türk Kültürü'ne Uyarlanması*" başlıklı çalışmamda yer alan ölçeğe ulaştım. Eğer izin verirseniz ilgili ölçeği tez çalışmamda kullanmak istiyorum.

Çalışmalarınızda kolaylıklar, başarılarınızın devamını diler, saygılar sunarım.

Mustafa ÖZGÖL

Ek-8 KTÜ Eğitim Fakültesi İzin Belgesi

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Fatih Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 65975908-929-
Konu : Mustafa ÖZGÖL'e Bilimsel Çalışma İzni
Verilmesi

02/10/2017

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 27/09/2017 tarihli ve 25919855-044-E.1674 sayılı yazı.
b) 02/10/2017 tarihli ve 79655720-929-E.5113 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı öğrencisi Mustafa ÖZGÖL'ün, "Yaşlılara Yönelik Tutumların Açıklanmasında Özgeçmiş ve Kişilik Özelliklerinin Rolü: Karşılaştırılmalı Bir Çalışma" adlı çalışmasını Fakültemizde yapma isteği Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKPINAR
Dekan V.

Ek-9 KTÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi İzin Belgesi

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞI

Sayı : 63582098/044/
Konu : Mustafa ÖZGÖL 'e Bilimsel
Çalışma İzni Verilmesi Hk.

29/09/2017

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İLGİ: 27.09.2017 gün ve 1674 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazınız incelenerek, Enstitünüz lisansüstü öğrencisi Mustafa ÖZGÖL'ün bilimsel çalışma izni isteği Dekanlığımızca uygun görülmüştür. Bilgilerinize arz ve rica ederim.

Prof.Dr. Yılmaz BÖLBÖL
Dekan

Ek-10 KTÜ Tonya MYO İzin Belgesi

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
 Tonya Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü

Karadeniz Teknik Üniversitesi
 Tonya Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü - Tonya Meslek
 Yüksekokulu Yarı İleri Eğitim
 551230073418 - 68491136-044 E.140
 01049021

Sayı : 68491136-044-
Konu : Mustafa ÖZGÖL'e Bilimsel Çalışma İzni
 Verilmesi Hk.

25/12/2017

REKTÖRLÜK MAKAMINA
 Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüz lisansüstü öğrencisi Mustafa ÖZGÖL'ün, ilgi yazınızla belirtilen bilimsel çalışmayı Meslek Yüksekokulunuzda yapması tarafımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim

Prof. Dr. Nuri İhsan KALYONCU
 Meslek Yüksekokul Müdürü V.

Ek-11 Bayburt Üniversitesi İzin Belgesi

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 20852668-044/
Konu : Mustafa ÖZGÖL'e Bilimsel
Çalışma İzni Verilmesi Hakkında

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 27/09/2017 tarihli ve 24129208-044-70 sayılı yazı,

İlgi yazımıza istinaden, Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü lisansüstü öğrencisi Mustafa ÖZGÖL'ün "Yaşlılara Yönelik Tutumların Açıklanmasında Özgeçmiş ve Kişilik Özelliklerinin Rolü: Karşılaştırılmalı Bir Çalışma" adlı bilimsel çalışmayı kurumumuzda uygulama talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Süleyman ÇİĞDEM
Rektör Yardımcısı

Evrakla Değerlendirilmek İçin : https://ebs.bayburt.edu.tr/evr/evr/Validats_Doc.aspx?V=BENDA6NL

Dede Korkut Kampüsü 69000 / BAYBURT

Tel : 4582111128

E-Posta : genelsekretarlik@bayburt.edu.tr

Kap: bayuni@ha01.kap.tr

Faks: 4582111130

Elektronik ağı: www.bayburt.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için lütfen: Onur BATMAZ

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

01.02.1989 tarihinde Adıyaman'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini sırasıyla İstanbul'un Fatih, Gaziosmanpaşa ve Kâğıthane ilçelerinde tamamladı. 2012 yılında Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programından mezun olarak lisans eğitimini tamamladı. 2012-2013 akademik yılı bahar yarıyılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2013-2015 yılları arasında Maliye Bakanlığı Bayburt Defterdarlığı Personel Müdürlüğü'nde veri hazırlama ve kontrol işletmeni olarak görev yaptıktan sonra Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

İLETİŞİM BİLGİLERİ:

Adres : Mustafa ÖZGÖL, Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi A Blok Eğitim Bilimleri Bölümü, Merkez, Bayburt.
E-posta : mustafa.ozgol@gmail.com
Telefon : 0(458) 333 2033